

Aylık Dergi, Aralık 1977 Cilt : 14 Sayı : 12

banka ve ekonomik yorumlar

Ekonomik Yorumlar

Prof. Dr. Mustafa A. Aysan, Dr. Öztin Akgüç,
Ersin Faralyalı, Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu, Oktay Ersoy

Sermaye Piyasası

Doç. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş, Doç. Dr. Ünal Bozkurt

Ayın Ekonomik Olayları

Oktay Ersoy

Dünya Ekonomik Resesyonu ve
Türk Ekonomik İstikrar Tedbirleri
Yaşar Fındıkçioğlu

İhracatta Pazarlamanın Önemi

Turgut Kayakan

Serbest Ticaret Sisteminde
Bankaların Sosyal Sorumluluğu

Metin Boysan

Dış Basın

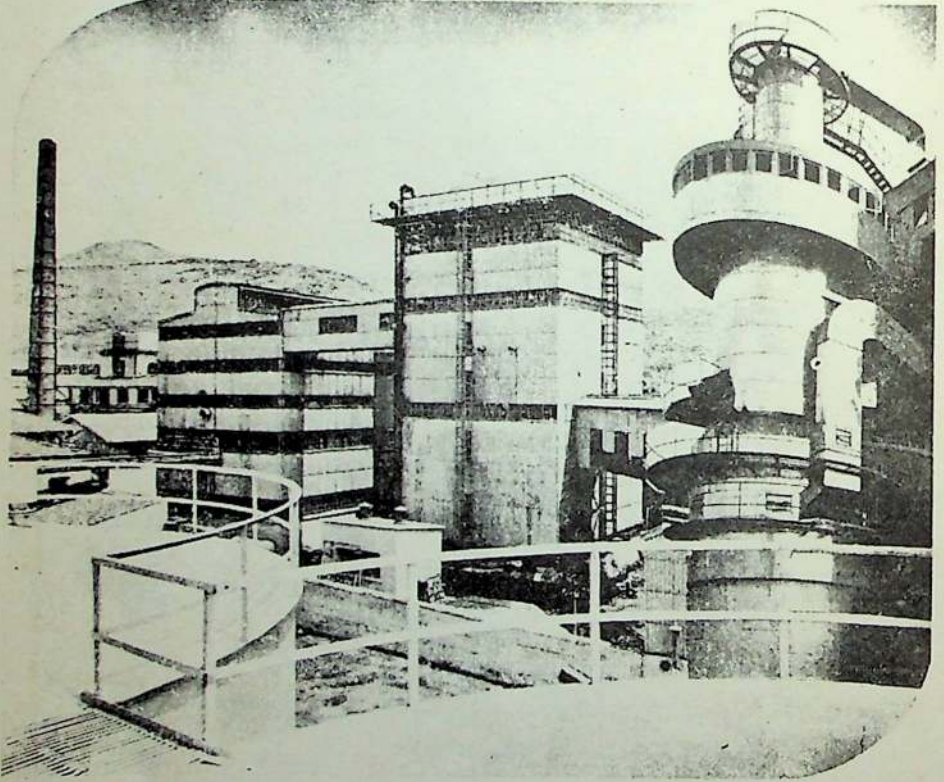
Ergin Neng

EK : Devalüasyon ve Gelir Dağılımı

Kemal Kurdaş

Turyağ

nebatî yağ sanayiinde
yıkama maddelerinde **ÖNEÜ**

net grafik

61 yıllık tecrübe
1100 kişilik uzman kadro

TÜRKİYE YAĞ VE MAMULATI A.Ş.-İZMİR

banka ve ekonomik yorumlar

Sevgili Okuyucular,

Bir süre önce açılan -Önlemler Paketi'nden, genellikle yüksek oranlı zamların çıktığı; bazı ürün cinslerinde % 300'e yaklaşan artışlarla Seka ürünlerinin, bu zamlardan aslan payını aldığı ve başta gazeteler olmak üzere hemen bütün yayınların fiyatlarını önemli ölçüde artırmak zorunda kaldıkları hatırlardadır.

Bu zorunluluktan Dergi'nizin, daha uzun bir süre kaçınılması olanaksızdı. Bu yüzden Yönetim Komitesi, yıl başından başlayarak, Dergi'nizin fiyatını 20 liraya ve yıllık abone bedelini 240 liraya çıkarmak zorunda kalmıştır. Öğrenciler için indirimli fiyat uygulamamız, herşeye rağmen, bu yıl da devam edecektir. Bu artırımını hoş görü ile karşılayacağınızı umarız.

Beğenimize daha çok layık olabilmek için Dergi'niz, 1978 yılında, bir seri yenilikleri uygulamayı da planlamaktadır. Bu yenilikleri, yılbaşından başlayarak Yazı İşlerini yönetecek olan ve Dergi'nizde yayınlanan değerli yazarlarından tanıdığımız Sayın Dr. Halük Ünal sizlere açıklayacaktır.

Sevgi ve saygılarımızla
A. Doğan YALIM

Sahibi : Banka Yayınları ve Kültür Ltd. Şirketi adına Ertum Öcal; Yazı İşleri Müdürü : A. Doğan Yalım; Danışma Kurulu : Erol Aksoy, Prof. Osman Fikret Arkun, Besim Baykal, Prof. Dr. Nasuhi Bursal, Mehmet Gün Çalika, Ahmet Demirel, Oktay Ersoy, Prof. Dr. Cumhuri Ferman, Prof. Dr. Emre Gönenç, Dr. Alp Gürus, Erhan Işıl, A. Nazif Keyman, Doç. Dr. Yıldırım Kılıç, Kemal Kurdaş, Doç. Dr. Kemal Kurtuluş, Nuh Kuşçulu, Ertuğrul Soysal, Prof. Dr. Baran Tuncer, Fikret Tuncer, Turhan Tümay, Dr. Halük Ünal, Doç. Dr. Yüksel Koç Yalkın, Yönetim Komitesi : Dr. Öztin Akgüç Prof. Dr. Mustafa A. Aysan, Ziya Nebioğlu, Ergin Neng. Ertan Özgür, Prof. Dr. Kemal Tosun, Güngör Uras; Denetim Komitesi : Bülend Çorapçı, Necdet Durakbaşa Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu; İdare Yeri : Cağaloğlu, Çatal Çeşme Sk. 17 Kat. 4. İst.; Tel: 28 34 11, P.K. 769 Karaköy — İstanbul; Basıldığı yer : Arpaz Matbaacılık; Abone : Yıllık 150 TL. 6 Aylık 75 TL.; Fiyatı : 12,5 TL.; İlan Tarifesi : Arka dış kapak 1500 TL.; Ön iç kapak 1200 TL.; Arka iç kapak 1100 TL.; İç sayfeler (tam) 1000 TL., Hesap Numaralarımız : Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768, İş Bankası Türbe Şubesi 1541, Akbank Türbe Şubesi 4512.

sermaye piyasasında bilirkışı

mentaş

tasarruflarınızı en kârlı gelir kaynağınız yapar

Satın alınmak istenen tahvil ve hisse senetlerinin en kârlı seçimi, önce tecrübe, sonra da piyasa hareketlerini anında izlemeyi ve doğru yorumlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

Kuruluşların, tahvil ve hisse senetlerinin ihraç başarısı ise, sermaye piyasasında uzmanlığı, geniş bir tanıtımı ve önemle, iyi bir pazarlamayı gerektirir. Mentaş bilir bunu.

KURULUŞLAR:

- * Çıkaracağınız tahvil ve hisse senetlerinin organizasyonunu yapar, gerekirse tamamını satın alırız.
- * İhraç edeceğiniz tahvillerin plasmanı ile ilgili tüm işlemleri gerçekleştirir ve yürütürüz.

TASARRUF SAHİPLERİ:

- * Tasarruflarınızı yöneltmek istediğiniz menkul değerlere ilişkin en ayrıntılı bilgiyi verir, öneriler sunar, en kârlı alımı yapmanızı sağlarız.
- * Tahvil faizlerinizi ve hisse senedi temettü kuponlarınızı vadesine 15 gün kala aynen öderiz. Tahvil faizlerinizi vadesine enaz bir ay kala cüz'i bir indirimle satın alırız.
- * İsterseniz, portföyünüzü yönetir ve ücretsiz saklarız.
- * Satacağınız ya da satın alacağınız her kıymetin gerçek borsa rayicini, şirketimiz merkezindeki elektronik cihazlardan izleyebilirsiniz.
- * Satacağınız ve satın alacağınız her kıymeti yerinizde teslim alır, yerinizde teslim ederiz.
- * Haftada iki gün alış ve satış fiyat bülteni yayınlamaktayız. Adresinizi bildirirseniz hemen göndeririz.
- * Tecrübeli kadromuzla, ücretsiz, yatırım danışmanlığı için her an emrinizdeyiz.

"Sermaye piyasasında bilirkışı,,

mentaş
menkul değerler fikaret a.ş.

Gümüşsuyu, İnönü caddesi No.70 Kat 2 Taksim · İSTANBUL
Telefon: 45 55 29 · 49 99 27 · 45 66 14 · 44 85 57 · 49 34 38

ATATÜRKÜ ANARKEN

CEVAPSIZ KALAN SORULAR

Bu yazı Atatürk'ün ölüm yıldönümü nedeni ile bir okuyucumuz tarafından hazırlanmıştır. Yazıdaki görüşlerin geniş ölçüde -sade vatandaşın- duygusunu yansıttığını sanıyoruz. Bu açıdan yayınlamayı yararlı bulduk.

BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR

Sade bir vatandaş olarak bazı sorular var ki karşılıklarını bulabilmiş değilim. Ve bu beni huzursuz yapıyor.

Neden Atatürk gibi eşsiz bir Lidere en yakın iki arkadaşının, İnönü ve Bayar'ın, sahip çıkmadıklarını her zaman kendi kendime sormuşumdur. Öyle ya, genç Türkiye Cumhuriyeti geçmişinin büyük bir kısmında tartışmasız söz sahibi olan bu iki isimden birincisi, Onun ekonomik görüşlerini saptırmış; bu görüşleri aşırı devletçilik olarak kamu oyununa sunmuştur. Ötekisi, iktidara gelişinin hemen sonrasında, ilk iş olarak, namaza çağırısı arapçalaştırmıştır. Ve yine her ikisi birlikte Atatürk çülüğün okulları Halkevlerinin yıkımına gözyummuşlardır. O Halkevleri ki, gençliğin, halkın fikir barınağı idi. Hoşgörü eğitiminin yapıldığı yuvalardı. Bugünkü Türkiyemizde gençliğin, halkın bu derece dağılık, bu derece birbirlerine tahammülsüz oluşunda herhalde Halkevsiz kalışımızın payı büyüktür.

Ve yine her ikisi birden sözleşmişcesine, Onun, toplumun refah düzeyinin yükselmesine, dengesine, eşitlik ve adalete yönelik ilkelere bir yana itmişlerdir.

Atatürkcülüğe Onun en yakın iki arkadaşı ne denli vefalı imişler!

Diyoruz ki; demokratik rejimin temeli Parlemantodur. En iyi parlamentoyu seçmeden en iyi liderleri, en iyi hükümeti, en iyi muhalefeti bulamayız. Sayın Ecevit ve Demirel yer yer bugünkü Seçim Kanununun; ön seçim sisteminin buna olanak vermediğini söylüyorlar. Bundan yakınıyorlar. Ama, neden bir araya gelip de, Parlemantoyu yüceltecek kararları almıyorlar? Ve de üstelik çok hızla gelişmek, değişmek durumunda olan bir toplumu, Senato lüksüne mahkum ediyorlar.

Neden bir araya gelip de Yurdun gidgide kangrenleşen sorunlarına tarafsız, yalnız ülke açısından bakamıyorlar? Ülkeyi paramparça eden çeşitli akımlara kucak açıyorlar? Neden ikisi birlikte sözleş-

mişçesine Ülkeyi komünizme giden yolda koşuya sokuyorlar? Yurtseverliklerinden kuşkumuz olmasın ama, bu mu Atatürkçülük?...

Ashnda hepimiz Atatürkçülüğün ne olduğunu, ne olmadığını biliriz. Biiiriz de, onu olduğu gibi görmek işimize gelmez; herbirimiz Onu bir yanından işimize geldiğince çekiştiririz.

Ama neden biz, hepimiz, Parlâmentosu, Basını, sade vatandaşı bu olanlara, sanki bizim dışımızda imiş gibi seyirci kalırız da, bu zaman zaman bizleri yanıltan liderlere, sırasında, dur dcmesini bilemeyiz? Ama niçin?...

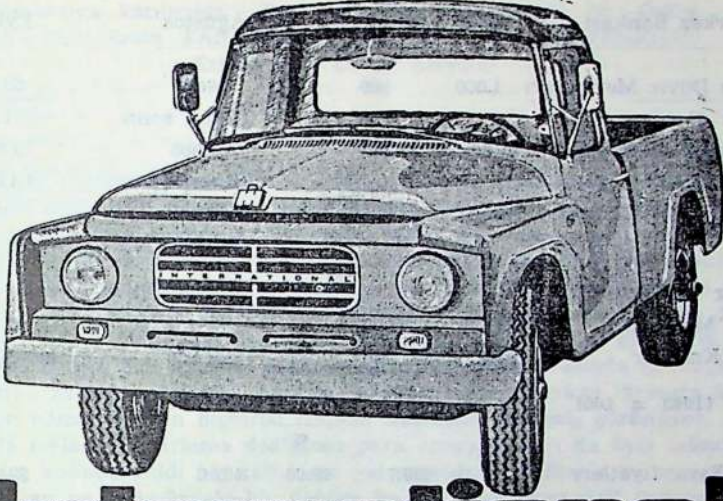
**TÜRKİYE
EMLAK KREDİ
BANKASI**

**EVİNİZİN BANKASI
HERKESİN BANKASI**

**MODERN ŞEHİRCİLİK
MODERN MİMARİ
MODERN KONUT VE
HER TÜRLÜ
BANKACILIK
HİZMETLERİ**

www.tkb.com.tr

International

International 1200 D her türlü işinizde kullanabileceğiniz yepyeni bir pikaptır. Yumuşak, zarif hatları, konforlu sürüş mahallii ile otomobil kadar rahattır.

Kamyonlarda kullanılan ve kamyonu çekiş ve taşıma gücü veren parçalar, geliştirilerek bu pikabın imalinde kullanılmıştır. Bunun için geniş kasesi ve yüksek taşıma kapasitesi ile kamyon kadar güçlüdür. Hafif, süratli ve kullanışlı olması, özellikle şehir içi, nakliye ve uzun yol problemlerinizi kökünden halledecektir. Aradığınız zaman bol ve orijinal yedek parçasını bulabilirsiniz.

1200 D
PİKAP
otomobil kadar
rahat
kamyon kadar
güçlü

140 BEYGİR GÜCÜNDE
NET 1750 kg. TAŞIMA
KAPASİTESİNE SAHİP

Yatırım Genel Müdürlüğü
MOTORLU ARAÇLAR TİCARET A.Ş.
Sıvazlıdere cad. 4. Lavantı Durak Konağı İstanbul
Tel. 64 48 91 61 48 92

EKONOMİK GÖSTERGELER

T.C. Merkez Bankası	1975*	1976*	1977	
			Ağustos	Eylül
Altın ve Döviz Mevcutları (Milyon \$)	1.000	969	596.5 (Ekim sonu)	584.3 511.0)
Tedavüldeki Banknotlar (Milyon TL.)	41.968	52.061	67.385 (Ekim sonu)	73.879 74.415)
Hazineye kısa V. Avans (Milyon TL.)	17.194	21.736	38.6 (Ekim sonu)	39.9 43.2)
Bankalar (Milyon TL.)				
Toplam Mevduat	134.300	145.100	181.200	185.700
Toplam Krediler	135.600	171.700	201.700	206.400
Fiyatlar (1963 = 100)			Artış %	Artış %
Toptan Eşya fiyatları (Genel Endeks)	360.8	429.7	19.09 482.0 (Ekim sonu)	524.0 548.6)
İstan. Geçinme Endeksi	389.0	464.2	19.33 531.9 (Ekim sonu)	571.8 612.0)
Dış Ticaret (Milyon \$)				
İthalat	4.725.7	5.127.6	4.021.8 (Ekim sonu)	4.499.1 4.868.3)
İhracat	1.400.8	1.959.8	1.093.3 (Ekim sonu)	1.191.6 1.226.8)
Fark	3.324.9	3.167.8	2.928.5 (Ekim sonu)	3.307.5 3.541.5)

(*) — Yıl sonu rakamları

- 1 — İthalat bedelleri Şubat/1977 ayından bu yana transfer beklemektedir.
- 2 — İhracatta Eylül sonu itibariyle bir önceki aya göre %8.1, Ocak-Eylül dönemi itibariyle bir önceki yıla göre 20.7 oranında azalma mevcuttur.
- 3 — İşçi dövizleri yılın ilk dokuz ayı itibariyle geçen yıla göre %6 artış göstermiştir. Eylül 1976 \$ 98.3 milyon, Eylül 1977 \$ 92.1 milyon Ekim 1977 \$ 81.3 milyon.
- 4 — Tedavüldeki banknotlarda artış olmuştur.
- 5 — Mevduat ve kredilerde artış devam etmiştir.
- 6 — İstanbul geçinme indeksinde görülmemiş bir artış meydana gelmiştir.

EKONOMİK YORUMLAR :

Toplantıya katılanlar : Prof. Dr. Mustafa AYSAN, Dr. Öztin AKGÜÇ, Ersin FARALYALI, Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU, Erhan İŞİL, Oktay ERSOY

ERSOY — Bugünkü ekonomik yorumları ihracat meselemize ayırmayı teklif ediyorum. Bilindiği gibi bu konu gerek geçmiş yıllarda gerek bu yılki ekonomik yorum çalışmalarımızda döviz da-boğazının tahlili sırasında birçok vesilelerle, fakat mahdut ölçüde ele alınmış ve üzerinde görüşmeler yapılmış idi. Bununla beraber biraz sonra sanıyorum sayın Akgüç'e söz sırası geldiği zaman bize açıklayacağı gibi eldeki verileri değerlendirdiğimizde döviz girdilerimiz içinde ihracat kaynağının hâlâ ve ciddi şekilde tıkanık durumunu koruduğunu göreceğiz. Diğer taraftan Hükümetin son aylarda aldığı istikrar tedbirleri arasında geleceği umulan ve zaman zaman gazetelere yapılan beyanlarla ortaya çıkan ihracata mahsus tedbirlerden hemen hemen hiçbirisi resmen tahakkuk etmemiş görünüyor. Ayrıca son aylarda sıklaşan ayarlama dediğimiz para operasyonları da öyle tahmin ediyorum ki bu konuda ciddi bir gelişmeye yol açmadı. Bu itibarla bu meseleyi, bu günkü durumu ve önümüzdeki hiç değilse üç-beş aylık perspektif içinde yeniden ve bütünüyle tartışmakta fayda olduğu kanısındayım. Uygun görürseniz verileri nakletmek ve görüşleri almak üzere ilk sözü sayın AKGÜÇ'e bırakmak istiyorum.

AKGÜÇ — Efendim, sayın Ersoy'un da belirttiği gibi ihracatta önemli bir gelişme olmamaktadır, 1977 içersinde... Gelişme bir yana, gerileme sözkonusudur. 9 aylık rakkamlara baktığımız zaman program hedefi bir yana, geçen sene ulaşılan rakkamı dahi tutamayacağımız anlaşılmaktadır. Hatırlanacağı gibi 1976 yılının dokuz aylık ihracatı 1.502.000.000 dolar idi. 1977 yılında gerçekleşen ihracat ise 9 ayda 1.192.000.000 dolardır. Yani geçen yıla nazaran 310 milyon dolar bir gerileme sözkonusudur.

Bu da gösteriyor ki, bu yıl ulaşacağımız azami seviye ihracatta, 1,7 milyar dolar olabilir, en iyi halde... Halbuki program hedefi 2,5 milyar dolardır. Buna göre çok önemli bir gerileme sözkonusudur. Bunu oransal olarak hesap edersek, geçen yıla nazaran gerilemeyi yüzde 21 oranında buluruz. Bunun nedenleri üzerinde durursak, ve ayrıntıya inersek bu rakkamlardan sanayi kesimi ihracatında, ki tarıma dayalı işlenmiş ürünler de dahildir, buna, geçen yıl (sanayi kesiminde) ilk dokuz ayda 448 milyon dolar ihracat yapılmışken, bu yıl bu rakam 454 milyon dolar olmuştur. Yani sanayi kesimi ihracatında bir gerileme sözkonusu değildir. Tarıma dayalı işlenmiş ürünleri bir tarafa bırakırsak, gerçek anlamda sanayi ürünleri ihracatı geçen yılın ilk dokuz ayında 364 milyon dolarken bu yıl 349 milyon dolar olmuştur. Burada da önemli bir gerileme göremiyoruz. En önemli gerileme, şüphesiz ki bizim geleneksel ihraç mallarımızda olmuştur. Bunlardan da tütün ve pamuk başta gelmektedir. Geçen yıl ilk dokuz ayda 226 milyon dolarlık tütün ihraç edilmiş iken, bu yıl bu rakam 117 milyon dolara düşmüştür. Aslında geçen yılki rakkam 1975 yılının ürününün 76'da ihraç edilmesi dolayısıyla aşırı bir yükselme göstermiş idi. Bence geçen seneki ihracatımızdaki gelişme tamamen 1975 yılında yapılmayıp 76'ya ertelenip bekleyen stokların satılmasının

dan ileri geliyordu. Nitekim bu seneki gelişme normal tempoya girmiştir. Yine geçen yıl ilk dokuz ayda 385 milyonluk pamuk ihraç edilmişken, bu yıl 143 milyon dolarlık pamuk ihracatı yapılmıştır.

Pamuk ihracatındaki bu gerilemenin nedeni de bence 1975 yılı ürününün 76'da ihraç edilmesi, dolayısıyla 76 rakkamlarının yüksek olmasıdır. Şimdi, ileriye baktığımızda, gelecek fazla ümit verici gözüküyor. Gelecek kısa dönemde hiç olmazsa ihracatı artırma bakımından pek ümitli bir durum yok. Hernekadar Türkiye'nin elinde buğday ve bir miktar da tütün stoku bulunmakla beraber bunlardan yeterli miktarda döviz geliri sağlanabileceği kanısında değilim. Çünkü bugün dünyada zaten buğday ürününde fazlalık vardır. Buğday fiyatları hızla düşmektedir, geçen seneye nazaran. Tüm buğday stokumuzu ihraç etsek dahi bu bize önemli bir rakam getirmeyecektir. Türkiye'nin öteden beri bir özlemi var, 20 seneden beri vurgulanarak söylenir; Sanayi ürünleri ihraç etmek Türkiye'nin temel hedefidir. Ve daima söylenir ki Türkiye'nin geleneksel mallarının ihracatı içindeki payı azalmalı, sanayi ürünlerinin payı artmalı. İhracat repertuarımız genişlemeli. İhracat mallarımızın arasına yeni çeşitler girmeli. 1950'lerden beri söylenen, hedef alınan şeylerdir bunlar. Ama 1977'lerde bu hedefleri hâlâ tekrarlıyoruz. Bu konuda somut başarılar elde edilmiş değil. Bunun nedenlerini kısaca özetlemekte yarar var. Daha sonra belki tedbirler üzerinde durabiliriz. Bunlardan birincisi Türkiye yeterince sanayileşmeden sanayi malları ihracı tutkusu içersine girmiştir. Bir ülke yarı sanayileşmişse yarı sanayi ürünleri ihraç eder. Ben Türkiye'nin yeterince sanayileştiğini söyleyemem. Hâlâ sanayinin milli gelir içersindeki payı yüzde 25 dolaylarına dahi ulaşmamıştır. İkinci neden şu; Türkiye'de yalnız bir sanayileşme stratejisi izlenmiştir, uzun zamandan beri... Teşvikler hatalı olmuştur, kur politikası hatalı olmuştur. Bunun neticesi olarak da Türkiye'de daha çok ithal ikamesine yönelik, yahut girdileri itibarıyla dışarıya bağlı ve iç pazara hitap eden iç sanayiler kurulmuştur. Bir diğer neden de şu: Son zamanlarda Türkiye'de çok canlı bir iç piyasa vardır. Gayet kârlıdır iç piyasaya ve içe üretim yapıp satmak. İç piyasa çeşitli şekillerde korunmuştur dış rekabete karşı. Bu itibarla sanayiciler yeterince bir çaba harcamamaktadır bu konuda, yani ihracat konusunda. Buna gerek de hissetmemektedirler. Ayrıca, Türkiye'deki sanayi tesislerinin kapasiteleri sınırlıdır. Ancak iç tüketimi bir ölçüde karşılayabilmektedir. Türkiye'nin ihracatının gelişmemesi konusunda bu da bir neden teşkil etmektedir. İhracat bir pazarlama işidir, aynı zamanda... Bu konuda yeterli bir çaba olduğu kanısında değilim. Bunların dışında da Türkiye'nin ihracatı niçin gelişmiyor diye bazı nedenler ileri sürülür. Ben bunları tâli nedenler olarak görürüm. Meselâ bürokratik engellerden bahsedilir ama bu engellerin tamamını kaldırırsanız acaba Türkiye'nin ihracatı ne kadar artar? İhracata yeterince kredi verilmediği önce sürülür. Belki bu da bir derece doğrudur ama ihracata kredi de verseniz yeterli derecede satacak ürününüz olmadıktan sonra bu da meseleyi halletmez. İhracatçının garantisiz olmadığından bahsedilir. İhracat Sigortasının geliştirilmesi öteden beri ileri sürülür. Bunun da tali bir önemi vardır. Yapılsa, yararlı olur. Fakat bu tedbirler alındığı takdirde dahi bunlar meseleyi çözmeğe yetmez. Bence daha temel politikalar üzerinde durmak lazımdır, ihracatın gelişmesi konusunda.

ERSOY — Teşekkür ederim Sayın Akgüç. Tedbirler için ileride tekrar görüşünüzü rica edeceğiz. Acaba Sayın İşil bütün memuriyet hayatınız Maliye Bakanlığında ve devlet kadrolarında geçmiş olmakla, ayrıca da Türkiye'nin dış ödemeler dengesiyle ilgili, sadece ilgili değil birinci derecede önemli bulunan bakanlık görevi ifa etmiş olmanız dolayısıyla şu tabloyu bize nasıl aydınlatırsınız, bunu öğrenmek isteriz.

İŞİL — İlk olarak kapsam sorununa değinmek istiyorum. Çoğu kez dışkâtimizi çeken olay mal dış satımı oluyor. Bence bunu mal ve hizmet şeklinde kapsamak daha doğru olur. Çünkü mal dış satımı yapmakla hizmet dış satımı yapmak arasında bir fark yoktur, ekonomik etkileri bakımından aynı sonucu verir. Konuya bir diğer açıdan bakmak da yerinde olur. Bu da iki açığı gözönüne almamızı gerektirir: Bunlardan birisi bildiğimiz gibi yatırım - tasarruf açığı, öbürü dış satımlarla dış anımlar arasındaki farkın dış alımlar lehine büyük oluşu. Buna değinmekle yetineceğim. Amacım tartışma konusu yapmak değildir. Değinin sebebi şudur: İç açığı yaşattığımız sürece dış açık ister istemez büyük olacak. Bu konuya belki, bir başka vesileyle tekrar dönmemiz gerekir. Dış satımlar niçin yetersizdir konusunda kendi kendime tesbit edebildiğim, görebildiğim hususlar genellikle şunlar: Bir tanesine zaten değinmiştim; Yapısal dış açık. İkinci olarak kalkınma amaçları için dış açığın büyümesi zorunluğu. İyi bir plânlama projesi içinde bu önce büyük, sonra küçülür. Veya böyle olması gerekir. En önemli konulardan bir tanesi enflasyondur. Bunun üzerinde yorum yapmamıza gerek olmayacağı kanısındayım. Bildiğiniz gibi enflasyon dış satımları kısıtlar, engeller, dış alımları körükler, hizmetler için de aynı şeyler geçerlidir. Bir diğer sorun gerçekçi kur. Oyle birşey ki, paramızın değerini gerçek kurun üzerinde, çok üzerinde tuttuğumuz sürece kendi kendimizi kandırmakla meşgul oluyoruz. Parmığımızın arkasına saklanmakta daha ne kadar devam edeceğimizi bilemiyorum. Gerçekçi kur için ilâve edeceğim tek şey, belki Türkiye'nin bugünkü durumunda tam gerçek kur bile değil, gerçek değer biraz altındaki kurların uzun dönemde yararlı olabileceğidir. Vergilendirmeye de değinmek zorundayım. Nedenise memleketimizde vergilendirme ile dış açık ilişkileri bir türlü anlaşılabilir. Uzmanlar, bilginler düzeyinde bunun gayet iyi bilindiğinin farkındayım. Ama icra noktasına geldiklerinde vergi ile dış açığın ilişkisini bir türlü kuramazlar. Acil, etkin, kaçakçılığı çok azaltılmış bir vergilendirmeyi gerçekleştirmedeği sürece kanım dış açık bu vaziyette devam edip gidecektir. İçe dönük sanayileşme tam bir tembel işi olarak yaşatıldı. Benim bildiğim 1956 lardan beri bu iş böyledir. Türkiye'de hangi mal ithal ediliyor, onun ithalâtını keselim, yerli üretimini yapalım, kısmen veya tamamen.. Bu tarz içe dönük sanayileşmenin veya dışa dönük olmayan sanayileşmenin bizi bugünkü duruma getireceği veya bundan 10 sene önceki duruma getireceği açıkça bilinmeliydi, yapılmadı. Fiyat ve kalite sorunları var, sanayide.. Bizim sanayimizin fiyatları yüksektir. Bunun çeşitli sebepleri var. Zamanı iyi kullanmak için ayrıntılarına girmeyeceğim. Enflasyondan geliyor, girdi fiyatları yüksek. Alüminyum, demir, çelik, bakır dünya fiyatlarının iki katı fiyatlarla endüstrinin girdileri arasında yer alabiliyor. Bunun yanısıra kapasiteler sorunu var. Türkiye'de üretim kapasiteleri küçük ve bunun doğal sonucu olarak birim maliyetler büyüktür. Kalite oldukça önemli bir sorundur. Benim çeşitli endüstri kuruluşlarında görebildiğim, daha biz kapının ağzında yüzde 30 pahalıyız. Bunun örneklerini arzu ederseniz söylerim. Zaten de bunlar toplumun iyi bildiği şeylerdir. Anladığımız kadarıyla girdi fiyatlarındaki yükseklikler çeşitli mali desteklerle giderilebilir. Bunun için kullanılacak ölçek dünya fiyatlarıyla sanayinin girdilerini hesaplamaktır. Gümrük Tarifesi'nin ileri derecede yapısal yanlışlıkları vardır. Bu Tarife Kanunu yanlışlıkları yetmezmiş gibi ulu orta gümrük bağışıklıkları ile şiddetlendirilmiş ve başka çarpıklıklara yol açmıştır. Benim kişisel inancım, teşvik önlemleri olarak kullanılan gümrük bağışıklıklarından başlayarak tüm bağışıklıkları çok dikkatli bir ayırımı tabi tutulması gereğidir. Vergi geri vermeleri bildiğimiz gibi dış satımların en büyük itici güçlerinden biridir. Burada da çok büyük tutarsızlıklar ve yararsızlıklar görüyorum. Bir örnek vermeme zorunluk var zannedirim. O da

şudur: Eğer çitroz ihraç edilirse vergi iadesi yüzde 20, buna karşılık gemi ihraç ederseniz veya kamyon yahut televizyon; bu takdirde yüzde 30 veya yüzde 35. Bunlar ikisi birden doğru olamaz. Yani ya biri, ya öteki yanlıştır. Kaldiki parasal sınırlarda da büyük yanlışlıklar görürüm. Bugünkü haliyle bir genel değerlendirme yapacak olursak şunu söylemeliyim: dış satımlarımıza önemli katkıda bulunmayan vergi geri vermeleri sisteminin bilimsel biçimde yeniden ele alınması lazımdır.

Önyargularla bu iş yürümez. Ekonomide büyük atıl kapasiteler var. Bunlar kısmen özel kesimde, kısmen kamu kesiminde olup, kamu kesimindekiler çok daha büyüktür. Bir fabrikanın yüzde 26 kapasite ile çalıştığını söylemeliyim. Atıl kapasiteleri çeşitli şekillerde yorumlayıp duruyoruz. Kanımca dövizsizlikten, parçasızlıktan, kötü yönetimden, ham maddesizlikten ve her türlü şeyden doğabilir. Ama yapmamız lazım gelen şey atıl kapasiteleri kullanılır hale getirmektir. Dış satımlara yönelik olanlardan başlayarak bir yelpaze gayet kolay düzenlenebilir. işçi dövizlerinde oldukça büyük potansiyeller hâlâ görünüyor. Türkiye'de döviz karşılığı konut kredileri programı işçi dövizini gelişini geliştirebilir. Tarımsal işletme eunme kredileri düşünülebilir. Veya işçilerimizin dönüşte kullanmak isteyecekleri kamyon, traktör, otobüs gibi yerli üretilmiş, dayanıklı mallar döviz karşılığı kendilerine uygun şartlarla satılabilir. Bunun yanısıra bir iş kurmak isteyenlere kredi şartlarıyla ihtisas bankaları aracılığıyla torna, plânya, freze gibi şeyler döviz karşılığı kredili olarak düzenlenebilir. Bu hususta alınabilecek tedbirlerin hemen hemen sınırı yoktur diyebilirim. Eğer kamu, işçiler lehine bazı yükleri göze alacaksa bunun göze alınmasında ben hiç sakınca görmem. Ödemeler dengesinin hizmetler bölümü, yahut alışılmış deyimle görünmeyen muameleler: Bildiğiniz gibi gemi navlunları, dış ticaret komisyonları, bankacılık, sigorta, mükerrer sigorta, demiryolu, denizyolu, trafik taşımacılığı gibi konularda arandığı ve istendiği takdirde birçok iyileştirmeler sağlanabilir. Ve döviz gelirleri artırılabilir. Ya da ikâme edilebilir. 1976 yılında yabancı bayraklı gemilere 615 milyon dolar döviz ödendi. O anda Türk gemileri boş duruyordu limanlarda. Demek istiyorum ki, burada uygun bir takım tedbirler alınmak suretiyle döviz gelirleri ve hizmet gelirleri artırılabilir. Benzeri bir örneği dış taahhüt işlerinde görmek mümkündür. Dış taahhüt işlerinde oldukça büyük güçlükler çıkarılıyor. Bunun sadece devlet bürokrasisiyle ilgisi yok. Türk toplumu bir bütün olarak içe dönüklüğe yöneldiği için dışa dönük işler kendilerine yabancı geliyor. Fakat müteahhit firmaların peşpeşe yabancı ülkelerde kazandıkları ihaleler bu konuda ciddi araştırmaların yapılması gerektiğini gösterir. Dış satımları dolaylı etkileyen bir kaç hususa muhakkak değinmemiz gerek. Birisi Enerji. Yapabildiğimiz bir incelemeğe göre endüstride 21 milyar liralık üretim kaybına maruz kalıyoruz. Bunun ekonomik sonuçları üzerinde yorum yapmama gerek yok. Bir diğer sorun, kaçakçılık.. Bu iş bu şekilde devam edip gidecekse, biz dış satımları desteklemek, döviz gelirlerimizi güçlendirmek gibi bazı hayallerin peşinde koşmamalıyız. Bu amaçla bir hususa belirteyim. Bir takım yerlerin mayınlanması gibi deşetengiz önlemlerden kaçınılması gerekir. Devlet kendi vatandaşlarına tuzak kurup, mayın döşemez. Etkin, adil, gümrük çizgisinde ve yurt içinde denetimdir benim amacım.. Yapmak istenirse bu yapılır, başka şeyler değil.. Formaliteler konusunda da çok saydığım, fikirlerine çok güvendiğim Akgüç'ten biraz ayrılacağım. Benim bu konuda çok bilgili olmadığımı belirtmem gerek. Ne var ki, tanık olduğum ve bana anlatılan olaylarda benim yaptığım değerlendirme oldukça üzücüdür. Dış satımlarda formalitelerin, yalnız formalite değil, zihniyetin, kuralların ekonominin diğer sektörlerine göre en bezdirci düzeye eriştiğini üzüntü ile gördüm.

Bu konuda akılcı bir düzenlemeye gitmeyi ben ihracat açısından önemli görürüm. Bir özet fikir getirmek istiyorum: Buna hepimiz değindik, fakat birşey yapılmadı. Türkiye'nin kalkınma plânlanması ve onun paralel belgesi olarak dışa da dönük sanayileşmeyi kapsayan bir sanayileşme programı muhakkak zorunlu. Bunun çok söylendiğini görüyorum, fakat bir çok araştırmamanın hiçbir değerlendirmeye tabi tutulmadan çekmecelerde kalması üzülmeyecek bir olay. Sayın Ersoy, izin verirseniz son söz: Hükümetin önlemleri akla hayale gelmedik önlemler diye kamu oyuna sunuldu. Akla hayale gelmedik önlemlerin tümü eksiksiz başka ülkelerde zaman zaman denenmiş, kimisinden yarar sağlanmış, kimisinden sağlanmamış denemelerdir, politikalar, tedbirlerdir. Bunların içinde bir tanesi mantalite bakımından, zihniyet bakımından beni tehlikeli bir akımın eşliğinde olduğumuz düşüncesine getiriyor. O da şu: «Dövizle çevrilebilir mevduatı sağlayın, ithalatınızı burdan karşılayın.» «İhracat yapın, ham maddenizi, parçanızı ve ithalat ihtiyacınızı burdan karşılayın.» «Arkadaşım Güngör Uras buna, «kendi dövizini kendin bul» diye bir ad vermiştir, Milliyet Gazetesindeki forumda. Buna içtenlikle katılıyorum. Katılmakla da yetinmem, bu eğilimin bizi, ne olup bittiğini anlamaya da vakit kalmadan takas rejimine getireceğini söylerim. Belki biraz uzun açıklamalarda bulundum, beni hoşgörmeğe çalışın. Tekrar teşekkür ederim.

ERSOY — Sayın Faralyalı, bir iş adamı olarak ve uzun yıllardır bu işin içinde bulunan bir ihracatçı olarak durumu siz nasıl değerlendiriyorsunuz, ihracatımız nasıl gelişebilir?

FARALYALI — Sayın Ersoy çok teşekkür ederim, herşeyden evvel beni bu raya davet ettiğiniz için. Benden önce kıymetli fikirlerinizi dinlediğimiz Sayın Akgüç ve Sayın Işıl benim söyleyeceğim birçok şeye tekaddüm ettiler. Ben mümkün olduğu kadar tekrarlamalardan kaçınmak şartıyla ihracatın genel kavramı ve bugünkü durumu hakkında birşeyler ilâve etme kistiyorum. Bu konu açıldığında benim için ihracat daima sanayi mamulü ihracatını ifade etmiştir. Onun için sözlerim daima bu yönde olacaktır. Şüphesiz herşey üretimle başlıyor. İhracat genel olarak bir kültür meselesidir. Ayrıca ihracatın devamlı bir ticaret şekli olduğunu bilmek lazım. Dış piyasalarda bugün olup yarın olmamak hiçbir zaman geçerli değildir. Bu bakımdan ihracata girmek arzusunda olan müteşebbislerin plânlarını bunun devamlılığı üzerinde kurması lazımdır. Türkiye nüfus artışının da etkisiyle çok büyük bir dahili pazar yaratıyor. Bir sayım profesörün ifade ettiği gibi bu sebeple Türkiye bir sanayi toplumu olmadan tüketim toplumu oldu. Böyle bir ortamda sanayi mamulü ihraç etmek şövalyelikten başka bir şey değildir aslında. Bizde iki türlü işletme var. Birisi tamamen dışa dönük olarak kurulmuştur. Özellikle maddi olanakları bakımından ve içlerindeki finansman organizasyonunun tamamen dışa dönük oluşu dehiddeki cazip pazarlara yönelmelerine engel olur. Bunlar için ihracattan başka bir alternatif yoktur. Bu iç pazarın bütün cazibesine rağmen. İkinci tip işletmeler de biraz sonra daha geniş olarak değineceğimiz gibi ihracatın bugün kifayetsiz olmakla beraber tatbik edilen teşvik tedbirlerinden faydalanmak için ve kendi esas faaliyetlerini idame ettirebilmek için kısmen ihracata dönük olarak çalışır. Bunlar esas olarak iç pazara yönelik olarak kurulmuşlardır ama mecburen ihracat yapmaktadırlar. Zararına olsa dahi.. Şüphesiz en önemli sorunlarımızdan biri ihracatta devamlılıktır. Devamlılık derken hem ham madde, yardımcı madde tedarikindeki zorluklarımıza biraz değinmek istiyorum. Sayın Işıl tarafından ifade edildiği gibi fiyat ve maliyetler yönünden daha dış pazarın kapısında onlardan yüzde 30 daha pahalıyız. Son zamanlardaki fiyat artışlarını nazara aldığımızda bunu bir o kadar daha arttırmak mümkün. Bunu kompanse edici tedbirler olarak daima kur ayarlamaları

düşünülür. Fakat bu gibi tedbirler de daima hadiseden sonra geldiği için ihracatçıya hiçbir faydası olmuyor. Gerçi ihracata yönelik krediler son yıllarda bir hayli geliştirilmiştir. Buna rağmen son senelerde stokla çalışan hiçbir sanayici yoktur. Halbuki dış pazarlara yapılan yatırımlar umumiyetle uzun vadeli. Özellikle sanayi mamulleri ihracatında. Dış pazarla yaptığımız bir bağlantıyı ise değiştirmek, hele iç pazardan doğan fiyat farklarını talep etmek geçerli değildir, böyle bir şey düşünülemez. Bunun neticesi odur ki, biz önce dahildeki fiyat artışlarını ödemek mecburiyetinde kalıyoruz. Sonra kur ayarlamalarından elimize geçen farkı bu açığı kapatan bir unsur olarak görüyoruz. Bu da tabii hiçbir zaman kifayetli olmuyor. Bence dış pazarlar çok mühim. Nerelere ne tip mal satabileceğimiz konusunda kendi yapımızı çok iyi tahlil etmemiz lazım. Bunu çok iyi bilmemiz lazım. Bizim sanayileşmiş ileri ülkelere satabileceğimiz sanayi mamulleri çok belirli ve kıstıdır. Bunlar daha ziyade tekstil ve deri konfeksiyonu mamulleridir. Yani daha çok emek-yoğun sanayi mamullerinde şansımız var. Bunun yanında dayanıklı mallar üretiminde iç pazardan artan bir kapasite olursa veya biraz evvel bahsettiğim gibi bir mecburiyetten doğan ihracat mümkün olursa daha çok bizim gibi gelişmekte olan ülkelere satılıyor. Bugüne kadar el atılmamış veya ödemeler dengesi dolayısıyla mümkün olmamış bir büyük pazar daha vardır. O da demirperde gerisi memleketleridir. Şüphesiz bunların kendi ödeme güçleri zayıf ama iyi bir araştırma yapıldığı takdirde bizim mallarımızın dolaylı olarak bir nevi sviç şeklinde bu memleketlere gittiği görülür. Onlar da aslında bizim gibi bir çok şeye aç pazarlardır. Ve bizim için büyük bir potansiyeldir. Bu pazarlar üzerinde durmak gerek. Bilmiyorum bu safhada ihracatın teşviki konusunda girmek gerekiyor mu? Yoksa bunu ayrı bir konu olarak mı görüşelim?

ERSOY — Sayın Faralyalı ben belki spesifik bir soru yöneltmeyi düşünebilirim. Bir ihracatçı olarak bugün için kredi bulma imkânı, kredinin faiz, komisyon gibi masrafları, sigorta ve vergi iadeleri düzeyini ihracatın gelişmesinde önemli tutukluk noktaları olarak görüyor musunuz? Bunlarda ıslahı gereken hususlar, herhalde vardır ama, temel sebepler mi? Mutlaka hemen ele alınmalı mı? Yoksa tâli sebepler diye kabul edip daha temel meselelere mi yönelmeliyiz?

FARALYALI — Hemen söyleyeyim, bugünkü ortamda bunlar çok tâli meseleler olarak kalıyor. Çok daha mühim ana sorunlar var. Bunlar dediğim gibi önce üretim, sonra standart bir kalite. Aslında bizde kalite mefhumu da çok garip. Aslında alıcı piyasalar bir mlin kalitesinin standardını istiyor. Yoksa en iyi kalite olmasını istemiyor. Diyelim ki, beşinci kalite mal olsun, ama bilinsin ki, o daima beşinci kalite mal olarak gidecektir. Biz ham madde ve yardımcı malzemeler olarak bunu temin edemediğimiz için devamlı inişler, çıkışlar gösteren bir üretim içerisindeyiz. Gerek kapasite olarak, gerekse kalite olarak. Bu bizim ihracatta en büyük hendiklarımızdan biri. Girdiğimiz pazarları bu yüzden çok süratle kaybediyoruz. Bugünkü ortamda ihracatçıların kredi bakımından, banka-müşteri münasebetleri tanzim edildikten sonra hiçbir şikâyeti olmaması gerekir.

ERSOY — Bir de şunu sormak isterim. Biz kur ayarlamaları yapıldıkça ihracatçının eline bir miktar daha fazla Türk Lirası geçiyor ve bunun da faydası oluyor, ya da olacak diye umut içinde bekliyoruz. Ancak Sayın Akgüç'ün verdiği rakamlar ve son yıllarda olanlar bunun gerçekten tahakkuk etmediğini gösteriyor. Buradan hareketle bu fayda ancak bir büyük devalüasyonla büyük ya da küçük ama belli ve uzun süre muhafaza edilen bir devalüasyonla mı ortaya çıkardı? Yani devalüasyon olsa ve o kurun artık bir belli süre devam edeceğini

blisek bağlantılarımızı daha sağ'am mı yapardık. Böyle olmadıkça küçük küçük ayarlamalar o andaki, o partideki malımızı belki daha iyi değerlendirmemize veriyor, fakat ilerisi için daha büyük angajmanlara girmemize yeterli baz imkân sağlayamıyor, demek mümkün mü?

FARALYALI — Bu sorunuzu cevaplandıracağım ve oradan da bir başka konuya geçmek istiyorum. Büyük devalüasyon yapıldığı takdirde devalüasyon oranında hemen hemen hammadde veya yardımcı malzemelerin fiyatları ve bütün diğer girdilerimizin fiyatları artmaktadır. Bu gibi tedbirler eğer ihracatı teşvik maksadıyla getiriliyorsa mutlaka yanında bir takım başka tedbirler de olmalıdır. Aksi halde hadise hep geriden takip edilmekte ve hiç bir pozitif neticesi olmamaktadır. Bunun nedeni şudur: Biraz evvel Sayın İşil'da ifade ettiler. Aslında biz hep değişik tedbirlerinden bahsederken sanki bunları kendimiz icad ediyormuşuz gibi bir havaya giriyoruz. Asla bu doğru değildir Dünya'nın birçok yerinde, hepimizin malûmudur ki; bizim gibi gelişmekte olan döviz darboğazında olan, ödemeler dengesi hakikaten büyük açıklar veren ülkelerin başvurdukları çok yönlü teşvik tedbirleri olmuştur. İhracatı hakikaten geliştirmişlerdir. Kendi memleketlerinde neye malolmuştur, onu bilemiyorum ama büyük neticeler doğurduğu Güney Kore'den tutun. Güney Amerika ülkelerinde de belli müşahhas eserler olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok pratik bulduğum bir tedbiri ben şahsen İsrail'de gördüm. İsrail'de gümrük haddi bir nev'i banka gibi çalışıyor. İhracat garantisi karşılığında her türlü ham ve yardımcı malzemelerin sınırsız ithali gümrüksüz olarak mümkün. Ancak onun karşılığında büyük bir katma değerle ihracat şartı var. Bu yerine getirilmediği takdirde de ithal eden firmanın hemen bütün ticari hayatı söndürülüyor.

ERSOY — Geçici ithali söylüyorsunuz.

FARALYALI — Evet, fakat bizim mevzuatımızda geçici kabul yolu ile ithalât; 1 — vergi jadesiyle bir çelişkiye düştüğünden 2 — bundan önceki tatbikatlarında birtakım istismarlara yol açtığından hiç bir zaman arzu edildiği gibi tatbik edilememektedir. Ne zaman bu konuya ilişilse tatbikatçılar olarak geçmişte karşılaştıkları birtakım suistimalleri önümüze sürerler. Ve «Prensip olarak önce kendi yerli hammaddemizi kullanalım ondan sonra dışardan «getirelim.» derler. Bu doğrudur aslında, ama olmadıktan sonra ben neyle çalışacağım. Bizde bugün geçici kabul serbest çalışır bir düzene getirildiği takdirde ilk neticesi fason imalât yolunun açılması olacaktır. Türkiye'de 1 kişi çalışıyor 4-5 kişiye bakıyor. Oysa el emeği olarak hakikaten çok kaliteli insan gücü var. Bunun değerlendirilmesi bakımından geçici kabulün çok pratik şekilde çalıştırılması lazım. Bugün bütün demirperde gerisi memleketler; komşumuz Yunanistan, Yugoslavya, Bulgaristan, Romanya fason imalât yoluyla büyük döviz gelirlerine sahiptirler. Bizde fason imalât hiç üzerinde durulmamış ve geliştirilmemiş bir konudur. Bunun birkaç denemesine biz giriştik, gördük ki karşımıza önce mali mevzuat çıkmaktadır. Sonra sosyal sigortalar mevzuatı çıkmaktadır. Bu iki konu fason imalâtın gelişmesine kesinlikle manidir. Ben müsaade ederseniz şimdilik bu kadar söylemiş olayım. Bilahare daha spesifik konulara girildiğinde belki yorumum olablir. Teşekkür ederim.

ERSOY — Sayın Aysan ihracatımızı geliştirmek için ne tedbirler lazım sorusunu zannediyorum artık sormanın zamanı gelmiştir. Bu arada uygun görürseniz şunları da eleştirme imkânını araştıralım. Alınmış tedbirler malûm, alınması düşünüldüğü de henüz çıkmamış tedbirler de var, muhtelif beyanlardan anlıyoruz... Ben bir kısmını hatırlatmış olayım. 1 — Sanayi malı ihracatçısına elde ettiği dövizle-

rin belli bir miktarını kendi ithal ihtiyaçları için kullanma imkânını sağlamak. 2 — Vergi iadesi yerine vergi muafiyetleri sağlamak. Yani onun belli bir süre veya bazda zamandan muaf tutulması, 3 — İhracatçıya düşük faiz ve hatta düşük faiz değil de, faizsiz kredi sağlanması, 4 — Bu tedbirlerin uzun vadeli olması ve teknik tabiriyle ihracatın hazırlık safhasını tam olarak kapsaması gibi... Bunları da ne derece derde deva olur, noktasından ele alarak tedbir önerilerinizle birlikte acaba eleştirir misiniz?

AYSAN — Efendim bundan önceki görüşmeler zaten bazı tedbirleri işaret ediyor. Benim üzerinde önemle durmak istediğim bir mesele, bu sabit kur politikasıdır. Bütün alınan ve alınması düşünülen tedbirler, vergi iadeleri v.s. ile ihracatın teşvik edilebileceği kanaatinde değilim. Kur politikasında uzun süreli güven verici bir tedbir alınmadığı takdirde, Türkiye’de sanayi mamülleri ihracatı hiç gelişemeyecektir. İhracat meselesini Türk ekonomisinin Dünya pazarlarına oturtulması meselesi olarak görmek lazımdır. Yurt içinde nasıl daima piyasa fiyatı çok önemlidir deyip onu savunuyorsam, ihracat yapacağımız zaman da dünya fiyatları çok önemlidir. Dünya pazarları çok önemlidir. İçine gireceğimiz pazarlara baktığımız zaman görüyoruz ki, Avrupa pazarı, Ortak Pazar, diğer ülkelerin pazarları büyük ölçüde rekabet şartları içinde çalışmaktadırlar. Halbuki bizim ekonomimiz, daha önce de ifade edildiği gibi süratle kapalı ekonomi şartlarına gidiyor. Geçen toplantıda da söylemistim; artık bizim uzun vadeli bir tedbir olarak Türk Lirasının tam konvertibl olma ilkesine ve tam dalgalanma düzenine geçmeye hazırlanmamız lazımdır. Dünya çapında sabit kur politikası bizim gideceğimiz pazarlarda yoktur. Böyle bekleyip bekleyip zaman zaman yüksek olan devalüasyonlar yapacağımıza, bunu iyice tetkik edelim. Bir programını yapalım, ve tam konvertibl üyeliğe önümüzdeki yıllarda geçmenin çaresini arayalım. Yalnız bunlar hep uzun vadeli sonuç veren şeyler ve uzun sürede gerçekleştirilebilecek işler. Halbuki, 1978 programının, 78 deki Türk ekonomisinin dış finansmanının sağlanması ancak çok kısa süreli tedbirlerle çözülebilecektir. Şimdi benim görevlediğim ekonomik rakamlarda onun nasıl finanse edileceği konusunda küçücük bir işaret dahi yoktur. İhracat mevsimi içine girdiğimiz halde dahi ihracat düşük seviyede gidiyor. Ve önümüzdeki günlerde eğer bu yüksek enflasyon devam ederse, kur politikasındaki bu inat devam ederse, 1978 yılında yapacağımız ihracat belki 1,7 milyar dolayında bulunacak. Veya daha da aşağısında kalacak. Tebliğ çıkınca göreceğiz nasıl olduğunu, ama şimdi başına itikâl ettiği kadariyle: güya sanayiciler ihracat yapacaklar, avnı mamlûn parçasını ithal etmek için de dövizin % 50 sini kullanacaklar. Böyle görünüyor düşünülen tedbir. Burada arkadaşlarımızın söylediği gibi, çok uzun sürede belki sonuç verebilir bu, çünkü ne kalitemiz müsaittir, ne Avrupa pazarı müsaittir, ne de buradaki maliyetler müsaittir. Çok yakından konuyu biliyorum, tetkik ettiğim için, bu ancak belki 3 yıl sonra belki sonuç verir bu % 50 döviz kullanma tedbiri. Fakat kısa sürede alınacak tedbirler çok sınırlıdır ve gelecek dövizler de çok sınırlıdır. Kalite meselesi dışardan teknoloji almak suretiyle kısmen çözülebilir belki. Benim inancım bizim Türk sanayiinde çok güzel kaliteli mal yapacak firmalar var. Otomotiv sanayiinde var, diğer branşlarda var. Ama maliyet meselesini çözmeden zararına da olsa döviz için belki küçük miktarda ihracat yapılabilir. Onun dışında yüksek rakamlar sağlayamaz. Kur meselesini çözerseniz, maliyet ucuzla geldiği için belki firmalar daha istekli olabilir. Yani burada elde edilebilecek fazla bir sonuç yok. Kısa vadede hiç yok. Ama uzun vadede bazı şeyler beklenebilir. Şimdiden biliyorum ki, bazı firmalar göstermelik bazı ihracat için uzlaşıyorlar. Göstermelik şöyle: Dışarıdan parça sağlayan firmalar bize parça sağlıyor. O par-

AYSAN — Yüzde yüzü siz konuşun. Şimdi bu iki temel tedbiri alıp, ondan sonra Avrupa piyasasına gitsin, orda çok güzel fon fazlalığı var. Bilgiler öyle geliyor dışarıdan. Yani onlar kredi vermeye hazırlar. Türkiye'nin ekonomik politikasında alınacak ciddi tedbirlere bağlı olarak hesapladığım zaman yaklaşık 3 milyar dolar kredi alınabilir, dışarıdan diye düşünüyorum. Bazı kuruluşlar var ki direkt temasa geçmiş, Türkiye'nin ekonomik politikasının ayarlanmasına bakıyor. 3—5 kuruluşun bu imkânlarını topladığımız zaman önemli bir rakkam çıkıyor; 500 milyon dolar gibi. Ayrıca dışarıdan finansman kuruluşlarından bir teklif var Merkez Bankasına: «Bir finansman kuruluşu kuralım. Biz size 600 milyon dolara kadar fon sağlayalım. Ama bize izin verin, içeriden banka kurup, bunu Türk lirası olarak kullanalım». şeklinde. Bu teklif de var. Şimdi tabii Türkiye'de bankacılar böyle bir rekabeti ister mi, Merkez Bankası ister mi hepsi düşünülecek şeydir. Ancak, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası gibi bir dış finansman bankası kurulabilir. Bu Türkiye'de Merkez Bankasının desteğiyle, Devletin desteğiyle çok önemli fonlar sağlanabilir. Bir kuruluş gidiyor, 150 milyon dolar sağlıyor. Yani öyle demek istiyorum ki, 78 programının dış finansmanı, bir kredi meselesidir, bir finansman meselesidir. Dışarıdan muhakkak önemli ölçüde finansman bulmalıyız, bunun çarelerini düşünmeliyiz. İhracat tedbirleri vesaire sonra gelir. Meselâ işçi dövizleri konusunda çok isabetli buyurdunuz. Yalnız bu işçiler Alman bankalarının her zaman verdiği Türk lirasının verilmemesini hiç anlamıyorum başından beri. Almanya'ya götürüyoruz, paramızı koyuyoruz. Türk işçisi, oradan Türk Lirası almak istediği zaman belirli bir tutar alıyor. Buradan Türk Lirası almak istediği zaman adamcağıza sen az al diyoruz. Bununla işçi dövizini nasıl gelir Türkiye'ye ben anlamıyorum. Herhalde mecbur oldukları için gönderiyorlar. Halbuki Almanya'da Türk Lirasını buluyor adam. Oradaki cari kurdan. Bunu bir hükümet kararı olarak tesbit edip o kuru her zaman işçiye vermek lazım. Çünkü vermediğimiz takdirde, Alman Bankasının elinde kalıyor para. Ayrıca, bir ekonomik tedbirler paketi, kur'un ayarlanması vs. gibi en uzun sürede tam konvertibiliteye gitme inancını veren ekonomik politikalar, enflasyonun durdurulması, dengeler sağlanması, iç dengenin dış dengenin ayarlanması suretiyle kısa süreli problemimiz krediyle çözümlenir. Ama uzun vadede muhakkak ihracatla, mal ve hizmet ihracatıyla ödenecektir bu. Onun çarelerini de düşünmek lazım. Bu ekonomik tedbirleri alırsak, zaten uzun vadede büyük yollar açmış oluruz.

ERSOY — Sayın Aysan, beyanlarımızda daha ziyade Türkiye'nin içinde bulunduğu döviz dar boğazından çıkmağa ve ödemeler dengesini takviye etmeye yarayan tedbirler üzerinde durdunuz ve bunlar içerisinde de bilhassa Türkiye'nin dışardan borçlanabilme imkânları konusundaki ciddi ümidinizi dile getirip savdunuz. Şüphesiz bunu Hükümetin alması gereken bir şarta bağladınız; uzun vadede konvertibiliteye gidiş, kısa vadede de ciddi bir devalüasyon. Bu son öneri yani ciddi devalüasyon önerisi aynı zamanda ihracatın artırılması için temel faktör olmak vasfını da taşıyor. Şimdi bu noktadan hareketle acaba ihracatın artırılabilmesi için devalüasyonun dışında ama büyük önemi haiz başka bir tedbir de söylemeyi düşünürmüsünüz?

AYSAN — Hepsi bir fiat meselesidir. Geçen defa söylediklerimi tekrarlamak istemiyorum. Yani Türkiye'de mal satmayı dışarıya mal satmaktan daha kârlı hale getirmeyeceksiniz. Çünkü içeride mal satmak bugün çok kârlı firmalar için.

ERSOY — Bunu nasıl yapmalı Sayın Aysan?

AYSAN — Enflasyonu durduracaksınız, kapasiteyi kullanmayı sağlayacaksınız.

IŞIL — Katma değer vergisi koyacaksınız.

AYSAN — Meselâ ücretler dondurulacak gibi bazı tedbirler söyleniyor, ben o kadar önem vermiyorum. Orada da önemli problemler var. Fakat oradaki problem şu: Toplu iş sözleşmesi düzenine devlet sahip çıkmıyor, boş bırakmış. Sendikalarla iş adamları gelebildikleri nokta üzerinde ücretleri ayarlıyorlar. Şimdi ücretleri dondurduğunuz takdirde, bu enflasyon hızıyla, ne olur? Enflasyona hiçbir yararı olmaz onun. İstıncaın edenleri mukâratandırır. Otekileri de cezalandırır. Ben böyle bir cezaya taraftar değilim, üstelik de enflasyonu sınırlama bakımından etkisi de olmaz. Türkiye tam kapasitede çalışan bir ekonomi değilki, ücretlerin dondurulması İngiltere'deki gibi yardımcı olsun. Enflasyonumuzun sebebi açıktır. Merkez Bankası bilançosunu sabit tutacaksınız, hiçbirşey olmaz enflasyon olarak Türkiye'de. Bunu yapabiliyormuyuz? 300 milyar harcarsa devlet, bütçesinden, gitti bu iş. Yani ben % 60 enflasyon bulacağız diyorum yıl sonunda. Şimdi % 50 — 60 enflasyon bulduğumuz zaman artık sanayi ihracatımızı da düşünemezsiniz, maliyetlerin indirilmesini düşünemezsiniz, ne yaparsanız, ücreti dondurup fiatı dondurup... Ben bunların hiç tarafı değilim, biliyorsunuz öden beri söylüyorum. Serbest bırakacaksınız herşeyi, mümkün olduğu kadar serbestliğe gideceksiniz ki, işletmeyi, dışarıya mal satabilsin, yoksa satamaz. Çünkü dışarıya mal satmak demek serbest rekabet piyasasına mal satmaktır. 1 kuruş ucuza buldu mu öbür taraftan alır, biraz iyi kaliteli buldu mu başka yerden alır. Oun için Türkiye'de ihracatı teşvik etmek bilhassa sanayi mamülleri ihracatını teşvik etmek için iç piyasayı doğru düzgün hale getireceğiz ondan sonra ihracat olacak. Başka şekilde ihracat olmaz.

ERSOY — Sayın Hatiboğlu, acaba ihracatın geliştirilmesi için siz ne gibi imkân ve tedbirler görüyorsunuz? Bunu rica ederken, bir noktada da görüşlerinizi öğrenmek isteriz. Bilmiyorum iyi özetleyebilecekmiyim ama sizin bir temel görüşünüz vardı; Sanayi ile tarım arasındaki işçi ücreti faktörü. Tarımda halen 1 kazananın sanayi kesimine gelmekle, veya kente gelmekle kazancının hemen 4—4,5 uğa çıktığını, bunun da sanayi mamülleri maliyeti içerisinde o maliyete sığmayan, onu delen bir faktör rolü oynadığını söyleyerek ümitsizliğinizi dile getiriyordunuz bu noktada. Şimdi Sayın Faralyalı bir başka faktörü önümüze serdi. Diyor ki Sayın Faralyalı, geniş iş gücümüz var, memleket olarak. Bu geniş iş gücüne mevcut üretim kapasitemizle tam iş bulamıyoruz. Ve eller boş kalıyor. Bu boş elleri fason imalâtila değerlendirelim. Başkasının işini başkasının üretimini biz şekil değiştirerek işleyerek gene dışarıya satalım, böylece buradan da bir extra değer elde edelim. Yani iş gücümüzü satalım, fason imalâta önem verelim. Ve bunun diğer pek çok Avrupa memleketinde de önemli derecede yaygın bir usûl olmasına dikkatimizi çekiyor, Sayın Faralyalı. Bu nokta ile sizin bu temel görüşünüzü birleştirip bir eleştirisini lütfen ayrıca yapar mısınız?

HATİBOĞLU — Teşekkür ederim efendim sorunuzun çok kestirme cevabı var. İsterseniz evvelâ o cevabı vereyim. Sayın Faralyalı'nın fikrine kesinlikle katılırım. Çok doğru bir düşüncedir. Son derecede önemli bulunması gereken bir tedbirdir. Yalnız şu var siz fason yapacağınız zaman benim temel görüşüm olan 1, e 4 farkını halen muhafaza ederseniz, fason yapamazsınız. Bu çok önemli bir çıkış yoludur. Fazla kapasiteye de sermaye yatırımlarına da ihtiyaç göstermez. Hatta yatırımları da yabancılara yaptırırsınız. Ama Türkiye ekonomisine tempo veren veren orkestra şefi tarımda bir kişinin günlük kazancıdır. Türkiye'deki sanayi kesiminde çalışan kişi başına gelir ise 1973—1974 te bunun 4,5—5 katı idi, Ecevit'ten sonra 4'e indi fakat 1976—1977 de sanırımki tekrar yine

4,5 oranlarına çıkmıştır. Bu oran 2,5—3 lere indirilmediği sürece Sayın Faralyalı'nın söylemiş olduğu fason meselesinde bir şey yapamayız. Efendim problemin bir reel tarafı var, bir de parasal tarafı var. Önceleri daha çok meselenin parasal tarafını konuşurdum ve o konuda da çok defa yalnız kalırdım, fakat son zamanlarda artık bu konuyu çok kişi konuşuyor. Önceleri % 30 —, % 40, % 50, oranlarında devalüasyon derdik şimdi artık bu herkesin konuştuğu rakkamlar oldu. Ben şimdi % 100 rakamlarında konuşmaya başladım. Yani bir ekonomide fiyatları hem % 40 arttıracaksınız, Sayın Aysan'ın dediği gibi olursa % 50 artacak sonra devalüasyonu % 40'da tutuyorsunuz. Fiyat artışını dahi karşılamıyorsunuz. Ashında onun çok çok ilersine gitmek lazımdır. Kaldı ki, demin söylediğim gibi, Türkiye'de devalüasyonun yapılıp yapılmamasını eskiden ben bir monater olay olarak görürdüm. Halbuki son zamanlarda bunun parasal bir olay olmaktan çok daha ileriye gittiğini gördüm. Muhtemelen Türkiye'deki fiatlar nisbi olarak dolar fiatlarına göre % 50 artmıştır, % 60 artmıştır. Fakat devalüasyonu bunun çok daha üzerinde tutmanız gereken fevkalâde önemli sebepler var.

ERSOY — Bir saplama yapabilir miyim?. Bu haliyle siz devalüasyon ihtiyacını paranın değer kaybını takviye etme hududunda tutulması değil, fazla değerlendirilmiş Türk parasını, gerçek değerine indirmekle de kalmıyarak daha az değerlendirilmiş hale getirilmesini, yani Sayın Işıl'ın da söylediği noktayı söylüyorsunuz, o noktada buluşuyorsunuz, öyle mi?. Yani sizin % 100 devalüasyonunuz Türk parasını az değerlendirilmiş bir para haline getirecektir.

HATİBOĞLU — Onu söylüyorum, evvelâ birincisini söylüyorum. Sonra Sayın Işıl'ın söylediğini söylüyorum. Ondan çok daha fazla bir şey daha söylüyorum.

ERSOY — Çok az değerlendirilmiş olsun diyorsunuz.

HATİBOĞLU — Ondan daha fazla bir şey diyorum.

Türkiye'nin bugünkü strüktürü, Türkiye'nin bugün sahip olduğu ulusal gelir o seviyelerdedir ki, o seviyeleri düşürmek, yahut da başka bir şekilde ifade edelim, Türkiye'nin tarımsal olmayan kesimini fakirleştirmek gerekiyor. Ben Türkiye'nin tarımsal olmayan kesimini yahut kentsel kesimini fakirleştirmek için ayrıca Türk parasını düşürmek lazımdır diyorum.

AYSAN — Yani gelir dağılımı aracı olarak söylüyorsunuz.

HATİBOĞLU — Evvelâ bütün kesimi fakirleştireceksiniz, bundan sonra bir takım kısımları daha da fakirleştireceksiniz. Yani tarımsal olmayan kesimi fakirleştirmek gerekiyor. Bunun da tek bir aracı % 100 lük devalüasyon yapmak 1—1,5 sene önce % 50 lik devalüasyon lazımdı, o zaman % 50 devalüasyon yapılmadı. Türkiye'ye % 50 devalüasyonu yaptırmamak için iş adamları, iktisat uleması, politik partiler, işçi sendikaları bir araya geldi ve bu olmadı. Fakat şimdi Türkiye kesinlikle % 100 oranında devalüasyon yapacak. Bunun önüne geçmeye imkân ihtimal yok, daha doğrusu bir tane seçenek var. Türkiye şimdi içinde bulunduğu rejimden çıkıp başka bir rejime girecek olursa o zaman hatta daha enteresani, 1 doların değeri 1 TL olur deriz. Çok da doğru olur deriz. Hiç kimse hiç bir şey diyemez. Ama bu rejim kalacaksa hiç kimsenin şüphesi olmasın Türkiye seneye bu vakit de konuştuğumuz zaman Türkiye % 100 lük oranında kesinlikle bir devalüasyon yapacaktır.

ERSOY — Efendim kentsel kesimi fakirleştirmek bir görüş. Bu görüşün uygulama yolu da büyük devalüasyon, diyorsunuz şeklinde anladım. Acaba çok mu yanılıyorum. Her türlü yatırımlar, yani gayrimenkül sahibi olmaktan tutun en

büyük fabrikalara kadar hepsi kentsel kesimde. Biliyoruz ki devalüasyon da mevcut değerini daha da artırma neticesine bizi götüren bir hadise. Böyle olunca, fakirleştirmiş mi, nisbi olarak diğer kesimlere nazaran zenginleştirmiş mi oluyoruz?

HATİBOĞLU — Söyliyeğim. Çok güzel bir soru sordunuz. Cevaplıyayım — Türkiye'nin kentsel kesiminin fabrikaları malı mülkü her şeyi neyse odur. Dolar isterseniz 19 lira deyin, isterseniz 190 lira deyin bu hiç farketmez, o kadardır. Yalnız gelir dağılımında bazıları kaybeder bazıları kazanır. Mühim olan mesele şudur: Türkiye yüksek bir devalüasyonla beraber eskiden kendi tükettiği bazı malları dışarıya satacak. Yani eskiden 100 tüketebilirken şimdi 80 tüketir, 70 tüketir. — Meseleyi şu şekilde düşünüyorum: Bilindiği gibi Türkiye'nin şu andaki ihracatının MG'ye oranı % 5 civarında Halbuki Türkiye'nin, geliri Türkiye gibi olan ülkelerde bunun seviyesinin en az % 15 olması lazım. Biz halen 2 milyar ihracat yapıyoruz 8 milyar ithalat yapıyoruz. O da yetmiyor 7-8 milyar olacak önümüzdeki yıl. İkinci önemli nokta şu: Türkiye'nin ihracatının % 30'u sanayi malları ihracatı, % 70'i de tarım ürünleri ihracatı. Halbuki dünya tecrübeleri gösteriyor ki geliri Türkiye seviyesinde olan ülkelerin tarım ihracatı % 30 sanayi ihracatı % 70. O bakımdan Türkiye'nin ihracatını konuşurken bence tarımı konuşmak gereksiz. O iş rayına oturmuş gidiyor. Tarım belirli oranda ihracat yapıyor, yapacak. Her sene % 3, % 5 artacak fakat eslında sanayi ihracatı 5 misline 6 misline 7 misline çıkacak. Türkiye'nin problemleri oralarda bulunuyor.

AYSAN — Bir nokta vardı; sayın Faralyalı dediki Türkiye'de geçmiş devalüasyonlarda devalüasyonu yaptınız. Ondan sonra girdi fiyatları arttı. Şimdi yeni devalüasyonla beraber onun yanında tedbirler de alınacak diyorsunuz, değil mi?

HATİBOĞLU — Kuşkusuz öyle diyorum. .

AYSAN — Türk devleti bu tedbirleri alamıyor. Ortaya çıkan çarpıklıkları gidermek için bir tedbir alamadığınıza göre, hâlâ ısrar ediyormusunuz % 100 de.

ERSOY — Yani fayda vermiyor diyor, yan tedbirleri gelmiyor, diyor.

HATİBOĞLU — Efendim, Sayın Aysan'ı şu şekilde cevaplandıracağım. Sayın Aysan'ın 8'i 2 geçeye kadar yaşayabilmesi şimdi saat 8 olduğuna göre için nefes alması lazım. Almazsanız yaşayamazsınız. Eğer bu tedbirleri almazsa Türkiye ekonomisi artık yaşayamayacak, daha doğrusu yaşayacak da bu rejim içinde yaşayamayacak. Bu rejimi değiştirdikten sonra her şey olur. Ayrıca şunu belirteyim: Ben devalüasyonlarla fiyat artışları arasında hiç ilgi bulmam. Devalüasyon ile fiyat artışı arasındaki ilişki, İngiliz kraliçesinin ismiyle Türkiye'deki fiyat artışları arasındaki ilişki kadardır. Evet ismi Elizabeth veya Margareth olsaydı fiyatlar Türkiye'de ne kadar artarsa devalüasyonlar ile Türkiye'deki fiyat artışı arasındaki ilişki o kadar azdır. Çünkü 1977 senesinde Türkiye'de devalüasyon olmadı. 1977 senesinde fiyatlar % 45 arttı. Daha da enteresan söyliyeğim; Geçen gün Hürriyet Gazetesinden de sordular, orada da çıktı: Eğer 1978 senesinde Türkiye'de çok büyük oranda (% 10'lara, % 20'lere % 30'lara ben devalüasyon demiyorum), devalüasyon yapılmaz ise 1977 senesinde fiyatlar % 100 artacaktır. Ben tam aksi istikamette düşünüyorum. Yani Türkiye'de fiyatların artışını önlememiz için, tam aksi, devalüasyon yapmamız lazım kanaatindeyim. Tabii tedbirler alacaksınız. Yalnız orada çok önemli bir nokta var tabii. Devalüasyonla beraber gelecek olan tedbir, faiz hadlerinin yükseltilmesi, bütçe harcamalarının azaltılması, para miktarının dondurulması, stabilizasyon tedbiri yani 1958'in klasik tedbirleri, ya-

hut 1970 in klasik tedbirleri, kesinlikle değildir. Bu tedbirleri alamazsınız. Onun ilersinde bazı tedbirler var ki.

ERSOY — Bu istikamette mi ters istikamette mi demek istiyorsunuz?

HATİBOĞLU — 1975 — 1976 senelerine kadar hep böyle düşünürdüm. O konudaki düşüncelerimi değiştirdim. Tabii bu istikamette tedbirleri alacaksınız ama bu tedbirlerin hepsini de aldığımızı farzedin, bu iş yürümez, hemen arkasından yeni bir devalüasyon gelir, hemen problemlerinizi, ihracatçıların problemleri artar. Başka anlamda tedbirleri içeriyorum derim. Bundan sonra meseleyi bir tek türlü görüyorum. İki türlü görmüyorum. Bir türlü tedbiri alabilirsiniz. O da şudur: Devalüasyonla, yani bütün bu stabilizasyon tedbirleriyle beraber tarımsal kesimle, tarımsal olmayan kesim arasındaki kazanç farkını, (yalnız ücret değil, çünkü) normale indirmeniz gerekiyor. Bunu yapmadığımız takdirde devalüasyon kararı ile beraber bütün tedbirleri alsanız, gene de hiç faydası olmaz. Nitekim 1958'de bu tedbirleri aldı Hükümet, 9 ay dayanabildi. Yalnız 9 ay dayanabildi. 9 aydan sonra hemen bunları gevşetti. Ekonomi o tedbirlerle, Sayın Aysanın söylediği gibi o tedbirlerle yürüyemez. O tedbirleri bıraktığımız takdirde daima o tedbirler alınmamaya mahkumdur. Fakat onun altında da son derece önemli bir mesele vardır. Şimdi bir nokta daha var.

ERSOY — Lütfen unutmayınız; çok önemli. Kentsel kesimle, tarımsal kesim arasındaki kazanç farkını ortadan kaldırırsınız, diyorsunuz orada düğümlüyorsunuz.

HATİBOĞLU — Kaldırın demiyorum.

ERSOY — Yaklaşırım birbirine diyorsunuz. Peki, tarımsal kesimdeki kazancı yükseltirsem olur mu..

HATİBOĞLU — Kesinlikle olmaz. Onu yaptığınız takdirde meselenin içinden hiç çıkamazsınız. Çünkü Türkiye'deki tarımsal kesim bu seviyesindeki gelirlerle asgari seviyede zaten ihracat yapıyor.

ERSOY — O halde kentsel kesimin gelirinin bugünkü kırsal kesimin gelirine indireceksiniz.

HATİBOĞLU — Yahut da onun yakınına, iki misline indireceksiniz.

ERSOY — Makul derecede yükseğine.

HATİBOĞLU — Yani demin söylediğim gibi Türkiye'deki orkestra şefi Türkiye'nin tarımsal kesimidir. Değneği o tarımsal kesim indirir, kaldırır ve Türkiye'nin kalbi, Türkiye'nin kan devranı tarımsal kesimin bu seviyelerde gelir kazanması ile ancak yürüyebilmekte.

ERSOY — Bunun yolunu biliyormusunuz Sayın Hatiboğlu?

HATİBOĞLU — Biliyorum. Bunun yolu şudur: Yıllardan beri söylüyoruz, 1950 ile 1976 senesi arasında Türkiye'nin tarımsal olmayan kesimlerinin gelişme hızı % 8,5 ile % 9 arasında olmuştur. Yani tarımsal olmayan, hizmet kesimleri dahil sanayicilerin ortalaması %8,5 civarlarında olmuş. Bu oranın kesinlikle düşürülmesi gerekiyor. Benim bir takım hesaplarım da var, yakında çıkacak olan kitabımda bunu göstermeğe gayret ediyorum. Bu oran, kesinlikle 5'lerde 6'larda bulunmalıdır. Kesinlikle Türkiye gelişme hızını düşürmek mecburiyetinde. Bunun hiç çaresi yok. 4. Planımıza göre gelişme hızı % 8'lerde % 9'larda tutulacaktı.

AYSAN — İstihdamı ne yapacağız?

HATİBOĞLU — İstihdamı kendi içinde hallediyoruz. Dünyada her yerde istihdam meselesi var. Türkiye'deki bugün % 13, % 14 seviyelerinde, fakat Türkiye 600 senede yani Osmanlı İmparatorluğundan bugüne kadar şehir kesiminde, kentsel kesimde 5,5 milyon insana iş vermiş. İşsizlik seviyesini şimdikinin 2 katına çıkarmak şartıyla Türkiye'nin önümüzdeki 15 sene içinde yeniden 5,5 milyon insana iş bulması lazım. Yani 600 senede yaptığımızı önümüzdeki 15 sene içinde yapmamız lazım, şimdiki işsizlik seviyesini de 2 katına çıkarmak şartıyla. Bu derece önemli boyutları olan bir problemdir. Türkiye'de niçin istihdam problemi çıkıyor. Çünkü Türkiye kâfi derecede ihracat yapamıyor. Yahut da Türkiye'nin yapmış olduğu ihracat mukayeseli üstünlüklerine, karşılaştırmalı üstünlüklerine dayanmıyor. Türkiye'nin ne satacak tekniği var, ne satacak doğal kaynağı var, ne satacak büyük eğitimi var. Türkiye'nin yegane satabileceği şey vasıfsız ve yarı vasıflı insan gücü. Bu insan gücüne de değer olarak siz tarımdakilerin 4 mislini verdiğiniz takdirde, bunu satamıyorsunuz. Bunu indirdiğiniz an kesinlikle satılır. Tabii yalnız şu mesele var: Acaba Dünya pazarları, Dünya piyasaları Türkiye'nin 8 milyar dolarlık ihracat yapmasına olanak verecek kadar müsaait mi? Benim kanaatimce müsaait. Çünkü işte Güney Kore'nin misali var. 250 milyon dolardan 3—5 sene içinde 7 milyar dolara çıkarıyor. Ada Çin'in misali var, Hon-Kong'un misali var, Singapur'un misali var. Yani Türkiye gibi bir ülkenin 7—8 milyar dolar ihracat yapması kendi kanaatimce hiç problem değildir. Dünyanın da en müsaait en iyi yerinde. Ama evvelâ bu problemin nerden geldiğini anlamamız lazım. Sonra onu konuşmamız lazım. Onu konuştuktan sonra önemli bir görüş değişikliği yapmamız lazım, yabancı sermayeye karşı, yabancılara karşı, şovenliğimize karşı, milliyetçiliğimize, anlayış tarzımıza karşı... Bütün bunları gördükten sonra, ancak, bu problemi halledebiliriz. Bunları halletmediğimiz takdirde, bu problemimizi halletme olanağı yoktur.

AKGÜÇ — Kuşkusuz sayın Hatiboğlu'nun önerileri çok ilginç, ama zannediyorum ki, bizim ana hedefimiz ihracatı arttırmaktan ziyade Türkiye'deki genel refah düzeyini yükseltmektir. Türkiye her ne kadar bu dönem içerisinde, dış ödemelerinde denge sağlayamamıştır, açık vermiştir, ama Türkiye'de de belli bir refah yükselmesi olmuştur. Bu, belki, gelecekteki bazı olanakların kullanılması pahasına sağlanmıştır. Mesele bir iskonto meselesidir. Yani yüksek iskonto yaparsak geleceği, bugünkü refaha önem vermemiz lazım. Yoksa iskontoyu düşük oranlarda yaparsak gelecekteki refaha karşı bugünkü refahı düşük tutmamız lazımdır. Bir tercih meselesi oluyor. Ve bu nedenle Sayın Hatiboğlu'nun ilginç görüşlerinden ziyade ben daha basit bazı öneriler getireyim müsaadenizle. Birinci öneri bir iletişim meselesidir. İhracat meselesi. Bazı ülkeler daha fazla sanayi ürünü ihraç ediyor ama, onlarda milli gelir içerisinde sanayinin payı bizden çok daha yüksektir. Bir İtalya, bir İspanya hatta Yunanistan'ı alırsanız, daha yüksektir. Üretim yapısı meselesi. Kesinlikle benim düşüncelerim o şekilde değil. Dünyada en son araştırma bu konudur. 20 yılı ve 101 ülkeyi kapsayan bir araştırma var ve 10.000 tane gözlem vardır bunda. O ülkeler arasında yapısı Türkiye'ye uygun olan ülkelerdeki kişi başına geliri ve sanayileşme derecesi Türkiye kadar olan ülkelerdeki sanayi ihracatı rakamlarını söylüyorum. Yani ne İspanya'nın söylüyorum ne Japonya'nın söylüyorum. Türkiye'nin kişi başına şimdi 990 Dolar veya 1000 Dolar ise o kadar sanayileşmiş ülkeninkidir bence bu rakkam. Bu noktada bir şey daha ilave edeyim; Yine ülkenin büyüklüğü ve küçüklüğü, ihracatın milli gelir içerisindeki payını etkilemektedir. Şöyle diyeyim büyüklük küçüklük meselesinde; Eğer bir ülkenin yüzölçümü fazla ise, nüfusu fazla ise,

nisbi olarak ihracat gelirlerinin milli gelire payı daha düşük olmaktadır. Çünkü iç pazarın genişliği ister istemez üretimi iç talebi karşılamaya yönelmektedir. Bu da oranı düşürmektedir. Bu itibarla mukayese yaparken Türkiye yüzölçümünde, Türkiye nüfusunda ve milli gelir içerisinde sanayinin payı Türkiye kadar olan bir ülkeyle mukayese yapmakta ben yarar görüyorum. Fakat sayın Hatiboğlu bir yerde farklı tabii. Türkiye'de bugün ihracatın payı % 5. Tabii dünya ortalamalarının çok düşük bir rakkam. Bunu kesin kes kabul etmek lazım. Bu konuda diğer üzerinde durulması gerekli bir nokta şu: Tabii ben yanlış düşünեbilirim, belki. Bu konuda ek bilgi de getirilebilir. Güney Kore'nin, Singapur'un, Hon-Kong'un son zamanlarda ihracatta büyük aşama yaptığı söyleniyor. Böyle bir aşama yapmıştır ama, bu yabancı sermaye vasıtası ile olmuştur. Yani yabancı şirketler oralara akın etmişlerdir. Ve onlar ihracat yapmışlardır. Sayın Hatiboğlu'nun son görüşüne değiniyorum: İhracat problemini çözümlemek istiyorsak, bunu yabancı sermaye konusu ile birlikte ele almak lazım. Yabancı sermaye geliyor, orada işgücünden yararlanıyor, daha düşük ücretli işgücünden yararlanıyor. Ve kendi ülkeleri vasıtası ile ihracat yapıyor, kendi ülkesinde kuracağı fabrikayı orada kuruyor ve orada ürettiğini kendi ülkesine ihraç ediyor. Buradaki sıçramada, bu kadar büyük sıçramada bunun büyük bir etkisi var şüphesiz. Diğer bir konu, Türkiye'de tartışılmasını istediğim bir konu Türkiye'nin mukayeseli üstünlüğünün emeğin yoğun olduğu teknolojilerde mi olduğu yoksa sermaye yoğun teknolojilerde mi olduğu meselesidir ve tartışılması gerekli bir konudur. Çünkü burada iki görüş var: Birincisini sayın Hatiboğlu belirttiler. Sayın Faralyalı'nın da o görüşle olduğunu sanıyorum: Türkiye'nin üstünlüğü daha çok emek yoğun teknolojidir. Bunun karşılığında tamamen zıt görüşler de var dünyada. Geri kalmış ülkelerin bilakis sermaye yoğun teknoloji kullanmak suretiyle, en ileri teknoloji kullanmak suretiyle dış pazarlarda rekabete girebilmesi görüşü de vardır ve bu savunulmaktadır. Birçok kalkınma teorisi, sayın Hatiboğlu benden daha iyi bilirler, bunun üzerine kurulmaktadır. Yani bu ülkeler emek yoğun teknoloji değil, sermaye yoğun teknolojiyi kullanmak suretiyle sorunlarını halletsinler görüşü var. Bu da Türkiye'de tartışılmağa muhtaç bir konudur. Belki bugün tartışamayacağız ama herhalde gündeme getirilmesi gerekli konulardan biridir.

ERSOY — Acaba bu konuda sizin belirli bir görüşünüz var mı? Yahut şöyle anlıyorum ben; Sermaye yoğun teknoloji Türkiye şartlarına göre daha elverişlidir, diyorsunuz, öyle mi?

AKGÜÇ — Bazı araştırmalar var, bu araştırmaları ben test etme olanağından mahrumum. Ayrıca bir konuyu da dile getirmek istiyorum: Yatırım malları gümrük sıfır olarak Türkiye'ye getiriliyor. Bu takdirde nasıl olur da sıfır gümrükle ithal edilen gümrük mallarına karşı yerli müteşebbis aynı malı üretmeye cesaret edebilir ve rekabet edebilir. Bu derece çelişkili bir takım tedbirler almışız. Bu konuda diğer düşündüğüm şey şu: Ne kadar etkili olur bilmiyorum ama herhalde uygulamakta yarar var; o da şu: Türkiye'de projeye ihracat şartıyla teşvik tedbirleri verilmiştir, ama kontrol edilmemiştir. Herkes projesini götürmüştür, Sanayi Bakanlığından % 20, % 30, % 50, teşvik almıştır. İhracat koşuluyla almıştır ama bu ihracatı yapmamıştır. Çünkü, iç piyasa o kadar canlıdır ki gerek görmemiştir. Nasıl olsa kontrol edilmiyor diye bunun üzerinde durmamıştır. Şimdi bu kontroller yapılmaya başlanırsa ister istemez Türkiye'de sanayici üretimin bir kısmı için dış pazar aramak mecburiyetinde kalacaktır. Teşvik tedbirlerinden yoksun kalmamak istiyorsa. Ben bunun çok etkili olacağı kanısında değilim ama, denenmesi gerektiği kanısındayım. Bu şekilde hiç olmazsa birçok sanayiciyi dış

pazar aramıya, ihracatın sorunlarıyla ünsiyet peydah etmesine zorlayacak bir tedbir olarak görüyorum, bunu tabii tek başına kurtuluş çaresi olarak düşünmüyorum.

AYSAN — 1978 nasıl finanse edilecek?

ERSOY — 1977 finanse edilmedi ki. 1977'nin Şubatdan beri transfer talepleri duruyor.

AYSAN — 1977'nin son aylarına geliyoruz. Bir ölçüde finanse edildi. Herne kadar transfer yapılmadıysa da tabii mal mukabili ithalat yolu açık tutuldu, mal mukabili ithalat da gerçek ve kredili ithalat şekline dönüştü, bir kısmı da dışarıdan sağlanmış olan dövizlerle ödendi herhalde. Yani işçi dövizlerinin bir kısmı Türkiye'ye geldi, bir kısmı bu yolla kullanıldı herhalde. Yine Türkiye'deki ithalat 5,5 milyar bulacaktır.

ERSOY — Geçen yılın bugünkü seviyesinden aşağı olduğumuzu zannetmiyorum. Ve de geçen yılın yıl sonu seviyesini bu yıl sonunda gene bulacağız.

AKGÜÇ — Kısa vadede Türkiye'nin üretim yapısını değiştirmek, kısa vadede ihracatında sıçramalar yaptırmak... Bu mümkün değil, iktisatta böyle mucizeler beklememek lâzım.

HATİBOĞLU — Sayın Akgüç bir sual sorayım bu noktada: Kısa vadede Türkiye'nin ihracatını sıçratmadığımız taktirde Türkiye'nin gelişme hızının bu seviyelerde devam edebileceğine inanıyor musunuz? Şöyle söyleyeyim: Meselâ diyelim ki bu sene 1 milyar, 2 milyar dolar daha dış borç bulduk toplam dış borçlarımız 13-14 milyar dolara çıkar. Bunun faizleri 1 milyar dolarlara doğru gelir. İhracatımızın zaten yarısını faize ödersek Türkiye ekonomisinin hali ne olur? %3 — %4 dediğim olay, ben Türkiye kalkınma hızını %3 — %4 de indirin dediğim zaman Türkiye'nin ihracatında önemli sıçrama öngörüyorum. Meselâ bu sene 2 ise gelecek sene 3 milyar, ondan sonra 5 milyar ondan sonra da 7 milyar. Eğer bu olmazsa o zaman gelişme hızı eksilere iner. İşsizlik değil %14, o zaman %30 lara çıkar.

Yani Türkiye'de üretim yapısını değiştirmeden birden bire bu kadar büyük bir sıçrama yapmayı bekliyemiyorum. Yani ne tedbir alırsanız alın ne imal edeceksiniz suali karşınıza çıkıyor. İkincisi de bir pazarlama sorunu var, bunu halledilecek misiniz? Türkiye'de ihracatta meselâ 1952'lerde 70'lerde büyük sıçramalar olmuştur. Dünya konjonktürü girmiştir, pamuk fiatları şu olmuştur. Türkiye'nin ihracatı bakmışsınız yükseliveriyor. Bu itibarla meseleyi Dünya Konjonktüründen soyutlayarak ele almak lâzım.

ERSOY — Sayın Akgüç biz eski toplantılarımızda konuştuk hesabını da yaptık. Sayın Aysan getirmişdi hesabını; 990 küsur milyon dolarlık satılabilir emtamız vardı. Bunlar tütündü, pamukdu, fındıkdı, züçdaydı, zeytinyağıydı 1 milvара çok yakın. Biz içinde bulunduğumuz aylarda, bu ihracatın gerçekleşeceğini, bir ferahlik değilse bile dar boğazda hafif genişlemeler olacağını umuyor idik. Bunlar hiç mi satılmıyor? Onu nasıl yorumluyorsunuz? Bu ayarlamalar, yeni ayarlamalar beklentiler mi yaratıyor? İhracatçı 10 gün daha bekliyeyim de bir %10 daha alayım diye mi düşünüyor? Ne diyorsunuz?

AKGÜÇ — Kuşkusuz, bu dediğinizin de bir etkisi var. Bilmiyorum Türkiye'de halen 1 milyar dolarlık bir stok fazlası varmı? Türkiye'de tütün var galiba, fakat tütünün kalite sorunu var. Hem de Türk tütünü yavaş yavaş düşüyor. Yani Dün-

ya pazarlarındaki nispi önemi azalıyor sorun burada. Buğdaylarda bu sene bir fazlalık var. Nitekim buğday fiyatları devamlı başaşağı gidiyor. Yani geçen sene belki buğday'dan 200-300 milyon dolar kazanılabilir diye düşünülürken, bu sene 75-100 milyon kazanabilirmiyiz diye düşünüyoruz galiba. Pamukta büyük bir stok olduğu kanısında değilim iç piyasa çünkü çok canlı, iplik fabrikaları yeni yeni kuruluyor. Pamukta büyük bir fazlalık, büyük bir stok olduğu kanısında değilim. Tütünde var belki fakat tütünde satma problemi var.

ERSOY — Yeni bir tedbir var, bugünkü gazetede gördüm. Pamuğu sanayicilere asgari ihrac fiyatları üzerinden vereceklermiş. Bilindiği gibi pamuğun dış fiyatıyla iç fiyatı arasında içerinin aleyhinde bir durum var. Dışarıya daha büyük içerisi yüksek. Hükümetçe söylenen fakat henüz alınmayan tedbirlerden biri bu idi. Sanayicilere girdileri ucuza temin etmek, dışardaki sanayicinin temin ettiği düzeyde temin etmek. Pamuk için de böyle bir tedbirin alınmakta olduğuna dair bugün bir haber vardı, Tarış'e böyle bir emir verilmiş diye. Bunu iyi karşılayor musunuz?

AKGÜÇ — Ben bir konunun daha tartışılmasına taraftarım. Acaba ihracat meselesi tamamen bir fiyat meselesi mi? Bunu da tartışmakta yarar görüyorum. Şöyle diyeyim, benim bu konudaki görüşüm eleştiriye açık. Batılı ülkeler serbest ticaretin faziletinden bahsederler fakat kendi lehlerine olduğu müddetçe. Mesele kendi çıkarlarına dokunduğu anda tahdid edici bir politika izlerler. İşte bakın, kota koyarlar, gümrük duvarlarını yükseltirler. Amerika'ya bakın, gümrük duvarlarının etkili olduğu ülkelere biridir. AET'ye bakın, kendi endüstrileri sarılacağı zaman kota koyar. Amerika hatta Japonya'nın ihrac edeceği mallara miktar getirmeye gayret eder. Bu politikaları dikkate almak lazım. Ayrıca, Türkiye ne ihrac eder dediği zaman ben şunu düşünüyorum: Türkiye hangi yolda ihrac eder. AET ülkeleri bazı endüstrileri verimsiz gördükleri veyahut da çevre kirlenmesi dolayısıyla yapmayı sosyal açıdan sakıncalı gördükleri için bazı endüstri kollarını terk ediyorlar. Bu terkettikleri endüstri kollarını biz alırsak oradaki bu boşluğu doldururuz. Bu değer mi? Değmez mi? suali tartışılabilir tabii

HATİBOĞLU — Müsaade ederseniz ben bu konuda Sayın Akgüç'e katılmadığımı belirtmek istiyorum. Simdi ortak pazarda bilindiği gibi ortalama tarifeler % 10 civarındadır halbuki Türkiye'de tarife % 50 civarındadır. Etkatif tarife bazı mallarda % 100'lere çıktığı dahi bilinmektedir. Tabii Avrupa'nın, Amerika'nın kesinlikle bazı taktikleri vardır. Fakat bu bir derece meselesidir yani % 10'la. %60'ı mukayese edemezsiniz bu bir... 2. cisi bugün Dünya ticareti ihracatta 250 milyar dolarlarındadır. Türkiye'nin karşısında 150-200 milyar dolarlık bir piyasaya girmek olanağı vardır. Bir tüccar olarak düşünmek lazım: Bir piyasanın % 2'sine girmek istiyorsunuz % 3'üne girmek istiyorsunuz. Hiç önemli değil. Yani bir piyasanın % 15'ine % 20'sine girmek sözkonusu olsaydı bu programı hakikaten büyük görürdünüz. O bakımdan o kadar geniş bir piyasa varki karşımızda. Meselâ birçokları şöyle derler: Türkiye'nin mallarının talep elastikliği yoktur o bakımdan Türkiye ihracat yapamaz. Bövle düşündüğünüz vevahut da Avrupa'nın, ortak pazar, mallarımızı almıyor, o halde biz ihracat yapamayız. Yalnız sunu herkesin hatırında tutması gerekir: Biraz önce sayın Aysan'a söylediğim gibi: 2 dakika hiç nefes almadan durabilirmiyim meselesidir. Yani Türkiye'nin 6 milyardan 7 milyardan aşağı ihracat yapmamasına imkân yok bunu istesek de yapacağız istemesek de yapacağız. Bir zamanlar Türkiye'nin borçlarını konuşurken yalnız uzun vadeli borçları hesaplıyorduk 3 milyar. Bunu 42 milyon insana bölüyorduk. Halbuki bugün Türkiye'nin borçları 13-14 milyarlar.

Onu böldüğünüz taktirde, ihracatımızla da mukayese ettiğiniz taktirde Türkiye bugün Dünya'nın en borçlu memleketleri arasındadır.

İŞİL — Sayın Ersoy, birkaç noktaya kısa kısa değinmek istiyorum. Şimdiye kadar bu konuşmaları ilgiyle dinledim. Oturumumuzun amaçları bakımından şimdi sunacağım açıklamalar belki yararlı olabilir. İlk olarak Sayın Hatiboğlu'nun öteden beri ilgiyle izlediğim düşüncelerini bir kez daha burada dinledim. Sadece kayıt amacı bakımından bu husustaki görüşlere katılmadığımı belirtmekle yetineceğim. Kendisiyle bu hususları görüşmek, belki yanıldığım noktaları, belki kendilerinin yanıldığı noktaları tartışmak isterdim. Fakat buna zamanımızın olacağını sanmıyorum. Çünkü o kadar köklü çözümler önerildi ki Sayın Hatiboğlu tarafından bu ister istemez dinlenilecektir. Sayın Akgüç'ün yüzölçümü ve nüfus büyüklüğü fazla olan ülkelerde ihracatın oransal olarak azaldığı yolundaki görüşlerine katılırım. Nitekim bulgular ve uluslararası istatistikler bunu doğrular niteliktedir. 2-3 örnek vereyim. Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletlerinde dış ticaret özellikle ihracat oransal olarak kendi gayri safi mülî hasıllarıyla karşılaştırıldığı zaman oldukça düşük çıkar.

Federal Almanya'da hepimizin bildiği gibi durum biraz değişiktir. Orada Almanya'nın gerçeği karşımıza çıkar. Bu ülke ihracat yapmazsa yaşayamaz. Güney Kore, Tayland ve benzeri memleketlerin gerçek boyutları ile alınmadığını, incelenmediğini öteden beri görüyorum. Bu memleketlere kalan şey sadece ucuz el emeğini ihracat görünümü altında değerlendirmektir. Eğer Türkiye'nin sınılaşmasınac amacınız buysa hayhay sizi içtenlikle kutlarım.

ERSOY — Bunu istismar manası içinde mi söylüyorsunuz yani onların el emeği istismar edilmektedir. Adına ihracat denmektedir, gibi kabul edebilir-miyiz bunu?

İŞİL — Edebilirsiniz, gayet tabii. İnsana insan olma onuru yolunda en ufak bir şey yok. Bir takım ülkelere emeklilik, sigorta, sosyal guvence yok. Ama elektronik teçhizat el emeği gerektiraği için Singapur'da, Taylan'da, Güney Kore'de bol bol yapılır. Sayın Akgüç'ün yabancı sermayeyle birlikte dediği nokta bu bakımdan çok geçerli. Salt yabancı sermaye yatırımları açısından durum geçerli değil. 19. yüzyılda yabancı sermayenin yatırım karakteri doğal kaynakları işletme yolundadır. Ödemeler dengesi olumlu etkilenir. Çünkü üretilen mal ekonominin geri kalan kısmıyla ilgili değildir. Buradan çıkarılır o memleketin dış ihracat istatistiğine geçer ve iş burada biter. Çağımızda yabancı sermayenin patenti değişiktir. Tam tersine iç pazara mal verir. Belki yabancı sermayeyi ihracata dönük olduğu oranla desteklemenin iyi bir önlem olabileceği düşünülebilir. Sayın Ersoy, emek yoğun ve teknoloji yoğun ve sermaye yoğun yatırımlar konusuna Türkiye'mizden bir misâl vermekle yetineceğim. Sayın Akgüç çok güzel belirtti. Tekrar etmek istemiyorum. Artık harciâlem hale gelmiş, az gelişmiş memleketler emek yoğun sanayi ihraç eder. Hiç de öyle değil. İlgisi yok bunun.

HATİBOĞLU — Bence % 100 öyle. Ben başka türlü misâl Dünyada görmüyorum.

İŞİL — Ben biraz önce kendi ülkemizden misal vereceğimizi söylemiştim. İki tane fabrika türü. Aslında daha çoktur.

AKGÜÇ — Levantiyef paradoksunu nasıl izah ediyorsunuz?

HATİBOĞLU — Çok güzel izah ediyorum. Müsaade ederseniz onu da yani Levantiyef Paradoksunu izah edeyim. Amerika'da çok kapital vardı. Halbuki Levantiyef tetkik etmişki Amerika'nın ihraç ettiği malların çoğu kapitale dayanmı-

yor, emeğe dayanıyor. Halbuki hemen onun arkasından birkaç sene geçmeden gayet iyi bunu buldular. Amerika emek ihraç etmiyor teknik ihraç ediyor. Amerika'nın emeğinin bir kişisini bir kişi olarak düşünmektesiniz... Levantiyef Paradosu bundan 30 sene önce konuşuldu bitti artık onun lâfı dahi kalmadı, benim bildiğim dış ticaret dünyasında.

İŞİL — Benim vermek istediğim örnekler şeker ve çimento fabrikalarıdır. Bunun gibi başka örnekler de verebilirim. Bu fabrikaları Türkiye yurt dışına satabilir. Satabilecek duruma ulaştığını inceleme sonuçları olarak biliyorum. Bir şeker veya bir çimento fabrikasının Türkiye'de yapılıp yabancı ülkelere satılması halinde gereksinim olan ithal malzemesi artık iyice azalmıştır. Hiç bir problem de değildir, onların dış alım yoluyla karşılanıp fabrika halinde satılması. Benim sizlere sunmak istediğim husus laha başkadır: Türkiye'nin kuş yemi ihraç etmesine, çekirdeksiz kuru üzüm sevketmesine benim itirazım olamaz. Kimsenin itirazı olmaz. Yalnız bu çeşit geleneksel mallar üzerinde dura dura biz kendi gücümüzü küçümser hale geldik. Kuş yemi ihraç ederek söz gelişi 300 bin dolar para kazanacaksak ben buna hayhay derim. Ama söylediğim türde fabrika ihraç edersek döviz geliri milyonlarca dolar düzeyinde dolaşır. Buraya değinmek lâzımdır. Teşviklerin kaldırılması konusunda görüşlere genellikle katılırım. Ben özellikle gümrük bağışıklığı noktası üzerinde durmuştum. Ancak tabii yatırım yapacak kişilere, kuruluşlara bir yatırım kredisi, bir işletme kredisi vermek ve bunlara uygun sanayi bölgelerinin kurulması ve benzeri konular da hep teşvikler arasına girer. Sanmıyorumki bu gibi teşvikler kaldırılmalıdır, densin. Sayın Ersoy, döviz dar boğazından birdenbire çıkamayız, hiç kimse çıkmamıştır. Bu tutarlı bir plânlama, bir ciddi tedbirler düzenlemesi içinde her geçen ay biraz daha ferahlıyarak ilerleyeceğimiz belki 4-5 yıllık bir uğraşıdır. Bu nedenle tekrar ekonomide yapısal değişmeyi sanayileşme sürecini hızlandıracak bir değişmeyi plânlama yoluna gitmemiz gerektiğini söylemek isterim. Tarımsal stoklar 1 milyar daha doğrusu Merkez Bankasının başkanının deyimiyle 994 milyon dolar imiş. Burada bir aşırı değerlendirme var, buğday yönünden diğerlerinden de benim soruşturmalarım bir iktisadi ambargodan ziyade bizim satış konusunda pek yetenekli olmadığımız şeklinde cevaplandırıldı. Ben bunu öğrendim. Bilmiyorum işin gerçeği nedir? Fakat çok fazla umutlu olmak için pek sebep yok. Dahası var, eğer bu buğday stokları ve benzerleri birikip duracak olursa Türkiye'nin zaten toplam 15 milyon ton olan liman kapasitesi 1 senede bu stokları boşaltacak hale gelemez. Neyseki buğdaylar çürüyor da bu problem bir başka yolla çözülüyor. İhracat bir salt fiyat sorunu mu? Hayır değil. Bunu biliyoruz. Sadece arkadaşımı doğrulamak için bunu belirtmek istedim. Her memlekette tarife, gümrük tarifesi sorunları vardır, Tarife dışı engeller vardır. Bunların hepsi, ciddi araştırmalar yapılması gereğini ortaya koyar. Son sözüme gelmek istiyorum: Türkiye'nin dış açık sorununu, sanayileşme yolunda, sanayi ürünü ihracı yolunda çözümlenmesinden başka çözüm ben bilmiyorum. Bu nedenle şu yapısal değişmeyi, bu endüstrileşme sürecinin sağlayacak ciddi bir plânlamaya, tabii bunun için de böyle bir amaca yönelik muktedir bir Hükümete ihtiyaç var. Çok teşekkür ederim.

AKGÜÇ — Ufak bir saplama yapabilir miyim? Sayın Hatiboğlu'na cevap olarak belki Levantiyef eski bir iktisatçıdır, onun dışında meselâ Galenson Duglastein kalkınma modeli ki, onlar çok daha yeni tabii, o da tamamen gelişmekte olan ülkeler için sermaye yoğun teknoloji önermektedir. İhracata yönelik olarak. Yine son olarak Birleşmiş Milletlerin Prag'da birkaç sene evvel yapmış olduğu toplantıda bu sorun yine gündeme getirilmiştir. Acaba kalkınma stratejisi ne olsun? Bu ülkeler hangi tip projelere öncelik versinler diye orada yine bir ölçüde tartışıl-

Önu böldüğünüz taktirde, ihracatımızla da mukayese ettiğiniz taktirde Türkiye bugün Dünya'nın en borçlu memleketleri arasındadır.

İŞİL — Sayın Ersoy, birkaç noktaya kısa kısa değinmek istiyorum. Şimdiye kadar bu konuşmaları ilgiyle dinledim. Oturumumuzun amaçları bakımından şimdi sunacağım açıklamalar belki yararlı olabilir. İlk olarak Sayın Hatiboğlu'nun öteden beri ilgiyle izlediğim düşüncelerini bir kez daha burada dinledim. Sadece kayıt amacı bakımından bu husustaki görüşlere katılmadığımı belirtmekle yetineceğim. Kendisiyle bu hususları görüşmek, belki yanıldığım noktaları, belki kendilerinin yanıldığı noktaları tartışmak isterdim. Fakat buna zamanımızın olacağını sanmıyorum. Çünkü o kadar köklü çözümler önerildi ki Sayın Hatiboğlu tarafından bu ister istemez dinlenilecektir. Sayın Akgüç'ün yüzölçümü ve nüfus büyüklüğü fazla olan ülkelerde ihracatın oransal olarak azaldığı yolundaki görüşlerine katılırım. Nitekim bulgular ve uluslararası istatistikler bunu doğrular niteliktedir. 2-3 örnek vereyim, Sovyetler Birliği ve Amerika Birleşik Devletlerinde dış ticaret özellikle ihracat oransal olarak kendi gayri safi mülî hasıllarıyla karşılaştırıldığı zaman oldukça düşük çıkar.

Federal Almanya'da hepimizin bildiği gibi durum biraz değişiktir. Orada Almanya'nın gerçeği karşınıza çıkar. Bu ülke ihracat yapmazsa yaşayamaz. Güney Kore, Tayland ve benzeri memleketlerin gerçek boyutları ile alınmadığını, incelenmediğini öteden beri görüyorum. Bu memleketlere kalan şey sadece ucuz el emeğini ihracat görünümü altında değerlendirmektir. Eğer Türkiye'nin sınılaşmesinse amacınız buysa hayhay sizi içtenlikle kutlarım.

ERSOY — Bunu istismar manası içinde mi söylüyorsunuz yani onların el emeği istismar edilmektedir. Adına ihracat denmektedir, gibi kabul edebilir-miyiz bunu?

İŞİL — Edebilirsiniz, gayet tabii. İnsana insan olma onuru yolunda en ufak bir şey yok. Bir takım ülkelerde emeklilik, sigorta, sosyal güvence yok. Ama elektronik teçhizat el emeği gerektirdiği için Singapur'da, Taylan'da, Güney Kore'de bol bol yapılır. Sayın Akgüç'ün yabancı sermayeyle birlikte dediği nokta bu bakımdan çok geçerli. Sait yabancı sermaye yatırımları açısından durum geçerli değil. 19. yüzyılda yabancı sermayenin yatırım karakteri doğal kaynakları işletme yolundadır. Ödemeler dengesi olumlu etkilenir. Çünkü üretilen mal ekonominin geri kalan kısmıyla ilgili değildir. Buradan çıkarılır o memleketin dış ihracat istatistikine geçer ve iş burada biter. Çağımızda yabancı sermayenin patenti değişiktir. Tam tersine iç pazara mal verir. Belki yabancı sermayeyi ihracata dönük olduğu oranla desteklemenin iyi bir önlem olabileceği düşünülebilir. Sayın Ersoy, emek yoğun ve teknoloji yoğun ve sermaye yoğun yatırımlar konusuna Türkiye'mizden bir misâl vermekle yetineceğim. Sayın Akgüç çok güzel belirtti. Tekrar etmek istemiyorum. Artık harcıâlem hale gelmiş, az gelişmiş memleketler emek yoğun sanayi ihraç eder. Hiç de öyle değil. İlgisi yok bunun.

HATİBOĞLU — Bence % 100 öyle. Ben başka türlü misâl Dünyada görmüyorum.

İŞİL — Ben biraz önce kendi ülkemizden misâl vereceğimizi söylemiştim. İki tane fabrika türü. Ashında daha çoktur.

AKGÜÇ — Levantiyef paradoksunu nasıl izah ediyorsunuz?

HATİBOĞLU — Çok güzel izah ediyorum. Müsaade ederseniz onu da yani Levantiyef Paradoksunu izah edeyim. Amerika'da çok kapital vardı. Halbuki Levantiyef tetkik etmişki Amerika'nın ihraç ettiği malların çoğu kapitale dayanımı-

yor, emeğe dayanıyor. Halbuki hemen onun arkasından birkaç sene geçmeden gayet iyi bunu buldular. Amerika emek ihraç etmiyor teknik ihraç ediyor. Amerika'nın emeğinin bir kişisini bir kişi olarak düşünmektesiniz... Levantiyef Paradoksu bundan 30 sene önce konuşuldu bitti artık onun lâfı dahi kalmadı, benim bildiğim dış ticaret dünyasında.

İŞİL — Benim vermek istediğim örnekler şeker ve çimento fabrikalarıdır. Bunun gibi başka örnekler de verebilirim. Bu fabrikaları Türkiye yurt dışına satabilir. Satabilecek duruma olduğunu inceleme sonuçları olarak biliyorum. Bir şeker veya bir çimento fabrikasının Türkiye'de yapılıp yabancı ülkelere satılması halinde gereksinim olan ithal malzemesi artık iyice azalmıştır. Hiç bir problem de değildir, onların dış alım yoluyla karşılanıp fabrika halinde satılması. Benim sizlere sunmak istediğim husus İtalya başkadır: Türkiye'nin kuş yemi ihraç etmesine, çekirdeksiz kuru üzüm sevketmesine benim itirazım olamaz. Kimsenin itirazı olamaz. Yalnız bu çeşit geleneksel mallar üzerinde dura dura biz kendi gücümüzü küçümser hale geldik. Kuş yemi ihraç ederek söz gelişi 300 bin dolar para kazanacaksak ben buna hayhay derim. Ama söylediğim türde fabrika ihraç edersek döviz geliri milyonlarca dolar düzeyinde dolaşır. Buraya değinmek lazımdır. Teşviklerin kaldırılması konusunda görüşlere genellikle katılırım. Ben özellikle gümrük bağışıklığı noktası üzerinde durmuştum. Ancak tabii yatırım yapacak kişilere, kuruluşlara bir yatırım kredisi, bir işletme kredisi vermek ve bunlara uygun sanayi bölgelerinin kurulması ve benzeri konular da hep teşvikler arasına girer. Sanmıyorumki bu gibi teşvikler kaldırılmalıdır, densin. Sayın Ersoy, döviz dar boğazından birdenbire çıkamayız, hiç kimse çıkmamıştır. Bu tutarlı bir plânlama, bir ciddi tedbirler düzenlemesi içinde her geçen ay biraz daha ferahlıyarak ilerleyeceğimiz belki 4-5 yıllık bir uğraşdır. Bu nedenle tekrar ekonomide yapısal değişmeyi sanayileşme sürecini hızlandıracak bir değişmeyi plânlama yoluna gitmemiz gerektiğini söylemek isterim. Tarımsal stoklar 1 milyar daha doğrusu Merkez Bankasının başkanının deyimiyle 994 milyon dolar imiş. Burada bir aşırı değerlendirme var, buğday yönünden diğerlerinden de benim soruşturmalarım bir iktisadi ambargodan ziyade bizim satış konusunda pek yetenekli olmadığımız şeklinde cevaplandırıldı. Ben bunu öğrendim. Bilmiyorum işin gerçeği nedir? Fakat çok fazla umutlu olmak için pek sebep yok. Dahası var, eğer bu buğday stokları ve benzerleri birikip duracak olursa Türkiye'nin zaten toplam 15 milyon ton olan liman kapasitesi 1 senede bu stokları boşaltacak hale gelemez. Neyseki buğdaylar çürüyor da bu problem bir başka yolla çözülüyor. İhracat bir salt fiyat sorunu mu? Hayır değil. Bunu biliyoruz. Sadece arkadaşımı doğrulamak için bunu belirtmek istedim. Her memlekette tarife, gümrük tarifesi sorunları vardır, Tarife dışı engeller vardır. Bunların hepsi, ciddi araştırmalar yapılması gereğini ortaya koyar. Son sözüme gelmek istiyorum: Türkiye'nin dış açık sorununu, sanayileşme yolunda, sanayi ürünü ihracı yolunda çözümlenmesinden başka çözüm ben bilmiyorum. Bu nedenle şa yapısal değişmeyi, bu endüstrileşme sürecinin sağlayacak ciddi bir plânlamaya, tabii bunun için de böyle bir amaca yönelik muktadir bir Hükümete ihtiyaç var. Çok teşekkür ederim.

AKGÜÇ — Ufak bir saplama yapabilirmiyim? Sayın Hatiboğlu'na cevap olarak belki Levantiyef eski bir iktisatçıdır, onun dışında meselâ Galenson Duglastein kalkınma modeli ki, onlar çok daha yeni tabii, o da tamamen gelişmekte olan ülkeler için sermaye yoğun teknoloji önermektedir. İhracata yönelik olarak. Yine son olarak Birleşmiş Milletlerin Prag'da birkaç sene evvel yapmış olduğu toplantıda bu sorun yine gündeme getirilmiştir. Acaba kalkınma stratejisi ne olsun? Bu ülkeler hangi tip projelere öncelik versinler diye orada yine bir ölçüde tartışıl-

muş. Yani bu konu tamamen kesilip atılmış bir konu değildir. Tazelikliğini benim bildiğim kadarıyla muhafaza etmektedir. Hâlâ da tartışılmaktadır.

AYSAN — Ben diyorumki emek yoğun, sermaye yoğun sanayi önemli değil, gideceğimiz pazar ne istiyorsa onu satarsınız, ona göre sanayiyi kurarsınız.

ERSOY — Sayın Işıl bir küçük soru var. Sayın Hatiboğlu gelişme hızımızın mutlak surette düşürülmesi, bunun % 4'lere 5'lere indirilmesi zaruretine ısrarla değindi. Siz sözlerinizi sanayileşme vazgeçilmezdir, diye bağladınız. Bunu Sayın Hatiboğlu'nun görüşünün tersine bir görüş diye alalım mı? Yoksa gelişme hızı da düşürülsün ama sanayileşmeden de vazgeçilmesin, gibi mi kabul edelim?

HATİBOĞLU — Tam aksine, ben bütün ihracatın sanayileşmiş mallardan oluşması gereğini söylüyorum.

ERSOY — Hayır şüphesiz de, gelişme hızını düşürmek için, kentsel kesimdeki geliri düşürmek için yatırımları durdurmak veya azaltmak...

HATİBOĞLU — Hayır öyle bir şey demiyorum. Yatırımları durduralım demiyorum.

ERSOY — Nasıl azaltıcaz demiştik de kentsel kesimdeki geliri. Ben öyle anlamışım demekki. Yani yatırımları azaltmak şekilde.

HATİBOĞLU — Yatırım kelimesini kullanmadım. Yani geliri kazancı düşüreceğiz. Yine aynı miktarda, yatırım yapıyoruz.

ERSOY — Belki de geliri emeceğiz, demek daha doğru olacak.

HATİBOĞLU — Evet.

ERSOY — Siz gelişme hızının, özet olarak söylemek istersek, düşürülmesi gereğine inanıyor musunuz? İnanmıyor musunuz?

İŞİL — Kesinlikle büyüme hızının düşürülmesi gereğine inanmıyorum. Yalnız bunun bazı tamamlayıcı unsurları da var. Benim kafamda tasarladığım şekle göre, eğer dış açığı 4-5 senede giderek azaltacak veya küçültecek bir kalkınma plânlaması düzenlenebilirse bu plânla, bu sanayileşme programıyla dış ülkelerde sermaye çevrelerinde, sermaye piyasalarında kaynak sağlanabilir. Bugünkü tıkanıklığı açmak için de toplu bir dış krediye, uygun şartta dış krediye ihtiyaç var. Şimdi bunu uyumlu bir şekilde Türkiye uluslararası ekonomik çevrelerde savunur ve bir anlaşmaya varırsa gelişme hızının düşürülmesi için zorunluk esasen kaldırılır, tamamen. Böyle bir plânlama yapılmadığı takdirde hiç bir kimseyle, bir dış kredi şöyle dursun, mevcut olan dış borçluluğun üzerinde bir anlaşmaya varılamaz. Son bir söz gene büyüme hızıyla ilgili; benim bilebildiğim kadarıyla, hesaplayabildiğim kadarıyla, yine Türkiye'de dış borçluluk 12,7 milyar dolardır. Döviz bunalımının bunca ağırlık taşıdığı dönemde Türkiye'nin böyle bir borç ödeme durumunda kalması yanlıştır. Bu nedenle demin söylediğim kredi (ki bu onun doğal bir tamamlayıcısıdır.) ile birlikte bir dış konsolidasyonun düşünülmesi gerekir. Başka bir deyimle Türkiye bugün mevcut olan dış borçluluğun servislerini, ana para, faiz, kâr olarak daha uygun şartlarla daha uzun vadeye yaymak, ve alacaklılarla anlaşmak durumundadır. Teşekkür ederim.

ERSOY — Sayın Faralyalı, bütün bu görüşmelerin ışığında ve evvelki beyanlarınızın bir devamı olmak üzere ihracat darboğazından, veya ödemeler dengesi dar boğazından sizce nasıl çıkarız? Aslında artık dar boğaz demek lâzım, kapalı kapı demek lâzım. Çünkü dar da olsa boğaz var demektir. Bu kalmadı galiba. Evet, ihracatı nasıl geliştiririz konusunda sizin önerilerinizi rica edeceğim. Bu arada şöyle bir misal kullanabilir misiniz? Pratik olsun diye. Bildiğiniz gibi Türkiye'nin deri konfeksiyon ihracatı 1974 sonunda 70 küsur milyon dolara çık-

mış idi. Şaşırtıcı bir rakkam. İlk defa duyanları şoke edecek kadar büyük bir rakkam. O zamandan bu yana devamlı gerileme göstererek şimdi belki 50 milyonlara doğru inmiş olduğunu görüyoruz.

FARALYALI — 38 milyon dolara indi.

ERSOY — Siz de bu hadisenin tam ortasındasınız. Neden böyle oldu? Nasıl olursa tekrar 75'e çıkar ya da ötesine gider misaline de dayayabilirseniz izahlarınızı, veya zaman zaman da bu misalden istifade ederek konuşursanız belki daha pratik bir yaklaşımı sağlamış olabiliriz diye düşünürüm.

FARALYALI — Deri sanayii ve deri konfeksiyon ihracatı konusunun, ham maddesi ve işçiliğiyle tamamen yerli olan bu sanayi türümüzün, dış pazarları adeta işgal edercesine geniş bir potansiyele sahip olduğu bundan 5 sene 6 sene evvel kimsenin tarafından tahmin edilemiyordu. Aslında hadise 1971 senesinde bizim Ortak Pazara ortak üye olmamızla başlar. 1971 senesinde bu anlaşma protokolünün imzalanmasıyla birlikte, Avrupa topluluğu ülkelerinin bazı sanayi mallarımıza, bunun içinde deri konfeksiyon da dahil, sıfır gümrükle kapılarını açmaları sonunda onlar bize gelmişlerdir, onlar bizi teşvik etmişlerdir, ve hakikaten 1971'de başlayan bu hareket 1974 senesinde 74 milyon dolar fiili ve direkt ihracat (bizim tahminimize göre bir o kadar da dahilde indirekt ihracat tabiri ettiğimiz dövizle yabancılara satılan var) yani toplam olarak 150 milyon dolarlık bir rakkama ulaşmıştır. Ondan sonra, bu gerilemiştir. Aslında üretimde ve ihracatta adet olarak bir düşme yoktur. Sayın Hatiboğlu'nun bu konuda bazı sözlerine cevap vermiş olacağın, 1974'ten bu yana, zaman zaman yapılan para ayarlamaları, bizim ihracatçı sanayicimizin bünyesinin zayıf olmasından alıcı piyasaların istifade etmesi sonucu mesela 1975 Temmuz ayına kadar 122 Alman markı vasatı birim fiyatına kadar çıkmış olan satış fiyatlarımızın bugün 100 markın altına düşmesine sebep olmuştur. Yani şunu söylemek istiyorum: Para ayarlamaları alıcılar tarafından gizli bir istisna konusu olmuştur. Mallarımızın değeri normal olarak parasal yönden de artması icap ettiği halde, (son petrol krizinde % 11'e kadar Almanya'da fiyatlar artmıştı, son % 4,4'e kadar geriledi. Ama gene bir artış daimi olarak vardır.) Bizim de mallarımızın birim fiyatının artması gerekirken, gerilemiştir. Hemen şunu da ilave edeyim, bazı istisnalar hariç, % 100 bir kalite düzelmisi olmasına rağmen, maliyeti de fevkalade yükseldiği halde fiyatlar gerilemiştir.

AKGÜÇ — Devalüasyonun dış ticaret hadleri üzerindeki olumsuz etkisi.

FARALYALI — Olumsuz etkilerinden biri. Bünyemiz zayıf, biz dayanamıyoruz. Satmak mecburiyetindeyiz. Ve satıyoruz. Ondan sonra dahilde bir takım unsurları zorlamayı daima yeğ tutuyoruz. Çünkü başka çaremiz yok. Başka çareler var ama uzun vadeli hiç bir program olmadığı için. Bir hususa dikkatlerinizi çekmek isterim; ihracat daimilik arzeden bir ticarettir. Bunun yanında eğer hükümetlerin ekonomik politikası devamlı ve istikrarlı değilse, gayet tabii bizim devamlılık arzetmesi gereken ticaretimiz de bundan büyük çapta mağdur olacaktır. Böylece deri sanayiinde olan durumu izah ettikten sonra, müsaadenizle genel ihracatı teşvik tedbirlerine de geçmeden önce, benden önceki sayın konuşmacıların belirttikleri bazı genel sanayileşme, ve ekonomik sorunlar üzerinde tamamen pratik olarak, gerçekçi tarafıyla bilinmesini rica ettiğim bazı hususlara değinmek istiyorum. Önce sanayileşme politikamız yanlışdır denildi. Buna tamamen iştirak ediyorum. Eğer belli bir program içersinde, hatta 5 yıllık planlar başladığı zaman daha geniş bir projeksiyonla, daha geniş bir perspektif içerisinde Türkiye'nin imkanları, ve Türkiye'nin hakiki durumu değerlendirilmiş olsaydı,

miş. Yani bu konu tamamen kesilip atılmış bir konu değildir. Tazeligini benim bildiğim kadarıyla muhafaza etmektedir. Hâlâ da tartışılmaktadır.

AYSAN — Ben diyorumki emek yoğun, sermaye yoğun sanayi önemli değil, gideceğimiz pazar ne istiyorsa onu satarsınız, ona göre sanayiye kurarsınız.

ERSOY — Sayın Işıl bir küçük soru var. Sayın Hatiboğlu gelişme hızımızın mutlak surette düşürülmesi, bunun % 4'lere 5'lere indirilmesi zaruretine ısrarla değindi. Siz sözlerinizi sanayileşme vazgeçilmezdir, diye bağladınız. Bunu Sayın Hatiboğlu'nun görüşünün tersine bir görüş diye alalım mı? Yoksa gelişme hızı da düşürülsün ama sanayileşmeden de vazgeçilmesin, gibi mi kabul edelim?

HATİBOĞLU — Tam aksine, ben bütün ihracatın sanayileşmiş mallardan oluşması gereğini söylüyorum.

ERSOY — Hayır şüphesiz de, gelişme hızını düşürmek için, kentsel kesimdeki geliri düşürmek için yatırımları durdurmak veya azaltmak...

HATİBOĞLU — Hayır öyle bir şey demiyorum. Yatırımları durdurulam demiyorum.

ERSOY — Nasıl azaltıcaz demiştik de kentsel kesimdeki geliri. Ben öyle anlamışım demekki. Yani yatırımları azaltmak şekilde.

HATİBOĞLU — Yatırım kelimesini kullanmadım. Yani geliri kazancı düşüreceğiz. Yine aynı miktarda, yatırım yapıyoruz.

ERSOY — Belki de geliri emeceğiz, demek daha doğru olacak.

HATİBOĞLU — Evet.

ERSOY — Siz gelişme hızının, özet olarak söylemek istersek, düşürülmesi gereğine inanıyor musunuz? İnanmıyor musunuz?

İŞİL — Kesinlikle büyüme hızının düşürülmesi gereğine inanmıyorum. Yalnız bunun bazı tamamlayıcı unsurları da var. Benim kafamda tasarladığım şekilde göre, eğer dış açığı 4-5 senede giderek azaltacak veya küçültecek bir kalkınma planlaması düzenlenebilirse bu planla, bu sanayileşme programıyla dış ülkelerde sermaye çevrelerinde, sermaye piyasalarında kaynak sağlanabilir. Bugünkü tıkanıklığı açmak için de toplu bir dış krediye, uygun şartta dış krediye ihtiyaç var. Şimdi bunu uyumlu bir şekilde Türkiye uluslararası ekonomik çevrelerde savunur ve bir anlaşmaya varırsa gelişme hızının düşürülmesi için zorunluk esasen kaldırılır, tamamen. Böyle bir planlama yapılmadığı takdirde hiç bir kimseyle, bir dış kredi şöyle dursun, mevcutlar üzerinde bir anlaşmaya varılamaz. Son bir söz gene büyüme hızıyla ilgili; benim bilebildiğim kadarıyla, hesaplayabildiğim kadarıyla, yine Türkiye'de dış borçluluk 12,7 milyar dolardır. Döviz bunalımının bunca ağırlık taşıdığı dönemde Türkiye'nin böyle bir borç ödeme durumunda kalması yanlış. Bu nedenle demin söylediğim kredi (ki bu onun doğal bir tamamlayıcısıdır.) ile birlikte bir dış konsolidasyonun düşünülmesi gerekir. Başka bir deyimle Türkiye bugün mevcut olan dış borçluluğun servislerini, ana para, faiz, kâr olarak daha uygun şartlarla daha uzun vadeye yaymak, ve alacaklılarla anlaşmak durumundadır. Teşekkür ederim.

ERSOY — Sayın Faralyalı, bütün bu görüşmelerin ışığında ve evvelki beyanlarınızın bir devamı olmak üzere ihracat darboğazından, veya ödemeler dengesi dar boğazından sizce nasıl çıkarız? Aslında artık dar boğaz demek lazım, kapalı kapı demek lazım. Çünkü dar da olsa boğaz var demektir. Bu kalmadı galiba. Evet, ihracatı nasıl geliştiririz konusunda sizin önerilerinizi rica edeceğim. Bu arada şöyle bir misal kullanabilir misiniz? Pratik olsun diye. Bildiğiniz gibi Türkiye'nin deri konfeksiyon ihracatı 1974 sonunda 70 küsur milyon dolara çık-

miş idi. Şaşırtıcı bir rakkam. İlk defa duyanları şoke edecek kadar büyük bir rakkam. O zamandan bu yana devamlı gerileme göstererek şimdi belki 50 milyonlara doğru inmiş olduğunu görüyoruz.

FARALYALI — 38 milyon dolara indi.

ERSOY — Siz de bu hadisenin tam ortasındasınız. Neden böyle oldu? Nasıl olursa tekrar 75'e çıkar ya da ötesine gider misaline de dayayabilirseniz izahlarınızı, veya zaman zaman da bu miseden istifade ederek konuşursanız belki daha pratik bir yaklaşımı sağlamış olabiliriz diye düşünürüm.

FARALYALI — Deri sanayii ve deri konfeksiyon ihracatı konusunda, ham maddesi ve işçiliğiyle tamamen yerli olan bu sanayi turumuzun, dış pazarları adeta işgal edercesine geniş bir potansiyele sahip olduğu bundan 5 sene 6 sene evvel kimse tarafından tahmin edilemiyordu. Aslında hadise 1971 senesinde bizim Ortak Pazara ortak üye olmamızla başlar. 1971 senesinde bu anlaşma protokolünün imzalanmasıyla birlikte, Avrupa topluluğu ülkelerinin bazı sanayi mallarımıza, bunun içinde deri konfeksiyon da dahil, sıfır gümrükle kapılarını açmaları sonunda onlar bize gelmişlerdir, onlar bizi teşvik etmişlerdir, ve hakikaten 1971'de başlayan bu hareket 1974 senesinde 74 milyon dolar fiili ve direkt ihracat (bizim tahminimize göre bir o kadar da dahilinde endirekt ihracat tabir ettiğimiz dövizle yabancılara satılan var) yani toplam olarak 150 milyon dolarlık bir rakkama ulaşmıştır. Ondan sonra, bu gerilemiştir. Aslında üretimde ve ihracatta adet olarak bir düşme yoktur. Sayın Hatiboğlu'nun bu konuda bazı sözlerine cevap vermiş olacağım, 1974'den bu yana, zaman zaman yapılan para ayarlamaları, bizim ihracatçı sanayicimizin bünyesinin zayıf olmasından alıcı piyasaların istifade etmesi sonucu mesela 1975 Temmuz ayına kadar 122 Alman markı vasatı birim fiyatına kadar çıkmış olan satış fiyatlarımızın bugün 100 markın altına düşmesine sebep olmuştur. Yani şunu söylemek istiyorum: Para ayarlamaları alıcılar tarafından gizli bir istismar konusu olmuştur. Malumizin değeri normal olarak parasal yonden de artması icap ettiği halde, (son petrol krizinde % 11'e kadar Almanya'da fiyatlar artmıştı, son % 4,4'e kadar geriledi. Ama gene bir artış daimi olarak vardır.) Bizim de mallarımızın birim fiyatının artması gerekirken, gerilemiştir. Hemen şunu da ilave edeyim, bazı istisnalar hariç, % 100 bir kalite düzelmesi olmasına rağmen, maliyeti de fevkalade yükseldiği halde fiyatlar gerilemiştir.

AKGÜÇ — Devalüasyonun dış ticaret hadleri üzerindeki olumsuz etkisi.

FARALYALI — Olumsuz etkilerinden biri. Bünyemiz zayıf, biz dayanamıyoruz. Satmak mecburiyetindeyiz. Ve satıyoruz. Ondan sonra dahilinde bir takım unsurları zorlamayı daima yeğ tutuyoruz. Çünkü başka çaremiz yok. Başka çareler var ama uzun vadeli hiç bir program olmadığı için. Bir hususa dikkatlerinizi hiç çekmek isterim; ihracat daimilik arzeden bir ticarettir. Bunun yanında eğer hükümetlerin ekonomik politikası devamlı ve istikrarlı değilse, gayet tabii bizim devamlılık arzetmesi gereken ticaretimiz de bundan büyük çapta mağdur olmaktadır. Böylece deri sanayiinde olan durumu izah ettikten sonra, müsaadenizle genel ihracatı teşvik tedbirlerine de geçmeden önce, benden önceki sayın konuşmacıların belirttikleri bazı genel sanayileşme, ve ekonomik sorunlar üzerinde tamamen pratik olarak, gerçekçi tarafıyla bilinmesini rica ettiğim bazı hususlara değinmek istiyorum. Önce sanayileşme politikamız yanlışır denildi. Buna tamamen iştirak ediyorum. Eğer belli bir program içersinde, hatta 5 yıllık planlar başladığı zaman daha geniş bir projeksiyonla, daha geniş bir perspektif içerisinde Türkiye'nin imkanları, ve Türkiye'nin hakiki durumu değerlendirilmiş olsaydı,

bugünkü darboğazda olmalıydık. Türkiye halen büyük çapta bir ziraat ülkesi. Çoğu zaman kendi aramızda tartışmışızdır. Acaba ithal ikamesi sanayii yerine, öncelikle ziraate dayalı sanayi mamulleri geliştireydik, bunların ihracatını teşvik etseydik ondan sonra da buzdolabını satın alsaydık, daha mı iyi olurdu? Hemen buna ilâveten Sayın Akgüç'ün belirttiği bir konudaki düşüncelerimi söylemek istiyorum: Bugün «herşeyi biz yapacağız», düşüncesi kanımca çok yanlış. Yani ne kadar üstün teknolojiye sahip olursak olalım, meselâ bir rulmnu imalatçısı: ve ihracatçısı olamayız. Bunu belli memleketler yapmışlar, çelik sanayiini ona göre kurmuşlar, ve bütün makina sanayii, rulman kullanın her tip sanayi bu memleketlerden bunu almaktadır. Bununla şunu kastediyorum: Avrupa Ekonomik Topluğundaki boşlukları iyi tespit etmiş olsaydık, onları dolduracak şekilde sanayimizi organize etmiş olsaydık, bence çok daha faydalı olmuş olurdu. Bu hiç bir zaman dışa bağımlılık demek değildir. Çünkü o zaman bizim büyük bir satınalma gücümüz olacaktı. İstedığımız bir çok şeyi de hazır olarak almış olacaktık. Makina yapan fabrikaların kurulması ancak muayyen bir düzeye çıktıktan sonra gerçekleşebilecektir. Bugün hâlâ bu konuşuluyor. Ama hayalden öteye gitmiyor. Bazı konuşmalardan benim çıkardığım netice, zannediyorum genel olarak teşvik tedbirlerinin ve teşvik politikasının yanlış olduğu, şeklinde. Burada biraz geriye gitmek istiyorum. Türkiye'de teşvik tedbirleri ne zaman başlamıştır. Hepinizin bildiği gibi DPT'da Teşvik ve uygulama Dairesi Türkiye'de hakiki manada teşvik çağını açmıştır. Ve bunun neticelerini lütfen iyi değerlendiriniz. Göreceksiniz ki Türkiye'deki mevcut bürokrasiyi adeta yırtıp atmıştır. Bazı hataları olmuştur. Ama o merkezi sistemin büyük faydaları olmuştur. Türkiye'de şu anda rakkamlarını hatırlıyamıyorum ama geçmiş 10 sene 15 sene içerisinde yapılmamış, realize edilememiş yatırımları, 5 sene içerisinde realize etmek imkanı Türkiye'ye bahşetmiştir. Daha sonra genel olarak bir Özel Sektör Teşvik Kanunu tasarısı orlaya atılmıştır. Bu kanun tasarısı şöyle demek ister: Hodri meydan, eğer kendinize güvenebiliyorsanız, teşvik tablosu önünüzde, hangi sanayie yönelmek istiyorsanız, o sanayiinin ne gibi teşviklerden istifade edeceği ortadadır. Buyrun realize edin, diye müteşebbise bu şekilde bir yol gösterilmiştir. Sonradan 12 Mart hadisesinden sonra dağıtılan o Devlet Plânlama otoritesinin yaptığı bir daha hiç bir zaman yapılmamıştır. Türkiye'de şunu kabul etmek lâzım ki, bugünkü serbest rejim mutlaka bir takım tahditlere muhtaçtır, bir disipline ve otoriteye muhtaçtır. Bu olmadığı takdirde alabildiğine bir başıboşluk içerisinde hakikaten fuzuli yatırımlar yapılmaktadır. Devlet Plânlama Teşkilâtının eski şekliyle muhafazası mümkün olsa idi, bu durum doğmazdı, kanaatındayım. Spesifik olarak teşvik tedbirlerinde gümrük muafiyetinden bahsedildi, vergi ideleri sisteminden bahsedildi. Biliyor-sunuz 1970 senesinde 10 Ağustos kararlarıyla birlikte ve hemen sonra o gün mevcut olan 933 sayılı kanunun, hakiki teşvik kanununun bir takım maddeleri eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmişti. Ve bu maalesef başlatılmış bir takım yatırımları da durdurmuştur. Ondandır kanun kuvvetinde kararnamelerle bu iş yürütülmeye gayret edilmiş, ve geriye kalan iki kanun yani 261 sayılı kanunla 464 sayılı kanundan istifade etmek suretiyle yatırımlar biraz daha devam ettirilmiştir. Ondandır, tabiri mi mazur görün, bir takım kıskançlıklar başgöstermiştir. Ve dikkat ederseniz meselâ bir vergi idesi konusu ele alındığı zaman hep ne kadar vergi idesi öndiği rakkamlarla ifade edilmiştir. Ama vergi idesinden ne geldiği hiç bir zaman ifade edilmemiştir. Oysa biraz evvel bahsedildi. Özellikle sayın Akgüç konjoktürel birtakım hareketlerle ihracatımız zaman zaman sıçramalar göstermiştir dedi. Bu tabii doğrudur, özellikle klasik ihraç ürünlerimiz bakımından, ama sanayi ihraç ürünlerimizin gelişmesinde 1970 devalüasyonu ve ondan sonra getirilen

vergi iadesi sistemi büyük unsurdur. Bunu sureti katıyede inkâr edemeyiz. 1969 senesinde içersinde zeytinyağı ve kûspenin de dahil olduğu mamûl ihracatımız 110 milyon dolardı. 1975 senesinde bu, 500 milyon dolara ulaşmıştır. Ve geçmiştir. Vergi iadesi sistemi ne getirmiştir bunu daha iyi değerlendirelim lütfen. Ben vergi iadesi sisteminin devamlı bir vergi sistemi olduğuna katıyete inanmıyorum. O görüşte olanlara da katıyen katılmıyorum. Ama bunun bir sistem olduğu ve bu sistemin geçerli olduğu şuradan da belli: Bugün hâlâ Batı Almanya bunu uygulamaktadır, Fransa ve Amerika'da da uygulanmaktadır. Yani birtakım vergilerin iadesi (draw back) sistemi halen ileri sanayi ülkelerinde geniş çapta uygulanmaktadır. Diğer teşvik tedbirlerinden bahsetmiyorum. Hemen şunu ilâve edeyim, meselâ Amerika'da Tennessee eyaletinde çok yakinen bildiğim, bundan iki sene evvel olmuş bir hadise var. Oraya birtakım yatırımların gelmesi için Tennessee elyeti yatırımcıya bedava arsa vermiştir, 6 ay işçisinin ücretini garanti etmiştir, ve birtakım mahalli eyalet vergilerinden 5 sene için muaf tutmuştur. Yani teşvik tedbirleri Dünyanın her tarafında uygulanmaktadır. Ben bunu özellikle sizlerden rica edeceğim: Neden biz hâlâ teşvik tedbirlerini kendi aramızda bu kadar enine boyuna münakaşa ediyoruz. Bence teşvik tedbirleri uygulamadan bir şey yapılamaz. Bunun münakaşasını yapan tek ülke de zannediyorum ki biziz.

ERSOY — Zannediyorum ki, Sayın Faralyalı, teşvik tedbirlerinin bütünü için değil de belki ithal ikamesine dönük olan buna mukabil dışa bağımlılığı artırarak devam ettiren, yani hammaddesi için mutlaka ithalât zorunluluğunda bulunduğumuz, aslında olmasa da olmayabilecek birtakım malları imâl eden sanayileri çeşitli teşviklerle bu kadar güçlendirmeli miydik? sorusundan dolayı teşvik tedbirlerine takılıyoruz. Yoksa meselâ deri konfeksiyon sanayii gibi dışardan hiçbir hammadde ithaline ihtiyaç göstermeyen, hiç yoktan bize döviz getiren sanayii teşvik etmiş olmaktan dolayı pişmanlık içinde değiliz zannediyorum.

AKGÜÇ — Bu konuya bir açıklık getirelim. Dışarıda teşvik uygulanıyor, şöyle: Ticari kârlılığı çok az, müteşebbisi cezb etmeyecek işler var, bunun Sayın Faralyalı'nın da belirttiği gibi sosyal yanı bakımından yararı çok fazla. Meselâ Tennessee bölgesinin geliştirilmesi gibi. Müteşebbisin kâr oranı çok düşük olduğu için onu makul bir düzeye yükseltmek gayesiyle teşvik edilir. Yani sosyal kârlılık ile ticari kârlılık arasında bir fark varsa, ticari kârlılığı makul bir düzeye yükseltmek için o teşvik tedbirleri veriliyor. Bizde ise meselâ gidiyorsunuz Sanaayi ve Teknoloji bakanlığına, % 60 kârlı proje götürüyorsunuz, ona da teşvik alıyorsunuz. Yani ikisi arasında mahiyet farkı var biraz.

FARALYALI — Orada size tamamen katılıyorum. Müsaadenizle o zaman sayın Ersoy'un saptamasına hemen cevap vermiş olmak için şunu hemen belirteyim: Ben şahsen Türkiye'deki yatırımların daha uzun sürede bir tek otortede toplanmış olmasını görmek isterdim. O taktirde değerlendirmeler çok daha iyi yapılacaktı da. Nitekim bu yola girilmişti de Şimdi ihracatımızın yapısında iki ana mal grubu var. Biri klasik ihraç ürünlerimiz. Bunların çok azının belki talep elastikiyeti var. Bugün üzüm, incir, fındık için talep elastikiyeti var denilemez. Çünkü bunları hepimiz biliyoruz İkinci Dünya Harbinden sonra alıcı ülkeler daha çok noel'de masalarında ucuz olduğu için bulunduyorlardı. Ama o geçtikten sonra talep muazzam düşmüştür. Ancak İngiltere'de kek sanayiinde üzüm kullanılmaktadır. Veya alkol için, ispiroto için hurda incir bizden alınmaktadır hatta incir alınmaktadır. Fındık aynı şekilde çukulata sanayi veyahut diğer bazı gıda sanayii bunu almazsa bizim elimizde bunlar kalır. Pamuk tütüne gelince tütün yine bildiğiniz gibi tütün bir zevk işidir, Türk tütününün diğer tüt-

bugünkü darboğazda olmayabilirdik. Türkiye halen büyük çapta bir ziraat ülkesi. Çoğu zaman kendi aramızda tartışmışsınız. Acaba ithal ikamesi sanayii yerine, öncelikle ziraate dayalı sanayi mamulleri geliştireydik, bunların ihracatını teşvik etseydik ondan sonra da buzdolabını satın alsaydık, daha mı iyi olurdu? Hemen buna ilâveten Sayın Akgüç'ün belirttiği bir konudaki düşüncelerimi söylemek istiyorum: Bugün «herşeyi biz yapacağız», düşüncesi kanımca çok yanlış. Yani ne kadar üstün teknolojiye sahip olursak olalım, meselâ bir rulmun imalatçısı ve ihracatçısı olamayız. Bunu belli memleketler yapmışlar, çelik sanayiini ona göre kurmuşlar, ve bütün makina sanayii, rulman kullanan her tip sanayi bu memleketlerden bunu almaktadır. Bununla şunu kast ediyorum: Avrupa Ekonomik Topluğundan boşlukları iyi tespit etmiş olsaydık, onları dolduracak şekilde sanayimizi organize etmiş olsaydık, hence çok daha faydalı olmuş olurdu. Bu hiç bir zaman dışa bağımlılık demek değildir. Çünkü o zaman bizim büyük bir satınalma gücümüz olacaktı. İstedığımız bir çok şeyi de hazır olarak almış olacaktık. Makina yapan fabrikaların kurulması ancak muayyen bir düzeye çıktıktan sonra gerçekleşebilecektir. Bugün hâlâ bu konuşuluyor. Ama hayalden öteye gitmiyor. Bazı konuşmalardan benim çıkaracağım netice, zannediyorum genel olarak teşvik tedbirlerinin ve teşvik politikasının yanlış olduğu, şeklinde. Burada biraz geriye gitmek istiyorum. Türkiye'de teşvik tedbirleri ne zaman başlamıştır. Hepinizin bildiği gibi DPT'da Teşvik ve uygulama Dairesi Türkiye'de hakiki manada teşvik çağını açmıştır. Ve bunun neticelerini lütfen iyi değerlendiriniz. Göreceksiniz ki Türkiye'deki mevcut bürokrasiyi adeta yırtıp atmıştır. Bazı hataları olmuştur. Ama o merkezi sistemin büyük faydaları olmuştur. Türkiye'de şu anda rakkamlarını hatırlıyamıyorum ama geçmiş 10 sene 15 sene içerisinde yapılmamış, realize edilememiş yatırımları, 5 sene içerisinde realize etmek imkanını Türkiye'ye bahşetmiştir. Daha sonra genel olarak bir Özel Sektör Teşvik Kanunu tasarısı ortaya atılmıştır. Bu kanun tasarısı şöyle demek ister: Hodri meydan, eğer kendinize güvenebiliyorsanız, teşvik tablosu önünüzde, hangi sanayie yönelmek istiyorsanız, o sanayinin ne gibi teşviklerden istifade edeceği ortadadır. Buyrun realize edin, diye müteşebbise bu şekilde bir yol gösterilmiştir. Sonradan 12 Mart hadisesinden sonra dağıtılan o Devlet Plânlama otoritesinin yaptığı bir daha hiç bir zaman yapılmamıştır. Türkiye'de şunu kabul etmek lâzım ki, bugünkü serbest rejim mutlaka bir takım taahhütlere muhtaçtır, bir disipline ve otoriteye muhtaçtır. Bu olmadık takdirde alabildiğine bir başıboşluk içerisinde hakikaten fuzull yatırımlar yapılmaktadır. Devlet Plânlama Teşkilâtının eski şekliyle muhafazası mümkün olsa idi, bu durum doğmazdı, kanaatındayım. Spesifik olarak teşvik tedbirlerinde gümrük muafiyetinden bahsedildi, vergi iadeleri sisteminden bahsedildi. Biliyorsunuz 1970 senesinde 10 Ağustos kararlarıyla birlikte ve hemen sonra o gün mevcut olan 933 sayılı kanunun, hakiki teşvik kanununun bir takım maddeleri eşitlik ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmişti. Ve bu maalesef başlatılmış bir takım yatırımları da durdurmuştur. Ondan sonra kanun kuvvetinde kararnamelerle bu iş yürütülmeye gayret edilmiş, ve geriye kalan iki kanun yani 261 sayılı kanunla 464 sayılı kanundan istifade etmek suretiyle yatırımlar biraz daha devam ettirilmiştir. Ondan sonra, tabiri mazer görürün, bir takım kıskançlıklar başgöstermiştir. Ve dikkat ederseniz meselâ bir vergi iadesi konusu ele alındığı zaman hep ne kadar vergi iadesi ödenmişti rakkamlarla ifade edilmistir. Ama vergi iadesinden ne geldiği hiç bir zaman ifade edilmemiştir. Oysa biraz evvel bahsedildi. Özellikle sayın Akgüç konjoktürel birtakım hareketlerle ihracatımız zaman zaman sıçramalar göstermiştir dedi. Bu tabii doğrudur, özellikle klasik ihraç ürünlerimiz bakımından, ama sanayi ihraç ürünlerimizin gelişmesinde 1970 devalüasyonu ve ondan sonra getirilen

vergi iadesi sistemi büyük unsurdur. Bunu sureti katiyyede inkâr edemeyiz. 1969 senesinde içersinde zeytinyağı ve küspenin de dahil olduğu mamül ihracatımız 110 milyon dolardı. 1975 senesinde bu, 500 milyon dolara ulaşmıştır. Ve geçmiştir. Vergi iadesi sistemi ne getirmiştir bunu daha iyi değerlendirelim lütfen. Ben vergi iadesi sisteminin devamlı bir vergi sistemi olduğuna katiyetle inanmıyorum. O görüşte olanlara da katiyen katılmıyorum. Ama bunun bir sistem olduğu ve bu sistemin geçerli olduğu şuradan da belli: Bugün hâlâ Batı Almanya bunu uygulamaktadır, Fransa ve Amerika'da da uygulanmaktadır. Yani birtakım vergilerin iadesi (draw back) sistemi halen ileri sanayi ülkelerinde geniş çapta uygulanmaktadır. Diğer teşvik tedbirlerinden bahsetmiyorum. Hemen şunu ilâve edeyim, meselâ Amerika'da Tennessee eyaletinde çok yakinen bildiğim, bundan iki sene evvel olmuş bir hadise var. Oraya birtakım yatırımların gelmesi için Tennessee elyeti yatırımcıya bedava arsa vermiştir, 6 ay işçisinin ücretini garanti etmiştir, ve birtakım mahalli eyalet vergilerinden 5 sene için muaf tutmuştur. Yani teşvik tedbirleri Dünyanın her tarafında uygulanmaktadır. Ben bunu özellikle sizlerden rica edeceğim: Neden biz hâlâ teşvik tedbirlerini kendi aramızda bu kadar enine boyuna münakaşa ediyoruz. Bence teşvik tedbirleri uygulamadan bir şey yapılamaz. Bunun münakaşasını yapan tek ülke de zannediyorum ki biziz.

ERSOY — Zannediyorum ki, Saym Faralyalı, teşvik tedbirlerinin bütünü için değil de belki ithal ikamesine dönük olan buna mukabil dışa bağımlılığı artırarak devam ettiren, yani hammaddesi için mutlaka ithalât zorunluluğunda bulunduğumuz, aslında olmasa da olmayabilecek birtakım malları imâl eden sanayileri çeşitli teşviklerle bu kadar güçlendirmeli miydik? sorusundan dolayı teşvik tedbirlerine takılıyoruz. Yoksa meselâ deri konfeksiyon sanayii gibi dışardan hiçbir hammadde ithaline ihtiyaç göstermeyen, hiç yoktan bize döviz getiren sanayii teşvik etmiş olmaktan dolayı pişmanlık içinde değiliz zannediyorum.

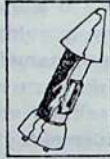
AKGÜÇ — Bu konuya bir açıklık getirelim. Dışarıda teşvik uygulanıyor, şöyle: Ticari kârlılığı çok az, müteşebbisi cezb etmeyecek işler var, bunun Sayın Faralyalı'nın da belirttiği gibi sosyal yanı bakımından yararı çok fazla. Meselâ Tennessee bölgesinin geliştirilmesi gibi. Müteşebbisin kâr oranı çok düşük olduğu için onu makul bir düzeye yükseltmek gayesiyle teşvik edilir. Yani sosyal kârlılık ile ticari kârlılık arasında bir fark varsa, ticari kârlılığı makul bir düzeye yükseltmek için o teşvik tedbirleri veriliyor. Bizde ise meselâ gidiyorsunuz Sanayi ve Teknoloji bakanlığına, % 60 kârlı proje götürüyorsunuz, ona da teşvik alıyorsunuz. Yani ikisi arasında mahiyet farkı var biraz.

FARALYALI — Orada size tamamen katılıyorum. Müsaadenizle o zaman sayın Ersoy'un saptamasına hemen cevap vermiş olmak için şunu hemen belirtirim: Ben şahsen Türkiye'deki yatırımların daha uzun sürede bir tek otoritede toplanmış olmasını görmek isterdim. O taktirde değerlendirmeler çok daha iyi yapılacaktı da. Nitekim bu yola girilmişti de Şimdi ihracatımızın yapısında iki ana mal grubu var. Biri klasik ihraç ürünlerimiz. Bunların çok azının belki talep elastikiyeti var. Bugün üzüm, incir, fındık için talep elastikiyeti var denilemez. Çünkü bunları hepimiz biliyoruz İkinci Dünya Harbinden sonra alıcı ülkeler daha çok Noel'de masalarında uzuz olduğu için bulundurluyorlardı. Ama o geçtikten sonra talep muazzam düşmüştür. Ancak İngiltere'de kek sanayiinde üzüm kullanılmaktadır. Veya alkol için, ıspirto için hurda incir bizden alınmaktadır hatta incir alınmaktadır. Fındık aynı şekilde çukolata sanayi veyahut diğer bazı gıda sanayii bunu almazsa bizim elimizde bunlar kalır. Pamuk tütüne gelince tütün yine bildiğiniz gibi tütün bir zevk içidir, Türk tütününün diğer tütü-

tünlere olan üstünlüğü bu filtrelili sigaralar çıktıktan sonra büyük ölçüde azalmıştır. Ama bir hakikat ki ihtiyaç artmaktadır. Orada bizim handikapımız Türkiye'nin daima alıcıların bir stok müessesesi olarak kullanılmasıdır. Tütün bu aylarda realize edilir ürün olarak, ondan sonra işleme şubat, mart ahına kadar sürer, bir dahaki şubat, mart ayına kadar bunun ihracatı yapılmaz. Ancak bir takım pre finansman yollarıyla bu malların bedelleri Türkiye'ye gelir ama o da ne götürür uzun münakaşalar sorunudur, hepimiz biliyoruz. Pamuk büyük rekabet konusudur, eğer Türkiye 100.000 iğlik birkaç üniteyi devreye sokmasaydı ve tekstil sanayiini bu kadar geliştirmeseydi son senelerde büyük pamuk stoklarıyla karşı karşıya kalılabirdi. Koyacak yerimiz zaten yok belki yok pahasına elimizden bunlar alınabilirdi. Onun için orda ben, ne bir umut görüyorum, ne de ilerisi için bir potansiyel görüyorum. Bütün gaye sanayi mamül ihracatını geliştirmektir. Sanayi mamül ihracatının geliştirilmesi için daha uzun bir süre vergi iadesi sistemi devam edecektir. Çünkü Vergi iadesi sistemini sayın Erge- nekon, çok güzel tarif etmiştir. Bugün Türkiye'de vergi iadesi üretilen malın maliyetinin bir kısmı ile kârın tamamını kapsamaktadır. Sayın Akgüç belirttiler, diğer ülkelerde teşvik eğer kâr oranı az bir mal ise, yapılır dendi. İşte bizde vergi iadesi ihracatta tamamen bunun için kullanılmaktadır. Bunun yanında çok kısa pasajlar olarak belirtmek istediğim birkaç şey var. Bürokrasi, büyük çapta sanayi mamül ihracatına daha geniş bir şekilde yer verildikçe özellikle bürokratların ve tatbikatçıların buna alışmış olmaları neticesinde hallolmuş bir konu sayılabilir. Bundan 10 sene evvel sanayi mamül ihracatına başladığımız zaman bizim en büyük handikapımız hangi gümrük kapısına gidersek gidelim, götürdüğümüz evrak tamamen klasik ihraç ürünlerimize yapılan muameleye tabi tutulmuştur. Ve büyük zorluklarla karşılaşmıştır. Ve o günden bugüne büyük bir aşama vardır. Ama en büyük şikâyet koordinasyon yokluğudur. Bırakınız muhtelif Bakanlıkların çıkarttıkları birbirine zıt kararnamele, aynı konuda aynı bakanlığın Gümrük ve Tekel Bakanlığının çıkardığı kararnamenin yorumu ve tatbikatı dahi değişik gümrük kapılarında değişik şekilde yapılmaktadır. Bu büyük zorluklar yaratmaktadır. Çok güç durumlara düşmekteyiz. Özellikle elcı piyasalar nezdinde. Şüphesiz en büyük engel ihracatımızda şu anda Türk Parası Kıymetini koruma kararnamesidir. Herşeyin içine girdiği ve herşeyin içinden çıktığı bu kararname, ıslah edilmedikçe ve benim şahsi kanım toptan ortadan kaldırılmadıkça çok büyük zorluklarla karşılaşmaya ve bu yüzden ihracat girdilerimizde büyük düşüklüklere sebebiyet vermeye devam edeceğiz. Bunu müsaadenizle çok kısa iki mısalle anlatmak istiyorum. Bir tanesi benim başımdan geçmiştir. Hatta ikisi de benim başımdan geçmiştir. Bir tanesi 1973 senesinde 3 milyon dolar o günlük paritelere göre 10 milyon mark değerinde mal ihraç ettim, bir muamelede fob-cif farkından dolayı 10 mark 8 fenik eksik döviz geldiği için ben ağır ceza mahkemelerine gittim. Ve maalesef bu 10 mark 8 fenik için beni affedecek merci Türkiye'de yok. Bunun yanında gerek konuların bilinmemesi ve gerekse muamelelerin çok uzun sürmesi bizi dış piyasalarda alıcılar nezdinde müşkül durumda bırakıyor. Ve dış piyasaların bizim mallarımıza aslında ödeme- ye hazır oldukları fiyatların da düşmesine neden oluyor. Şöyleki: Bir Alman firması aynı malı Türkiye'den alırken başka türlü düşünüyor. Yunanistan'dan alırken başka türlü düşünüyor. Diyor ki ben Yunanistan'dan gelen malın herhangi bir şekilde nümunesine, evsafına veya mukavele şartlarına uygun olmaması hal- lnde, malı iade ederim, farkını isterim bu üç-beş gün içerisinde hallolur. Ama Türkiye'den mal alırken böyle bir güvencem olmadığı için enaz yüzde 15, yüzde 20 düşük fiyat vermek zorundayım, Türk malına. Çünkü bunun herhangi bir şekilde iadesi veya reklamasyon, resmî yoldan reklamasyon mümkün değil. Bu

tabii maalesef bizim iki yönde aleyhimize çalışıyor aslında. Hem dediğim gibi fiyatlarımızın düşmesine neden oluyor, hem de maalesef bazı kaçak yollardan bu reklamasyonların karşılanması suretiyle sırf ihracatın devamını temin gayesiyle birtakım ödemelere, netice olarak gene döviz kaybına sebebiyet veriyor. Şimdi şüphesiz gerçek kur çok önemli bir husus. Aslında ben hep kendime sorarım. Şu Türk Parası Koruma Kararnamesinden bahsettik. Bir misalini de verdim. Ne kadar katı olduğuna dair. Tahditler her zaman istismara açıktır. Maalesef. Şimdi beni bir tarafta tahdit ediyor veya beni tazyik ediyor, hatta yeni yatırımlara engel oluyor, mani oluyor, diğer taraftan hergün gazetelerden okuyoruz, İstanbul Serbest borsasında döviz fiyatları ilân ediliyor. Ben bunu çözemiyorum. Bu kadar aleni bir kaçakçılık. Diğer tarafta demin verdiğim misalde olduğu gibi 10 mark 8 fenik için Ağır Cezaya giden bir ihracatçı. Simdi gerçek kur nasıl uygulanır. Onu bilemiyorum. Ama ben Sayın Hatiboğlu'nun birkaç defa belirttiği sözlerle yetineceğim. Herşeyi görelim ve lütfen gerçekçi olalım. Eğer iki saniye nefes almazsak boğulacağız. Bu çok güzel bir söz. Bugünkü durumumuz da maalesef bu. Kısa, palyatif tedbirlerle daha bir süre bu işi götürmek mecburiyetindeyiz, ta ki istikrarlı bir ekonomik-politikaya kavuşalım. Çok teşekkür ederim.

ERSOY: — Teşekkür ederim Sayın Faralyalı.

egilici oyuncak :
füze kumbara

Cocuklarınızı oyun çağından tasarrufa alıştırmak içindir.

TÜRKİYE
GARANTI
BANKASI
Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

tünlere olan üstünlüğü bu filtrelî sigaralar çıktıktan sonra büyük ölçüde azalmıştır. Ama bir hakikat ki ihtiyaç artmaktadır. Orada bizim handikapımız Türkiye'nin daima alıcıların bir stok müessesesi olarak kullanılmasındır. Tütün bu aylarda realize edilir ürün olarak, ondan sonra işlemeşi şubat, mart ahına kadar sürer, bir dahaki şubat, mart ayına kadar bunun ihracatı yapılmaz. Ancak bir takım pre finansman yollarıyla bu malların bedelleri Türkiye'ye gelir ama o da ne götürür uzun münakaşalar sorunudur, hepiniz biliyorsunuz. Pamuk büyük rekabet konusudur, eğer Türkiye 100.000 iğlik birkaç üniteyi devreye sokmasaydı ve tekstil sanayiini bu kadar geliştirmeseydi son senelerde büyük pamuk stoklarıyla karşı karşıya kalınabilirdi. Koyacak yerimiz zaten yok belki yok pahasına elimizden bunlar alınabilirdi. Onun için orda ben, ne bir umut görüyorum, ne de ilerisi için bir potansiyel görüyorum. Bütün gaye sanayi mamulü ihracatını geliştirmektir. Sanayi mamulü ihracatının geliştirilmesi için daha uzun bir süre vergi iadesi sistemi devam edecektir. Çünkü Vergi iadesi sistemini sayın Ergenekon, çok güzel tarif etmiştir. Bugün Türkiye'de vergi iadesi üretilen malın maliyetinin bir kısmı ile kârın tamamını kapsamaktadır. Sayın Akgüç belirttiler, diğer ülkelerde teşvik eğer kâr oranı az bir mal ise, yapılıyor dendi. İşte bizde vergi iadesi ihracatta tamamen bunun için kullanılmaktadır. Bunun yanında çok kısa pasajlar olarak belirtmek istediğim birkaç şey var. Bürokrasi, büyük çapta sanayi mamulü ihracatına daha geniş bir şekilde yer verildikçe özellikle bürokratların ve tatbikatçıların buna alışmış olmaları neticesinde hallolmuş bir konu sayılabilir. Bundan 10 sene evvel sanayi mamulü ihracatına başladığımız zaman bizim en büyük handikapımız hangi gümrük kapısına gidersek gidelim, götürdüğümüz evrak tamamen klasik ihraç ürünlerimize yapılan muameleye tabi tutulmuştur. Ve büyük zorluklarla karşılaşmıştır. Ve o günden bugüne büyük bir aşama vardır. Ama en büyük şikâyet koordinasyon yokuşudur. Bırakınız muhtelif Bakanlıkların çıkartıkları birbirine zıt kararnameleleri, aynı konuda aynı bakanlığın Gümrük ve Tekel Bakanlığının çıkardığı kararnamenin yorumu ve tatbikatı dahi değişik gümrük kapılarında değişik şekilde yapılmaktadır. Bu büyük zorluklar yaratmaktadır. Çok güç durumlara düşmekteyiz. Özellikle alıcı piyasalar nezdinde. Şüphesiz en büyük engel ihracatımızda şu anda Türk Parası Kıymetini koruma kararnamesidir. Herşeyin içine girdiği ve herşeyin içinden çıktığı bu kararname, islah edilmedikçe ve benim şahsi kanım toptan ortadan kaldırılmadıkça çok büyük zorluklarla karşılaşmaya ve bu yüzden ihracat girdilerimizde büyük düşüklüklere sebebiyet vermeye devam edeceğiz. Bunu müsaadenizle çok kısa iki misalle anlatmak istiyorum. Bir tanesi benim başımdan geçmiştir. Hatta ikisi de benim başımdan geçmiştir. Bir tanesi 1973 senesinde 3 milyon dolar o günkü paritelere göre 10 milyon mark değerinde mal ihraç ettim, bir muamelede fob-cif farkından dolayı 10 mark 8 fenik eksik döviz geldiği için ben ağır ceza mahkemelerine gittim. Ve maalesef bu 10 mark 8 fenik için beni affedecek merci Türkiye'de yok. Bunun yanında gerek konuların bilinmemesi ve gerekse muamelelerin çok uzun sürmesi bizi dış piyasalarda alıcılar nezdinde müskül durumda bırakıyor. Ve dış piyasaların bizim mallarımıza aslında ödeme-y hazır oldukları fiyatların da düşmesine neden oluyor. Şöyleki: Bir Alman firması aynı malı Türkiye'den alırken başka türlü düşünüyor. Yunanistan'dan alırken başka türlü düşünüyor. Diyorki ben Yunanistan'dan gelen malın herhangi bir şekilde nümunesine, evsafına veya mukavele şartlarına uygun olmaması halinde, malı iade ederim, farkını isterim bu üç-beş gün içersinde hallolur. Ama Türkiye'den mal alırken böyle bir güvencem olmadığı için enaz yüzde 15, yüzde 20 düşük fiyat vermek zorundayım, Türk malına. Çünkü bunun herhangi bir şekilde iadesi veya reklamasyon, resmi yoldan reklamasyon mümkün değil. Bu

tabii maalesef bizim iki yönde aleyhimize çalışıyor aslında. Hem dediğim gibi fiyatlarımızın düşmesine neden oluyor, hem de maalesef bazı kaçak yollardan bu reklamasyonların karşılanması suretiyle sırf ihracatın devamını temin gayesiyle birtakım ödemelere, netice olarak gene döviz kaybına sebebiyet veriyor. Şimdi şüphesiz gerçek kur çok önemli bir husus. Aslında ben hep kendime sorarım. Şu Türk Parası Koruma Kararnamesinden bahsettik. Bir misalini de verdim. Ne kadar katı olduğuna dair. Tahditler her zaman istismara açıktır. Maalesef, Şimdi beni bir tarafta tahdit ediyor veya beni tazyik ediyor, hatta yeni yatırımlara engel oluyor, mani oluyor, diğer taraftan hergün gazetelerden okuyoruz, İstanbul Serbest borsasında döviz fiyatları ilân ediliyor. Ben bunu çözemiyorum. Bu kadar aleni bir kaçakçılık. Diğer tarafta demin verdiğim misalde olduğu gibi 10 mark 8 fenik için Ağır Cezaya giden bir ihracatçı. Şimdi gerçek kur nasıl uygulanır. Onu bilemiyorum. Ama ben Sayın Hatiboğlu'nun birkaç defa belirttiği sözlerle yetineceğim. Herşeyi görelim ve lütfen gerçekçi olalım. Eğer iki saniye nefes almazsak boğulacağız. Bu çok güzel bir söz. Bugünkü durumumuz da maalesef bu. Kısa, palyatif tedbirlerle daha bir süre bu işi götürmek mecburiyetindeyiz, ta ki istikrarlı bir ekonomik-politikaya kavuşalım. Çok teşekkür ederim.

ERSOY: — Teşekkür ederim Sayın Faralyalı.

egitici oyuncak :
füze kumbara

Cocuklarınızı oyun çağından
tasarrufa alıstirmak içindir.

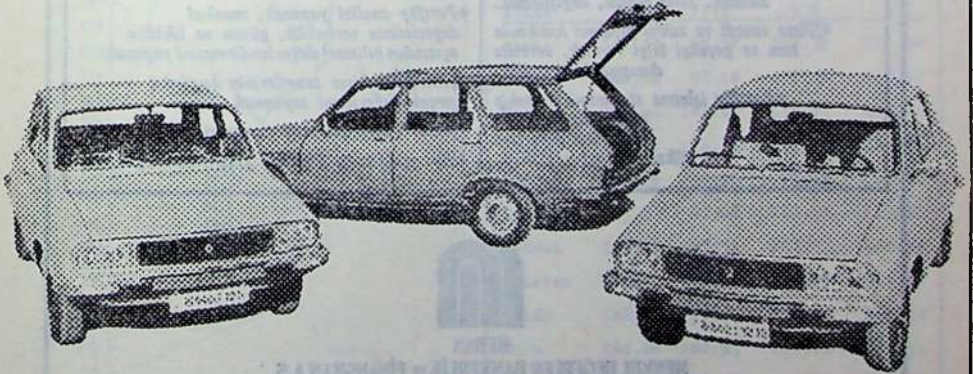
TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI
Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

Üç değişik model... Sizin için!

RENAULT

Yetkili Satıcılarında

Ülkemizin tek
"TAM HİZMET" sunan
Sermaye Piyasası Kuruluşu

MEBAN

Meban, tasarruflarını verimli, güvenilir kaynaklara yatırmak isteyenlere, finansman ve sermaye ihtiyaçları bulunan sınıfl, ticarî kuruluşlara çağdaş yöntemlerle yardımcı olan yurdumuzda, kendi alanında "Tam Hizmet" sunan tek kuruluştur.

Meban'ın tasarruf sahiplerine sunduğu hizmetler:

- Tasarruflarını bir menkul değere yatırmayı düşünenlere en yüksek kârı sağlayan çeşitli öneriler sunmak.
- Elinizdeki Hisse senetlerini ve tahvilleri satmak, satın almak, değiştirmek.
- Hisse senedi ve tahvil piyasası hakkında tam ve geçecek bilgi vermek, ücretsiz danışmanlık yapmak.
- Portföy işletme sistemimizle, sahip olduğunuz nakit ve menkul değerlere en yüksek verimi sağlamak.

Meban'ın kuruluşlara sunduğu hizmetler:

- Sınal ve ticarî kuruluşlara, hisse senedi ve tahvil ihraçlarında yardımcı olmak, bunları pazarlamak, gerektiğinde satışlarını garanti etmek.
- Finansman danışmanlığı yapmak.
- Portföy analizi yaparak, menkul değerlerinin verimlilik, güven ve likidite açısından bilimsel değerlendirmesini yapmak.
- Şirketlerin hisse senetlerinin bugünkü gerçek değerlerini saptamak.
- Şirket birleşmelerinde yardımcı olmak.
- Yurt içinden ve dışından finansman sağlamak.

MEBAN
MENKUL DEĞERLER BANKERLİK VE FİNANSMAN A.Ş.

İstiklal Cad. Odakule İş Merkezi, Kat: 17
Beyoğlu - İstanbul

Tel. : 44 28 36 - 45 17 65

SERMAVE PİYASASI

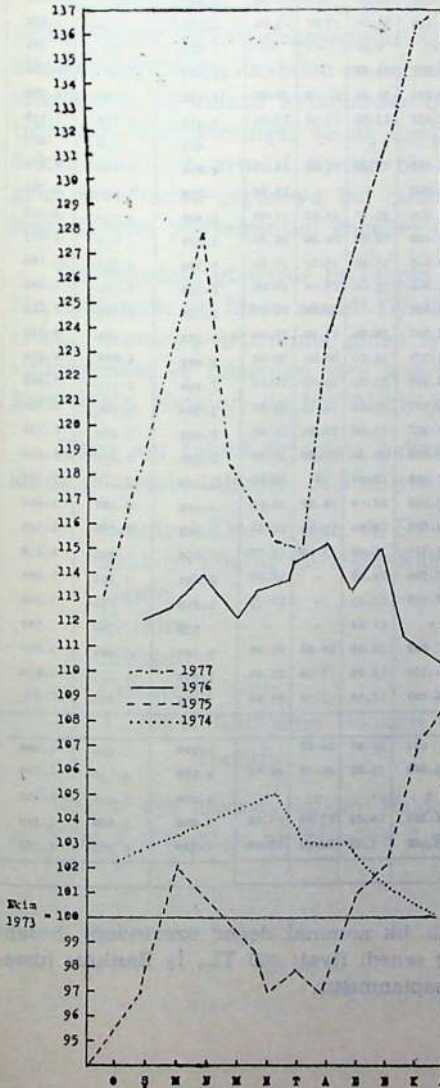
Nerededir, Nereye Gidiyor?

Doç. Dr. Mehmet Şükrü TEKBAŞ
Doç. Dr. Ünal BOZKURT

Sermaye Piyasasında son aylarda görülen canlılık, Ekim'de önemini kaybetmeğe başlamış ve Kasım'da da bir durgunluğa dönüşmüştür. Geçtiğimiz ay piyasada genel durum, hisse senetlerine talebin azalmış, buna karşılık fiyatların mevcut seviyelerini korumuş olduklarıdır. Ekim ayında % 3.58 lik bir artışla 136.56 ya ulaşan indeks değeri Kasım ayında sadece % 0.15 lik bir artış göstermiştir.

Piyasadaki bu durgunluğu doğuran en büyük etken önceki aylarda gö-

rülen canlanmayı doğuran bazı etkenlerin ortadan kalkması ve bu canlanmanın sağlıklı olmayıp spekülâtif amaçlar nedeniyle ortaya çıkmış olmasıdır. Yaz sonuna doğru hızlı enflasyon, zamlar, kur ayarlaması, işletmelerin kârlarında beklenen olumlu gelişmeler ve sermaye artırımlarının etkisiyle hisse senedi fiyatları artış göstermişti.

TABLO A
BANKA ve EKONOMİK YORUMLAR
İndeksi 1

12.10.1973 = 100

AYLAR	1974	1975	1976	1977
Ocak	101,97	95,32	110,72	112,26
Şubat	102,84	97,16	111,23	117,37
Mart	103,66	102,02	113,07	125,47
Nisan	104,92	100,31	110,80	128,39
Mayıs	105,10	99,32	113,40	118,07
Haziran	105,27	97,08	113,63	115,42
Temmuz	103,79	97,54	114,71	114,66
Ağustos	103,67	96,52	115,09	123,51
Eylül	102,96	99,50	112,94	131,84
Ekim	104,22	100,53	113,93	136,56
Kasım	101,30	106,58	111,59	136,74
Aralık	100,19	108,04	109,67	
Yıllık Ortalama	103,32	99,99	112,56	

1 Bu indeks, seçilmiş 40 kuruluşa ait hisse senetlerinin satış fiyatlarına göre hazırlanmıştır.

Sıra No	KURULUŞ ADI	İtibari Sermaye (000 TL)	TARİHİ YILI KURU (000)0YL			TÜRÜMÜ (%)			KAPIM PIYASA FİYATI (TL)	1974 AĞUSTOS'UNA BU YAKA FİYATLAR	
			1974	1975	1976	1974	1975	1976		KŞ YÜZSÜZ	EM DÜŞÜZ
1	AKÇİMENİTO	105.000	37.742	24.300	47.100	20.00	20.00	20.00	2.150	2.400	1.700
2	ALTAŞ	30.000	5.766	8.215	13.400	-	15.00	15.00	1.750	1.600	1.350
3	AKADOLU CAM	350.000	68.250 ^{ka}	198.000 ^{ka}	17.000	-	-	-	1.100	1.100	800
4	ASLİAR ve ESKİHİSAR	207.000	9.900	5.417	2.500	15.60	-	-	750	500	425
5	BAŞTAŞ	108.000	27.300	10.500	1.800	13.55	12.00	-	700	500	450
6	BURSA ÇİMENİTO	63.000	-	-	21.389	20.00	-	20.00	1.850	1.850	1.300
7	ÇİYESA	180.000	1.600 ^{ka}	25.125 ^{ka}	11.858	-	-	-	1.200	1.225	1.075
8	ÇUMBOVA ELEKTRİK	325.000	62.150	172.685	210.000	15.00	37.50	25.00	2.250	2.225	1.800
9	KEREMİ DEMİR-ÇELİK	600.000	326.800	274.000	311.079	15.00	15.00	15.00	925	1.075	500
10	GÜBRE FABRİKALARI	200.000	72.445	148.658	110.000	30.03	31.25	28.58	2.000	2.850	2.400
11	GOOD-YEAR LASTİK	81.000	38.649	-	40.000	20.00	-	30.00	2.100	2.200	1.800
12	KEKTAŞ	50.000	-	41.319	26.169	21.20	37.92	25.00	2.150	3.000	1.050
13	İSTANBUL PORSİFEN	15.000	8.900	-	-	9.00	-	-	725	850	700
14	İŞ BANKASI	40.000	201.461	320.373	523.815	75.00	-	-	13.500	16.500	10.500
15	İZOCAM	11.250	11.310	-	26.200	50.00	60.00	70.00	5.400	5.300	4.700
16	KAV ORMAN	30.000	10.130	8.113	17.452	13.50	17.50	25.00	3.350	3.350	2.150
17	KARADENİZ MAKİR	600.000	150.330 ^{ka}	-	-	-	-	-	425	550	425
18	KARTONMAN	70.000	39.500	34.557	35.600	25.00	30.00	35.00	4.000	4.000	2.450
19	KORDESA	150.000	5.500 ^{ka}	47.120 ^{ka}	83.000	-	-	15.00	3.250	3.250	1.700
20	KOZMA TARIM	70.000	53.170	56.493	21.800	35.00	35.00	35.00	3.600	3.350	3.100
21	KOÇ HOLDİNG	200.000	179.900	207.333	247.000	20.00	20.00	20.00	1.800	1.975	1.825
22	MAKİNA TAKİM	25.000	18.000	23.196	30.068	35.00	35.00	35.00	5.500	5.850	5.100
23	MENSUCAT SANTRAL	81.000	37.400	31.619	26.800	35.00	25.00	10.00	2.350	2.500	1.400
24	NACIŞ	195.000	40.720	65.008	105.000	-	20.00	20.00	2.700	2.725	2.200
25	SEMEK MUKAVVA	150.000	49.279	53.696	46.800	30.00	25.00	25.00	3.300	4.200	2.200
26	PLASTİFAY	18.000	12.804	12.327	21.779	30.00	20.00	30.00	4.000	4.000	2.250
27	POLYLEN	85.000	21.800	25.300	26.500	25.00	20.00	20.00	2.000	2.550	1.600
28	BARİY	210.000	117.500	65.000	98.500	40.00	33.75	35.00	3.300	3.300	2.750
29	SİFAŞ	184.000	36.600	29.000	43.928	25.00	20.00	25.00	2.600	2.600	2.350
30	SİRENE	70.000	28.400	29.128	45.900	20.00	25.00	30.00	2.350	2.450	1.450
31	SİRALI KALKIRMA	425.000	122.565	130.274	173.100	30.00	-	18.00	1.400	2.400	1.350
32	SUSTA	40.000	16.839	46.419	45.100	22.50	40.00	40.00	4.100	4.100	3.600
33	ŞİŞE CAM	100.000	46.600	32.900	64.800	20.00	15.00	22.00	2.500	2.500	1.500
34	TRANSÜRKİ EBELENE	150.000	27.704	33.795	33.317	16.00	18.00	19.00	1.250	1.550	1.150
35	T. DEMİR DÖKÜM	102.000	32.449	31.499 ^{ka}	27.900	20.00	-	30.00	2.600	2.600	1.600
36	UNİVERSAL	150.000	12.600	44.397 ^{ka}	38.558	13.43	-	18.75	1.850	1.850	1.400
37	YAPAN İÇMEYERE	90.000	22.249	628	-	20.00	-	-	550	750	500
38	YAPI ve KREDİ BANK.	600.000	147.624	219.291	257.600	20.00	20.00	25.00	5.500	7.000	3.450
39	YIGACILARIŞI (Holding)	160.000	14.500	15.449	21.182	16.00	17.50	19.00	1.050	1.125	1.050
40	KOÇ YATIRIM ve PAZ.	480.000	52.103	104.462	116.000	12.50	17.50	19.00	1.200	1.275	1.075
41	ARMA	45.000	8.051	10.710	617	16.00	16.00	-	1.300	1.300	1.100
42	BAĞYAZ	100.000	26.505	17.195	63.000	35.00	40.00	40.00	4.000	4.150	2.800
43	LANSA	600.000	-	-	-	-	-	-	1.400	1.450	1.100
44	BUN ÇİMENİTO	72.000	28.600	35.900	16.000	18.00	25.00	25.00	3.000	3.000	2.100
45	PİNEŞ	50.000	4.800	12.200	12.600	5.00	14.00	15.00	2.500	2.500	1.700

Not : Hisse senedi piyasa fiyatları 1000 TL.lık nominal değer üzerinden hesaplanmıştır. Aslan Eskişehir'a ait hisse senedi fiyatı 800 TL., İş Bankası hisse-lerine ait fiyat 500 TL. üzerinden hesaplanmıştır.

Önceki aylardaki bu gelişmeler ile hisse senedi talebi ve dolayısıyla fiyatları artmıştı. Ancak, spekülâtif amaca dönük gelişmenin öneminin azalması ile piyasada bir duraklama başlamıştır. Hisse senetlerine olan talebi kısıtlayan önemli bir neden de ekonomideki para darlığıdır.

Kasım ayı içinde 34 işletmeye ait hisse senetlerinin fiyatlarında bir önceki aya oranla bir değişiklik olmamış, 3 işletmenin hisse senetlerinin fiyatı düşerken, 7 işletmenininki yükselme göstermiştir. Fiyatları artan hisse senetleri Kartonsan, Olmuk, Plastifay, Polylen, Sunta, Türkiye Şişe ve Nuh Çimento olup, fiyatları azalanlar ise Koruma Tarım, Gübre Fabrikaları ve Bağfaş'tır.

Tarım ilaçları ve gübre sektörüne ait işletmelerin hisse senetlerinde görülen düşme dikkati çekmektedir. Önceki aylarda hızlı yükselme gösteren bu hisselerdeki değer kaybının en önemli nedeni, gerçekleşmiş bulunan fiyat yükselişlerinin spekülâtif amaçlardan doğmuş olmasıdır. Bağfaş'ta sermaye artırımının gerçekleşmesi ve ilk apelin ödenmesi ile sermaye artırımını öncesi bekleyişin sona ermesi fiyatta bir duraklama doğurmuştur. Bu arada, bir grup tarafından piyasaya bol miktarda düşük fiyatlı Bağfaş hissesi sürülmesi fiyatın yükselmesini engelleyici rol oynamıştır.

Önümüzdeki günlerde mevsimin de etkisiyle sermaye piyasasında tekrar bir canlanma ve hisse senedi fiyatlarında bir yükselme beklenmektedir. Bu arada, sermaye artırımına giden işletmelerin hisselerinde, rüçhan hakkının kullanılması ve çıkarılan yeni hisselerin muvakkat makbuz şeklinde bir değere sahip olmaları ile bir düşme kendini gösterecektir.

Ekim ayı tahvil ihraçları bakımından oldukça hareketli geçmiş ve Eylül'de çıkarılan tahviller 38.5 milyon TL. yı aşmıştır.

Emniyet Tic. ve San. A. Ş.	10 Milyon TL.
Emboy Yüntaş Birleşik Kamgarn	20 »
Evma	26 »
Tarkim	2.85 »
Mebsan	2 »
Çukurova Gıda	30 »
T. Sınai Kalkınma Bankası	150 »
Toplam	240.85 »

Kasım ayı başında Işıklar Holding 12 milyon TL. Pimaş 25 milyon TL. ve Yeni Kontrplak ve Mobilya 7 milyon TL. lik tahvil çıkarmışlardır.

detan güveni...

Novosit'li Detan,
yaşadığınız her yerde,
huzurunuzu bozan
bütün haşerelere karşı
güvenle kullanacağınız
tek insektisittir.

detan
novosit'li
AEROSOL İNSEKTİST

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

EAZI YABANCI PARALARIN TÜRK LİRASI KARŞILIKLARI YENİDEN YÜKSELİLDİ

Oktay ERSOY

1.12.1977 tarihinde 4 önemli yabancı paranın Türk lirası ile alış ve satış fiyatları yeniden tesbit edildi. Alman Markı, İsviçre Frangı ve Sterlinin değeri yükselirken sadece Kanada dolarının değeri düşürüldü. Değeri yükselen ecnebi paralardan Alman markının döviz ve efektif olarak alış fiatı 860 kuruş, satış fiyatları ise döviz olarak 877,20 ve efektif olarak 885,80 kuruş olarak belirlendi. İsviçre frangında alış kurları 885 kuruş, satış fiatı dövizde 902,70 ve efektifte 911,55 kuruş oldu. Sterlinde de alış kurları 3470 satış kurları döviz için 3537,40 ve 3574,10 kuruş şeklinde. Böylece son defa 21.9.1977 tarihi itibarıyla düzenlenen kurlar Alman markında % 4, İsviçre frangında %9,8 ve sterlinde %3,7 civarında yükseltilmiş, Kanada dolarında ise %2,5 kadar düşürülmüş olmakta. Bu suretle Alman markının Türk lirası karşılığı 1973 yılı başından itibaren 12 nci, 1977 yılı başından itibaren de 4 ncü defa yükseltilmiş olmakta, son defa Türk lirası karşılığı en yüksek oranda artırılan İsviçre frangının değeri ilk defa Alman markını da geçmiş olmaktadır.

Resmî parite olarak da Amerikan dolarının karşılığı 2.3276 DM'tan 2.2363 DM. a ve 2.3874 SF'tan 2.1751 SF. a indirilmiş bulunmaktadır. Ayrıca işçi dövizleri için kabul edilen kurlar da yükseltilerek DM için 633,52, SF için 919,50 ve sterlin için 3605,17 olmuştur. 1.12.1977 tarihli kur ayarlaması ABD dolarının değerine bir değişiklik getirmemiştir.

AET :E TEKSTİL İHRACATINDA 1978 DE KISITLAMA YOK

Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) Komisyonu ile Türk Tekstil Sanayicileri ve ihracatçıları arasında, tekstil ürünlerimizin Topluluk ülkelerine ithalatının kısıtlanmasıyla ilgili müzakerelerin ikinci devresi kasım ayı içinde yapıldı ve gerek pamuk ipliği ihracatımıza ve gerekse tekstil ürünlerimize getirilmek istenen kısıtlamadan vaz geçildi. Bu arada, 1976 yılında pamuk ipliği ve hambez ihracatında ulaşılan rakamın 1978 yılı için üye ülkeler arasında kotalar halinde paylaşılması şeklindeki teklifleri de geri çekildi.

Bilindiği gibi AET ile ticaretinden doğan yıllık açığı (1976 da) \$ 1.381 milyon olan yani \$ 2.341 milyonluk ithalatına karşılık sadece \$ 960 milyonluk mal satan Türkiye'nin bu ihracatı içinde hazır giyim ürünleri ihracatı \$ 84,4 milyon civarındadır. İthalatının sınırlandırılması bahis konusu olmuş bulunan 4 kalemlik örme giyim eşyası bunun 52 milyon dolarlık kısmını teşkil etmekte-

te, ve bu rakamın AET'nin toplam ithalatı içindeki payı %2,6 civarında bulunmaktadıdır.

Esasen, topluluğun ortak üyesi olan Türkiye'ye karşı AET'nin esas itibariyle kısıtlama koymak hakkı bulunmamakta ancak tek yol olarak katma protokolün 60. maddesinin çalıştırılması imkanı mevcut olup, üyelerinden herhangi birinde bir ürün için bunalım belirdiğinde gerekli korunma tedbiri alınabilmesine cevaz veren bu hüküm şimdiye kadar hiç çalıştırılmadığı gibi, bu yola gitmek de topluluk üyelerince arzu edilmemekte, bu itibarla Türkiye'nin kendiliğinden ihracatını kısıtlamaya razı edilmesi hedef alınmış bulunmaktadıdır.

AET bu neticeyi elde edememiş, sadece pamuk ipliği için 75000 tonluk bir kontenjan tesis etmiştir. Türkiye yönünden bu rakam 1976 yılında oluşan 1978 de ulaşılması esasen beklenmeyen bir hudut olduğundan bunun üzerinde durulmamıştır.

BEŞ YILLIK PLAN VE YILLIK PROGRAM HAZIRLANDI, 1978 BÜTÇESİ MECLİSE VERİLDİ.

Kasım ayının ikinci yarısında basın ve kamuoyunu en çok işgal eden olaylardan biri IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı ve 1978 yıllık programı ile 1978 yılı Devlet Bütçesinin hazırlanması ile ilgili çalışmalar ve bundan kaynaklanan tartışmalar idi.

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile ilgili komisyon çalışmaları çok önceden teknik düzeyde başlamış ve mart ayında strateji seçimi ve alternatiflerin geliştirilmesi safhasına gelmiş iken erken seçim kararı ile ilgili politik gelişmeler, seçimler, kısa süren CHP Hükümeti ve nihayet kurulan koalisyon Hükümetinin hemen ekonomik istikrar tedbirlerine ve IMF müzakerelerine yönelmesi sebebiyle kalkınma Planı çalışmaları bir noktada tıkanıp kalmış idi. Ancak bütçenin Meclislere 30 kasım akşamına kadar takdimini öngören yasal zorunluk, bütçenin yıllık programa dayanması yolundaki bir diğer yasal zorunlukla birleşince ve 1 yıllık ara plan fikri de benimsenmeyince, bunların hepsini birden ve çok kısa zamanda ele alınması gerekmiş ve Hükümet içinde, dışında ve Devlet Planlama Teşkilatında çekişme ve kavgışıklıklara sebebiyet vermiştir.

Araya uzun bayram tatilinin de girmesinin büsbütün zorlaştırmış olmasına rağmen çalışmalar tamamlanarak Kalkınma Planı ile Bütçe Meclislere 30 kasım gecesi verilmiş, yıllık program kararname si de neşredilmiştir. Programın ve bütçenin Meclislerce kabul edilmiş bir plana dayanmakta olmayışı sebebiyle «bütçenin yasal dayanaktan yoksun olduğu» tartışmaları sürüyor.

1978 BÜTÇESİ «DERLENME-TOPARLAMA BÜTÇESİ» OLARAK TAKDİM EDİLDİ

30 kasım 1977 akşamı Meclislere takdim edilen 1978 bütçesi Maliye Bakanlığı tarafından bir «Derlenme-Toparlanma Bütçesi» olarak takdim edildi.

Bakan, bütçenin takdiminden sonra yaptığı basın toplantısında, bu bütçenin «1971 yılından beri devam eden enflasyonun hızını kesmek ve enflasyonla mücadele etmek» yönünü vurguladı. Verilen izahata göre 1978 mali yılı konsolide bütçesi 260 milyar lira olarak bağlanmıştır. (Bu hacim basın haberlerine göre IMF tavsiyelerine uygundur). Bu bütçenin 240.706 milyon lirası genel bütçe gelirlerinden, 15.500 milyon lirası iç istikrazdan, bakiyesi katma bütçe gelirlerinden karşılanacaktır. Genel bütçe gelirlerinin 222.370 milyon lirası (%92,3) vergi gelirlerinden oluşmakta, bunun da 116.700 milyon lirası (%52,5) gelir vergisinden sağlanmaktadır.

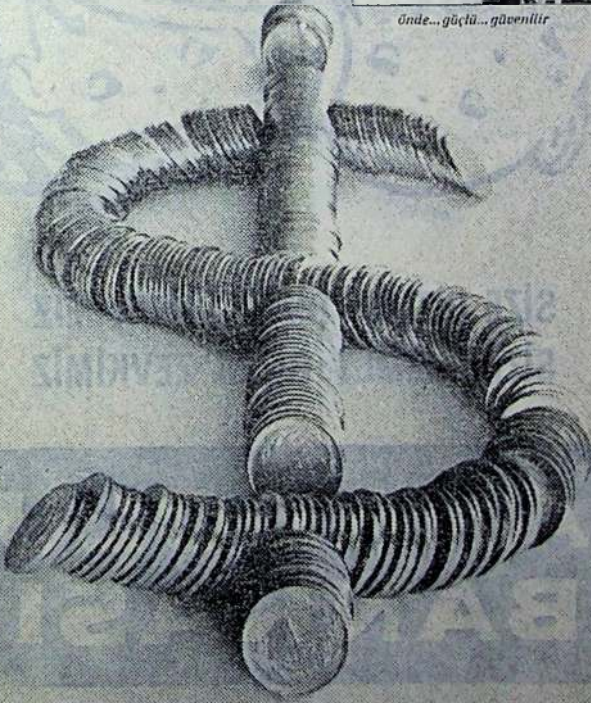
küçük tasarruflardan büyük yatırımlara

116 işlekle ilgili

**TÜRKİYE
İŞ BANKASI**

önünde... güçlü... güvenilir

yanı sıra

SİZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ
SİZE HİZMET BİZİM ZEVKİMİZ

**ANADOLU
BANKASI**

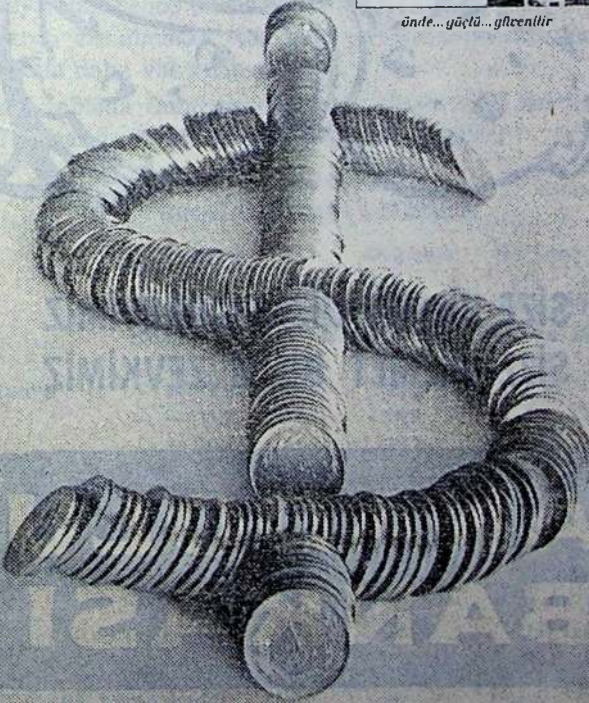
Bakan, bütçenin takdiminden sonra yaptığı basın toplantısında, bu bütçenin «1971 yılından beri devam eden enflasyonun hızını kesmek ve enflasyonla mücadele etmek» yönünü vurguladı. Verilen izahata göre 1978 mali yılı konsolide bütçesi 260 milyar lira olarak bağlanmıştır. (Bu hacim basın haberlerine göre IMF tavsiyelerine uygundur). Bu bütçenin 240.706 milyon lirası genel bütçe gelirlerinden, 15.500 milyon lirası iç istikrazdan, bakiyesi katma bütçe gelirlerinden karşılanacaktır. Genel bütçe gelirlerinin 222.370 milyon lirası (%92,3) vergi gelirlerinden oluşmakta, bunun da 116.700 milyon lirası (%52,5) gelir vergisinden sağlanmaktadır.

**küçük tasarruflardan
büyük yatırımlara**

116 işbirliğiyle

**TÜRKİYE
İŞ BANKASI**

önde... güçlü... gelecektir

VERİTİM

SİZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ
SİZE HİZMET BİZİM ZEVKİMİZ

**ANADOLU
BANKASI**

DÜNYA EKONOMİK RESESYONU VE TÜRK EKONOMİK İSTİKRAR TEDBİRLERİ

Yaşar FINDIKÇIOĞLU

1973 yılı sonunda petrol fiyatlarının artması birkaç yıldanberi expansion safhasında bulunan dünya konjonktürünü (sanayileşmiş ülkeler konjonktürünü) 1974 haziranında inişe geçirmiştir. Böylece başlayan düşük üretim çizgisi, 1976 ve 1977 deki canlandırma denemelerine rağmen, bugün de yönünü değiştirmiş değildir.

Nihai talebi (tüketim ve yatırımı) arttırmak maksadıyla 1976 ve 1977 başlarında uygulamaya konmuş olan tedbirler bu yılların ilk yarılarında üretimi arttırmış ise de ikinci altı aylarda istihsal yeniden düşmüştür. Halen başlıca sanayileşmiş ülkelerin hükümetleri önümüzdeki aylarda uygulanmak üzere, yentiden ve üçüncü defa, talebi yükseltebileceğini umdukları tedbirleri etüd etmektedirler.

Durumu şu şekilde özetleyebiliriz: 1974 ün haziranında sanayileşmiş ekonomilerin inmeye başladığı düşük üretim seviyesi, başarısızlıkla sonuçlanan iki denemeden sonra, 1977 de de devam etmektedir. Yani dünya ekonomisi girdiği resesyondan henüz çıkamamıştır. Neden çıkamamıştır? Sebepleri ilerdeki sayfalarda ele alınacak olan bu meseleye geçmeden önce bu gerilemenin senaryosunu daha yakından görelim.

Aşağıdaki tabloda Onbir sanayileşmiş ülkede sınaî üretimin 1974 haziranından 1977 şubatına kadar gelişmesi görülmektedir.

TABLO 1
SINAİ ÜRETİMİN GELİŞMESİ

Ülkeler	Değişme	Değişme	Değişme (x)	Değişme
	%	%	o%	%
	Haziran 1975/ Haziran 1974	Haziran 1976/ Haziran 1975	Şubat 1977/ Haziran 1976	Şubat 1977/ Haziran 1974
A.B.D.	— 11.8	11.8	3.7	1.1
Federal Almanya	— 7.8	10.3	2.9	3.9
Japonya	— 11.2	13.2	3.1	2.7
Fransa	— 10.4	10.7	3.6	1.6
İtalya	— 12.4	11.6	12.6	6.0
İngiltere	— 8.8	1.8	6.9	— 2.9
Belçika	— 11.4	8.3	3.1	— 2.1
Kanada	— 5.8	5.0	3.6	1.3
Hollanda	— 8.7	7.8	—	— 1.6
İsveç	— 6.5	1.6	— 3.4	— 7.2
İsviçre	— 16.6	2.2	7.8 (xx)	— 11.4 (xx)

(x) Yıllık artış oranı olarak hesaplanmıştır.

(xx) 1976 aralık ayına kadar

Kaynak : Quarante — septième rapport annuel, Banque des règlements Internationaux page 11, Bâle 13 Juin 1977.

Son sütündaki rakamlar üretimin 1977 şubatında 1974 haziranına nazaran katetmiş veya kaybetmiş olduğu mesafeyi göstermektedir. Ülkeler arasında önemli farklar olmakla beraber istihsalın beş ülkede gerilediği, kalan altı ülkede ise önemsiz artışlar kaydedilebildiği müşahade edilmektedir.

Bu gelişmenin istatistik profilini 1973 den başlayarak 1977 temmuzuna kadar aşağıdaki tabloda görebiliriz.

TABLO II
SİNAİ ÜRETİMİN GELİŞMESİ

Ülkeler	Başlangıç	1973	1974	1975	1976	Haziran Temmuz	
						1977	1977
A.B.D.	1967=100	125,6	124,8	117,8	129,8	138,6	139,0
Almanya	1970=100	113,1	111,5	103,6	110,7	118,5 x	119,0 xx
Fransa	1970=100	121,0	123,0	112,0	123,0	125,0 x	128,0
İngiltere	1970=100	110,0	108,0	103,0	102,0	104,0 x	101,0 xx
Hollanda	1970=100	118,0	122,0	115,0	124,0	121,0 x	125,0 xx
Japonya	1970=100	129,0	125,0	111,0	125,0	129,0 x	130,0 xx

x Mayıs xx Haziran

Kaynak : Bulletin Crédit Suisse, Aout — Septembre 1976 ve 1977 sayıları..

Bu tabloda üretimdeki azalmanın 1975 yılında 1974 dekinden daha bariz olmasının sebebi verilerin yıllık olması nedeniyle 1974 ün ilk altı ayında da devam etmiş olan sur'atlı üretim artışının yılın ikinci yarısındaki düşmeyi fazlasıyla telâfi etmiş görünmesidir.

Son iki sütunun mukayesesinden haziran 1977 ayından itibaren beliren yavaşlama açıkça gözlemlenmektedir.

Sınai üretimdeki bu gerileme istihdamı da azaltmıştır. Aşağıdaki tabloda onbir sanayileşmiş ülkede işsizliğin gelişmesi aktif nüfusun yüzdesi cinsinden verilmiştir.

TABLO III
İŞSİZLİK ORANI

Ülkeler	Azamî Yıllık Oran Ortalaması	% Oran				
		Aralık 1974	Aralık 1975	Haziran 1976	Aralık 1976	Nisan 1977
	1966—73					
Almanya	2.1	3.6	4.8	4.6	4.4	4.6
Belçika	4.5	5.3	8.7	8.1	9.8	9.5
Kanada	6.4	5.9	7.0	7.0	7.4	8.3
A.B.D.	5.9	7.2	8.3	7.5	7.8	7.0
Fransa	2.2	2.9	4.4	4.1	4.3	4.8
İtalya	3.9	3.1	3.5	3.8	3.9 x	—
Japonya	1.4	1.7	2.1	2.1	1.9	1.9 xx
Hollanda	2.7	4.0	5.4	5.6	5.2	5.1
İngiltere	3.8	2.8	5.0	5.4	5.6	5.6
İsveç	2.0	1.5	1.6	1.5	1.5	1.8 xx
İsviçre	—	0.1	1.0	0.7	0.6	0.5

x Ekim xx Şubat

Kaynak : Quarante — Septieme rapport annuel, Banque des réglements Internationaux, page 49, Bâle Juin 1977.

1973 yılı sonunda petrol fiyatlarının artması birkaç yıldanberi expansion safhasında bulunan dünya konjonktürünü (sanayileşmiş ülkeler konjonktürünü) 1974 haziranında inişe geçirmiştir. Böylece başlayan düşük üretim çizgisi, 1976 ve 1977 deki canlandırma denemelerine rağmen, bugün de yönünü değiştirmiş değildir.

Nihai talebi (tüketim ve yatırımı) arttırmak maksadiyle 1976 ve 1977 başlarında uygulamaya konmuş olan tedbirler bu yılların ilk yarılarında üretimi arttırmış ise de ikinci altı aylarda istihsal yeniden düşmüştür. Halen başlıca sanayileşmiş ülkelerin hükümetleri önümüzdeki aylarda uygulanmak üzere, yeniden ve üçüncü defa, talebi yükseltebileceğini umdukları tedbirleri etüd etmektedirler.

Durumu şu şekilde özetleyebiliriz: 1974 ün haziranında sanayileşmiş ekonomilerin inmeye başladığı düşük üretim seviyesi, başarısızlıkla sonuçlanan iki denemeden sonra, 1977 de de devam etmektedir. Yani dünya ekonomisi girdiği resesyondan henüz çıkamamıştır. Neden çıkamamıştır? Sebepleri ilerdeki sayfalarda ele alınacak olan bu meseleye geçmeden önce bu gerilemenin senaryosunu daha yakından görelim.

Aşağıdaki tabloda Onbir sanayileşmiş ülkede sınaî üretimin 1974 haziranından 1977 şubatına kadar gelişmesi görülmektedir.

TABLO 1
SINAİ ÜRETİMİN GELİŞMESİ

Ülkeler	Değişme	Değişme	Değişme (x)	Değişme
	%	%	o%	%
	Haziran 1975/ Haziran 1974	Haziran 1976/ Haziran 1975	Şubat 1977/ Haziran 1976	Şubat 1977/ Haziran 1974
A.B.D.	— 11.8	11.8	3.7	1.1
Federal Almanya	— 7.6	10.3	2.9	3.9
Japonya	— 11.2	13.2	3.1	2.7
Fransa	— 10.4	10.7	3.8	1.8
İtalya	— 12.4	11.8	12.8	8.0
İngiltere	— 8.8	1.8	6.9	— 2.9
Belçika	— 11.4	8.3	3.1	— 2.1
Kanada	— 5.8	5.0	3.8	1.3
Hollanda	— 8.7	7.8	—	— 1.6
İsveç	— 6.5	1.6	— 3.4	— 7.2
İsviçre	— 16.8	2.2	7.8 (xx)	— 11.4 (xx)

(x) Yıllık artış oranı olarak hesaplanmıştır.

(xx) 1976 aralık ayına kadar

Kaynak : Quarante — septième rapport annuel, Banque des reglemente Internationaux page 11, Bale 13 Juin 1977.

Sen sütündeki rakamlar üretimin 1977 şubatında 1974 haziranına nazaran katılmış veya kaybetmiş olduğu mesafeyi göstermektedir. Ülkeler arasında önemli farklar olmakla beraber istihsalin beş ülkede gerilediği, kalan altı ülkede ise önemsiz artışlar kaydedilebildiği müşahade edilmektedir.

Bu gelişmenin istatistik profilini 1973 den başlayarak 1977 temmuzuna kadar aşağıdaki tabloda görebiliriz.

TABLO II
SİNAİ ÜRETİMİN GELİŞMESİ

Ülkeler	Başlangıç	Haziran Temmuz					
		1973	1974	1975	1976	1977	1977
A.B.D.	1967=100	125,6	124,8	117,8	129,8	138,6	139,0
Almanya	1970=100	113,1	111,5	103,6	110,7	118,5 x	119,0 xx
Fransa	1970=100	121,0	123,0	112,0	123,0	125,0 x	128,0
İngiltere	1970=100	110,0	108,0	103,0	102,0	104,0 x	101,0 xx
Hollanda	1970=100	118,0	122,0	115,0	124,0	121,0 x	125,0 xx
Japonya	1970=100	129,0	125,0	111,0	125,0	129,0 x	130,0 xx

x Mayıs xx Haziran

Kaynak : Bulletin Crédit Suisse, Aout — Septembre 1976 ve 1977 sayıları..

Bu tabloda üretimdeki azalmanın 1975 yılında 1974 dekenden daha bariz olmasının sebebi verilerin yıllık olması nedeniyle 1974 ün ilk altı ayında da devam etmiş olan sur'atlı üretim artışının yılın ikinci yarısındaki düşmeyi fazlasıyla telâfi etmiş görünmesidir.

Son iki sütunun mukayesesinden haziran 1977 ayından itibaren beliren yavaşlama açıkça gözlemlenmektedir.

Sınai üretimdeki bu gerileme istihdamı da azaltmıştır. Aşağıdaki tabloda onbir sanayileşmiş ülkede işsizliğin gelişmesi aktif nüfusun yüzdesi cinsinden verilmiştir.

TABLO III
İŞSİZLİK ORANI

Ülkeler	%					
	Azami Yıllık Oran	Aralık 1974	Aralık 1975	Haziran 1976	Aralık 1976	Nisan 1977
	Ortalaması 1966—73					
Almanya	2.1	3.6	4.8	4.6	4.4	4.6
Belçika	4.5	5.3	8.7	8.1	9.8	9.5
Kanada	6.4	5.9	7.0	7.0	7.4	8.3
A.B.D.	5.9	7.2	8.3	7.5	7.8	7.0
Fransa	2.2	2.9	4.4	4.1	4.3	4.8
İtalya	3.9	3.1	3.5	3.8	3.9 x	—
Japonya	1.4	1.7	2.1	2.1	1.9	1.9 xx
Hollanda	2.7	4.0	5.4	5.6	5.2	5.1
İngiltere	3.8	2.8	5.0	5.4	5.6	5.6
İsveç	2.0	1.5	1.6	1.5	1.5	1.8 xx
İsviçre	—	0.1	1.0	0.7	0.6	0.5

x Ekim xx Şubat

Kaynak : Quarante — Septième rapport annuel, Banque des règlements Internationaux, page 49, Bâle Juin 1977.

1966—1973 dönemine ait azami işsizlik oranları ortalamasının strüktürel işsizliği ifade ettiğini kabul edersek bunun üstündeki nispetlerin resesyonun sebep olduğu konjonktürel işsizliği temsil ettiği anlaşılır.

Bazı sanayileşmiş ülkelerdeki mutlak işsiz sayılarını gözden geçirmek suretiyle işsizlik artışını daha açık bir şekilde anlayabiliriz: Federal Almanya-da işsiz sayısı 1973 de 282.000 iken 1975 de 1.086.000'e yükselmiş; 1977 haziranında 931.000'e inmiş; temmuz 1977 de ise 973.000 olmuştur. Fransa için aynı devrelere ait rakamlar sırasıyla 394.000, 840.000, 1.151.000 ve 1.180.000 dir. İngilterede 1973 yılında 611.000 olan işsiz sayısı devamlı şekilde artarak temmuz 1977 de 1.614.000'i bulmuştur.

İnceleme konumuzu teşkil eden bu resesyon normal bir iktisadî gerileme olsaydı yani petrol fiyatları için içine karışmasaydı ülkelerin dış ödeme bilançoları bozulmayabilecek ve gerileme sadece üretim ve yatırımın düşmesi, işsiz sayısının artması ve işletme likiditelerinin düzelmesi şeklinde tezahür edebilecekti. Halbuki şimdi petrol fiyatlarındaki artışın tesiriyle sanayileşmiş ülkeler aleyhine bozulan ticaret hadlerinin yol açtığı dış tekiye bilançosu açıkları da bunlara eklenmiş bulunmaktadır.

TABLE IV
CARİ İŞLEMLER BİLANÇOSU

Ülkeler	Ticaret Bilançosu (FOB)			Hizmet ve Transferler			Milyar Amerikan Doları Carî İşlemler Bilançosu		
	1974	1975	1976	1974	1975	1976	1974	1975	1976
Almanya	22.2	17.7	16.4	-12.4	-13.8	-13.4	9.8	3.9	3.0
Kanada	1.7	-0.6	1.2	- 3.2	- 4.3	- 5.6	-1.5	-4.9	-4.4
A.B.D.	-5.4	9.0	-9.2	4.9 x	2.7	8.6	-0.5 x	11.7	-0.6
Fransa	-3.9	1.5	-4.4	- 2.0	- 1.5	- 1.3	-5.9	0	-5.7
İtalya	-8.5	-1.2	-4.0	0.5	0.5	1.1	-8.0	-0.7	-2.9
Japonya	1.4	5.0	9.9	- 6.1	- 5.7	- 6.2	-4.7	-0.7	-3.7
Hollanda	0.7	1.0	1.2	1.3	0.6	1.2	2.0	1.6	2.4
İngiltere	-12.2	-7.2	-6.4	4.3	3.5	3.9	-7.9	-3.7	-2.5
İsveç	0.7	0.8	0.5	- 1.6	- 2.4	- 3.0	-0.9	-1.6	-2.5
İsviçre	-2.0	0.2	0.6	2.2	2.4	2.8	0.2	2.6	3.4
UEBL xx	0.9	0.5	-0.9	0	0.2	0.6	0.9	0.7	-0.3
Onlar	-4.4	26.7	4.9	-12.1	-17.8	-11.3	-16.5	8.9	-6.4
Grubu ve İsviçre									
Diğer	-27.2	-27.8	-28.0	8.8	7.2	5.4	-18.4	-20.6	-22.6
Sanayileşmiş Ülkeler									
Sanayi leşmiş Ülkeler	-31.6	-1.1	-23.1	-3.3	-10.6	- 5.9	-34.9	-11.7	-29.0
Toplamı									
OPEC	90.0	62.0	71.0	-25.0	-27.0	-26.0	65.0	35.0	45.0

x Amerikan Hükümetinin 3.1 milyar tutan özel bağışları hariç.

xx Belçika Lüksemburg Gümrük Birliği. kısmen c.a.f.

Kaynak : Aynı rapor, Banque des règlements internationaux

Resesyonun bu üç noktadaki (üretimin azalması ve artış hızının düşmesi, işsizliğin artması, dış tediye bilançolarının açık vermesi, açığın artması, fazlasının azalması) tezahürlerini tespit ettikten sonra onun nasıl çıkıp geliştiğini ve hükümetlerin nasıl bir iktisadi politika uyguladıklarını inceleyebiliriz.

İlk nihaî talep azalması (istihlâk ve yatırım malları talebindeki azalma) petrol fiyatlarındaki ani ve büyük oranlı artışın yarattığı belirsizliğin sonucudur. Nihaî talepteki bu azalma istihlâk mallarında perakendeci ve toptancı aracılardan siparişlerini düşürmüştür, bu da 1974 haziranında üretimi azaltmıştır. Nihaî talebin ikinci kanadı olan yatırım mallarında ise azalmanın tesiri, bu malların üretimlerindeki özellik sebebiyle, ancak 1975 yılında yatırımların yavaşlaması şeklinde görülmüştür.

Ticaret hadlerinin sanayileşmiş ülkeler aleyhine bozulması bu ülkelerin hükümetlerini toplam reel gelir artışını tedricen yavaşlatmaya mecbur etmiştir. Yavaşlatma politikası petrol üreten ülkelere hitabeden ihracatı arttıracak şekilde ve reel ücret artışlarını azaltmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucu olarak gelir dağılımı sermaye gelirleri lehine değişmiş ve işletmelerin rantabilitesi düzeltilmiştir. Bu suretle 197 den hemen önceki yıllarda ve hatta yüksek konjoktüre rağmen 1970—1973 döneminde ücretliler lehine seyretmiş bulunan gelir dağılımı yön değiştirmiştir.

Bu operasyonun icrası için kullanılan vasıtalar para arzının kısıtlanması, sendikalarla anlaşma ve fiyat kontrolüdür. Resesyon başlayınca sanayileşmiş ülkeler para arzını azaltmışlardır. Kısıtlamanın dozu ülkelerin dış ödeme pozisyonlarına bağlı olarak farklılaştırılmıştır. Dış ödeme durumları kuvvetli olan Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Japonya ve İsviçre para arzında *stabilizasyon politikası* uygulamışlardır. Bu ülkelerde esas maksat enflasyonu frenlemek olmuştur. Bunlar dışında kalan sanayileşmiş ekonomiler dış ödeme durumlarının nezaketini gözönünde tutarak *kısıtlayıcı politikayı* tercih etmişlerdir. Para politikası faiz hadlerinin seyrine de tesir etmiş; birinci grup ülkelerde faiz hadleri aynı seviyeyi korumuş; ikinci grupta ise önemli artışlar kaydetmiştir.

Rantabilite nispetlerinin yükselmesi ve yatırımların yavaşlaması otofinansman imkânlarını arttırdığından işletmeler borçlarını azaltmışlar, ayrıca borç kompozisyonlarını uzun vadeli lehine değiştirmişlerdir.

Tablo V de reel ücret artışındaki azalma açıkça görülmekte, Tablo VI'nın sondan dördüncü sütununda işletmelerin likit varlıklarının arttığı, sondan üçüncü, ikinci ve birinci sütunlarında ise borçların azaldığı ve borç kompozisyonunun kısa vadeli lehine değiştiği müşahade edilebilmektedir.

Elimizde rantabilite nispetlerinin seyrini gösteren komple istatistikler mevcut olmamakla beraber aşağıda vereceğimiz rakamlar artış olgusunu ye-

1966—1973 dönemine ait azami işsizlik oranları ortalamasının strüktürel işsizliği ifade ettiğini kabul edersek bunun üstündeki nispetlerin resesyona sebep olduğu konjonktürel işsizliği temsil ettiği anlaşılır.

Bazı sanayileşmiş ülkelerdeki mutlak işsiz sayıları gözden geçirmek suretiyle işsizlik artışını daha açık bir şekilde anlayabiliriz: Federal Almanya'da işsiz sayısı 1973 de 282.000 iken 1975 de 1.086.000'e yükselmiş; 1977 haziranında 931.000'e inmiş; temmuz 1977 de ise 973.000 olmuştur. Fransa için aynı devrelere ait rakamlar sırasıyla 394.000, 840.000, 1.151.000 ve 1.180.000 dir. İngilterede 1973 yılında 611.000 olan işsiz sayısı devamlı şekilde artarak temmuz 1977 de 1.614.000'i bulmuştur.

İnceleme konumuzu teşkil eden bu resesyona normal bir iktisadi gerileme olsaydı yani petrol fiyatları için içine karışmasaydı ülkelerin dış ödeme bilançoları bozulmayabilecek ve gerileme sadece üretim ve yatırımın düşmesi, işsiz sayısının artması ve işletme likiditelerinin düzelmesi şeklinde tezahür edebilecekti. Halbuki şimdi petrol fiyatlarındaki artışın tesiriyle sanayileşmiş ülkeler aleyhine bozulan ticaret hadlerinin yol açtığı dış tekiye bilançosu açıkları da bunlara eklenmiş bulunmaktadır.

TABLE IV
CARİ İŞLEMLER BİLANÇOSU

Ülkeler	Ticaret Bilançosu (FOB)			Hizmet ve Transferler			Milyar Amerikan Doları Cari İşlemler Bilançosu		
	1974	1975	1976	1974	1975	1976	1974	1975	1976
Almanya	22.2	17.7	16.4	-12.4	-13.8	-13.4	9.8	3.9	3.0
Kanada	1.7	-0.6	1.2	- 3.2	- 4.3	- 5.6	-1.5	-4.9	-4.4
A.B.D.	-5.4	9.0	-9.2	4.9 x	2.7	8.6	-0.5 x	11.7	-0.6
Fransa	-3.9	1.5	-4.4	- 2.0	- 1.5	- 1.3	-5.9	0	-5.7
İtalya	-8.5	-1.2	-4.0	0.5	0.5	1.1	-8.0	-0.7	-2.9
Japonya	1.4	5.0	9.9	- 6.1	- 5.7	- 6.2	-4.7	-0.7	-3.7
Hollanda	0.7	1.0	1.2	1.3	0.6	1.2	2.0	1.6	2.4
İngiltere	-12.2	-7.2	-6.4	4.3	3.5	3.9	-7.9	-3.7	-2.5
İsveç	0.7	0.8	0.5	- 1.6	- 2.4	- 3.0	-0.9	-1.6	-2.5
İsviçre	-2.0	0.2	0.6	2.2	2.4	2.8	0.2	2.6	3.4
UEBL xx	0.9	0.5	-0.9	0	0.2	0.6	0.9	0.7	-0.3
Onlar	-4.4	26.7	4.9	-12.1	-17.8	-11.3	-16.5	8.9	-6.4
Grubu ve İsviçre									
Diğer	-27.2	-27.8	-28.0	8.8	7.2	5.4	-18.4	-20.6	-22.6
Sanayileşmiş Ülkeler									
Sanayi	-31.6	-1.1	-23.1	-3.3	-10.6	- 5.9	-34.9	-11.7	-29.0
leşmiş Ülkeler									
Toplamı									
OPEC	90.0	62.0	71.0	-25.0	-27.0	-28.0	65.0	35.0	43.0

x Amerikan Hükümetinin 3.1 milyar tutan özel bağışları hariç.

xx Belçika Lüksemburg Gümrük Birliği. kısmen c.a.f.

Kaynak : Aynı rapor, Banque des règlements internationaux

Resesyönün bu üç noktadaki (üretimin azalması ve artış hızının düşmesi, işsizliğin artması, dış tediye bilançolarının açık vermesi, açığının artması, fazlasının azalması) tezahürlerini tespit ettikten sonra onun nasıl çıkıp geliştiğini ve hükümetlerin nasıl bir iktisadi politika uyguladıklarını inceleyebiliriz.

İlk nihaî talep azalması (istihlâk ve yatırım malları talebindeki azalma) petrol fiyatlarındaki ani ve büyük oranlı artışın yarattığı belirsizliğin sonucudur. Nihaî talepteki bu azalma istihlâk mallarında perakendeci ve toptancı araçların siparişlerini düşürmüş, bu da 1974 haziranında üretimi azaltmıştır. Nihaî talebin ikinci kanadı olan yatırım mallarında ise azalmanın tesiri, bu malların üretimlerindeki özellik sebebiyle, ancak 1975 yılında yatırımların yavaşlaması şeklinde görülmüştür.

Ticaret hadlerinin sanayileşmiş ülkeler aleyhine bozulması bu ülkelerin hükümetlerini toplam reel gelir artışını tedricen yavaşlatmaya mecbur etmiştir. Yavaşlatma politikası petrol üreten ülkelere hitabeden ihracatı arttıracak şekilde ve reel ücret artışlarını azaltmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Bunun sonucu olarak gelir dağılımı sermaye gelirleri lehine değişmiş ve işletmelerin rantabilitesi düzeltilmiştir. Bu suretle 197 den hemen önceki yıllarda ve hatta yüksek konjoktüre rağmen 1970—1973 döneminde ücretliler lehine seyretmiş bulunan gelir dağılımı yön değiştirmiştir.

Bu operasyonun icrası için kullanılan vasıtalar para arzının kısıtlanması, sendikalarla anlaşma ve fiyat kontrolüdür. Resesyön başlayınca sanayileşmiş ülkeler para arzını azaltmışlardır. Kısıtlamanın dozu ülkelerin dış ödeme pozisyonlarına bağlı olarak farklılaştırılmıştır. Dış ödeme durumları kuvvetli olan Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Japonya ve İsviçre para arzında *stabilizasyon politikası* uygulamışlardır. Bu ülkelerde esas maksat enflasyonu frenlemek olmuştur. Bunlar dışında kalan sanayileşmiş ekonomiler dış ödeme durumlarının nezaketini gözönünde tutarak *kısıtlayıcı politikayı* tercih etmişlerdir. Para politikası faiz hadlerinin seyrine de tesir etmiş; birinci grup ülkelerde faiz hadleri aynı seviyeyi korumuş; ikinci grupta ise önemli artışlar kaydetmiştir.

Rantabilite nispetlerinin yükselmesi ve yatırımların yavaşlaması otofinansman imkânlarını arttırdığından işletmeler borçlarını azaltmışlar, ayrıca borç kompozisyonlarını uzun vadeli lehine değiştirmişlerdir.

Tablo V de reel ücret artışındaki azalma açıkça görülmekte, Tablo VI'nın sondan dördüncü sütununda işletmelerin likit varlıklarının arttığı, sondan üçüncü, ikinci ve birinci sütunlarında ise borçların azaldığı ve borç kompozisyonunun kısa vadeli lehine değiştiği müşahade edilebilmektedir.

Elimizde rantabilite nispetlerinin seyrini gösteren komple istatistikler mevcut olmamakla beraber aşağıda vereceğimiz rakamlar artış olgusunu ye-

ter derecede açık bir şekilde belirtmektedir: Amerika Birleşik Devletlerinde mali işletmeler dışındaki işletmelerin vergiden sonraki kâr/öz sermaye nispetleri 1974 de % 3,5 dan 1976 da % 5 e çıkmıştır. İngilterede işletmelerin vergiden önceki brüt kâr/öz sermaye oranı 1975 yılında % 7,2 iken 1976 da % 11,6 ya yükselmiş; Japonyada aynı oran 1975 de % 8,3, 1976 da % 60,6 seviyesinde tahakkuk etmiştir. (1)

Aşağıdaki iki tabloda reel ücret artışları ile işletmelerin mali bünyesindeki değişimleri ifade eden rakamlar verilmiştir.

TABLO V
SANAYİDE NOMİNAL VE REEL ÜCRET ARTIŞLARI

Ülkeler	%							
	Nominal Artışlar				Reel Artışlar			
	1969—73 Ortalaması	1974	1975	1976	1969—1973 Ortalaması	1974	1975	1976
Almanya	12.7	13.3	7.0	6.6	7.4	7.0	1.5	2.6
Avusturya	7.9	15.3	10.4	7.2	2.2	5.1	3.5	—
Belçika	12.9	24.4	16.2	9.5	7.2	7.5	4.7	1.8
Kanada	8.4	16.6	13.8	12.9	3.8	3.6	3.9	6.7
Danimarka	15.1	21.6	14.8	11.0	7.2	5.3	4.7	3.9
İspanya	16.4	30.7	27.4	32.7	7.5	10.9	11.7	10.6
A.B.D.	6.6	8.7	6.8	7.0	1.0	-3.1	-0.2	2.2
Finlandiya	13.9	24.6	17.2	14.3	6.4	6.6	-0.8	1.8
Fransa	11.7	20.3	14.8	15.1	4.8	4.4	4.7	4.7
İtalya	15.9	24.0	20.3	28.9	8.4	-0.4	8.2	5.7
Japonya	19.6	25.6	14.5	11.2	7.7	3.0	6.3	0.7
Hollanda x	12.5	16.6	13.9	8.0	4.9	5.1	4.4	-0.3
İngiltere	12.1	27.6	20.7	12.3	4.1	7.0	-3.4	-2.4
İsveç	10.3	13.7	18.7	11.0	3.6	1.9	9.0	1.3
İsviçre	7.8	10.7	5.7	1.7	1.2	2.9	2.2	0.4

NOT: Tablodaki rakamlar aylık, haftalık veya saatlik ücretlerin on iki aylık (aralık ayından aralık ayına) periyod içindeki değişmelerini göstermektedir. Siyah rakamlar ücret gelirlerindeki değişimleri değil toplam ücretin toplam gelir içindeki nispetininin değişmelerini ifade etmektedir.

x Ekim.

Kaynak : Banque des règlements internationaux, ibid, sayfa 46.

(1) Chambre de Commerce International, L'année en perspective 1977, Paris.

TABLO VI
İŞLETMELERDE TASARRUF, YATIRIM VE MALİ İŞLEMLER

Ülkeler	Yıllar veya Yıllık Ortalama	Brüt Tasaruf ve Sermaye Transferleri	Brüt Yatırımlar (—)	Finansman açığı (—)	Brüt Millî Hâsılının % si olarak Değişmeler			
					Likit varlıklar da	Kısa vad. borçlarda artış (—)	Uzun vad. borçlarda artış (—)	Diğer B. (net rak.)
					*	**	***	
A.B.D.	1963—65	7.9	—8.3	—0.4	0.5	—1.1	—1.4	1.6
	1973	6.4	—9.5	—3.1	0.5	—2.7	—2.9	2.0
	1974	5.5	—9.5	—4.0	0.2	—3.1	—2.8	1.7
	1975	6.8	—6.3	0.5	1.2	0.8	—3.3	1.8
	1976	7.2	—8.2	—1.0	1.3	—0.3	—2.8	0.8
Japonya	1963—65	11.9	—18.1	—6.2	7.1	—13.9	—2.5	3.1
	1973	12.9	—19.1	—6.2	4.4	—13.6	—1.8	4.8
	1974	10.9	—18.6	—7.7	2.4	—9.9	—1.1	0.9
	1975	8.8	—12.4	—3.6	4.4	—10.3	—1.9	4.2
	1976	—3.2	4.3	—9.1	—1.2	2.8
Almanya	1963—65	12.5	—16.8	—4.3	0.9	—1.2	—3.2	—0.8
	1973	11.4	—15.4	—4.0	1.5	—0.9	—2.7	—1.9
	1974	10.6	—13.1	—2.5	0.4	—1.5	—2.3	0.9
	1975	11.1	—12.1	—1.0	1.6	0.9	—3.2	—0.3
	1976	12.3	—13.7	—1.4	1.5	—1.0	—3.1	1.2
Fransa	1973	7.4	—12.3	—4.9	1.4	—3.5	—4.4	1.6
	1974	6.0	—12.7	—6.7	1.8	—6.1	—4.8	2.4
	1975	5.8	—8.0	—3.4	2.2	—0.6	—5.7	0.7
	1976	6.1	—11.4	—5.3	0.7	—1.9	—6.3	2.2
İngiltere	1963—65	8.8	—8.6	0.2	0.5	—1.8	—1.8	3.3
	1973	11.5	—11.5	0.0	3.6	—6.2	—1.5	4.1
	1974	10.7	—14.8	—3.9	0.1	—5.4	—0.1	1.5
	1975	8.8	—9.1	—0.3	2.4	—0.6	—1.5	—0.6
	1976	10.0	—10.5	—0.5	1.5	—2.1	—1.3	1.4

* — Amerika Birleşik Devletlerinde ipotek mukabili, Almanyada uzun vadeli, Fransada orta ve uzun vadeli olanlar hariç bütün banka kredilerini kapsamaktadır. Banka dışı mali müesseselerin bazı kredileri ile Almanya ve Amerikada kısa vadeli senet ihracını içine almaktadır.

** — Esas itibariyle tahvil ve hisse senedi ihracını kapsamaktadır. Ancak bazı ülkelerde ipotek mukabili alınan kredilerle uzun vadeli krediler de bu sütuna dahil edilmiştir.

*** — Piyasada tedavül etmeyen alacaklarla ülkede oturmayanların ticari kredileri ve iştirakleri.

Kaynak : Bonque des reglements internationaux, ibid.

ter derecede açık bir şekilde belirtmektedir: Amerika Birleşik Devletlerinde mali işletmeler dışındaki işletmelerin vergiden sonraki kâr/öz sermaye nispetleri 1974 de % 3,5 dan 1976 da % 5 e çıkmıştır. İngilterede işletmelerin vergiden önceki brüt kâr/öz sermaye oranı 1975 yılında % 7,2 iken 1976 da % 11,6 ya yükselmiş; Japonyada aynı oran 1975 de % 8,3, 1976 da % 60,6 seviyesinde tahakkuk etmiştir. (1)

Aşağıdaki iki tabloda reel ücret artışlarıyla işletmelerin mali bünyesindeki değişimleri ifade eden rakamlar verilmiştir.

TABLO V
SANAYİDE NOMİNAL VE REEL ÜCRET ARTIŞLARI

Ülkeler	%							
	Nominal Artışlar				Reel Artışlar			
	1969—73 Ortalaması	1974	1975	1976	1969—1973 Ortalaması	1974	1975	1976
Almanya	12.7	13.3	7.0	6.6	7.4	7.0	1.5	2.6
Avusturya	7.9	15.3	10.4	7.2	2.2	5.1	3.5	—
Belçika	12.9	24.4	18.2	9.5	7.2	7.5	4.7	1.8
Kanada	8.4	16.6	13.8	12.9	3.8	3.6	3.9	6.7
Danimarka	15.1	21.6	14.8	11.0	7.2	5.3	4.7	3.9
İspanya	16.4	30.7	27.4	32.7	7.5	10.9	11.7	10.6
A.B.D.	6.6	8.7	6.8	7.0	1.0	-3.1	-0.2	2.2
Finlandiya	13.9	24.6	17.2	14.3	6.4	6.6	-0.8	1.8
Fransa	11.7	20.3	14.8	15.1	4.8	4.4	4.7	4.7
İtalya	15.9	24.0	20.3	28.9	8.4	-0.4	8.2	5.7
Japonya	19.6	25.6	14.5	11.2	7.7	3.0	6.3	0.7
Hollanda x	12.5	16.6	13.9	8.0	4.9	5.1	4.4	-0.3
İngiltere	12.1	27.6	20.7	12.3	4.1	7.0	-3.4	-2.4
İsveç	10.3	13.7	18.7	11.0	3.6	1.9	9.0	1.3
İsviçre	7.8	10.7	5.7	1.7	1.2	2.9	2.2	0.4

NOT: Tablodaki rakamlar aylık, haftalık veya saatlik ücretlerin on iki aylık (aralık ayından aralık ayına) periyod içindeki değişmelerini göstermektedir. Siyah rakamlar ücret gelirlerindeki değişmeleri değil toplam ücretin toplam gelir içindeki nispetininin değişmelerini ifade etmektedir.

x Ekim.

Kaynak : Banque des règlements internationaux, ibid, sayfa 46.

TABLO VI
İŞLETMELERDE TASARRUF, YATIRIM VE MALİ İŞLEMLER

Ülkeler	Yıllar veya Yıllık Ortalama	Brüt Tasaruf ve Sermaye Transferleri	Brüt Yatırımlar (—)	Finansman açığı (—)	Brüt Milli Hâsılanın % si olarak Değişmeler			
					Likit varlıklar da	Kısa vad. borçlarda artış (—)	Uzun vad. borçlarda artış (—)	Diğer B. (net rak.)
					*	**	***	
A.B.D.	1963—65	7.9	-8.3	-0.4	0.5	-1.1	-1.4	1.6
	1973	6.4	-9.5	-3.1	0.5	-2.7	-2.9	2.0
	1974	5.5	-9.5	-4.0	0.2	-3.1	-2.8	1.7
	1975	6.8	-6.3	0.5	1.2	0.8	-3.3	1.8
	1976	7.2	-8.2	-1.0	1.3	-0.3	-2.8	0.8
Japonya	1963—65	11.9	-18.1	-6.2	7.1	-13.9	-2.5	3.1
	1973	12.9	-19.1	-6.2	4.4	-13.6	-1.8	4.8
	1974	10.9	-18.6	-7.7	2.4	-9.9	-1.1	0.9
	1975	8.8	-12.4	-3.6	4.4	-10.3	-1.9	4.2
	1976	-3.2	4.3	-9.1	-1.2	2.8
Almanya	1963—65	12.5	-16.8	-4.3	0.9	-1.2	-3.2	-0.8
	1973	11.4	-15.4	-4.0	1.5	-0.9	-2.7	-1.9
	1974	10.6	-13.1	-2.5	0.4	-1.5	-2.3	0.9
	1975	11.1	-12.1	-1.0	1.6	0.9	-3.2	-0.3
	1976	12.3	-13.7	-1.4	1.5	-1.0	-3.1	1.2
Fransa	1973	7.4	-12.3	-4.9	1.4	-3.5	-4.4	1.6
	1974	6.0	-12.7	-6.7	1.8	-6.1	-4.8	2.4
	1975	5.8	-9.0	-3.4	2.2	-0.6	-5.7	0.7
	1976	6.1	-11.4	-5.3	0.7	-1.9	-6.3	2.2
İngiltere	1963—65	8.8	-8.6	0.2	0.5	-1.8	-1.8	3.3
	1973	11.5	-11.5	0.0	3.6	-6.2	-1.5	4.1
	1974	10.7	-14.6	-3.9	0.1	-5.4	-0.1	1.5
	1975	8.8	-9.1	-0.3	2.4	-0.6	-1.5	-0.6
	1976	10.0	-10.5	-0.5	1.5	-2.1	-1.3	1.4

* — Amerika Birleşik Devletlerinde ipotek mukabili, Almanyada uzun vadeli, Fransada orta ve uzun vadeli olanlar hariç bütijn banka kredilerini kapsamaktadır. Banka dışı mali müesseselerin bazı kredileri ile Almanya ve Amerikada kısa vadeli senet ihracını içine almaktadır.

** — Esas itibariyle tahvil ve hisse senedi ihracını kapsamaktadır. Ancak bazı ülkelerde ipotek mukabili alman kredilerle uzun vadeli krediler de bu sütuna dahil edilmiştir.

*** — Piyasada tedavül etmiyen alacaklarla ülkede oturmayanların ticari kredileri ve iştirakleri.

Kaynak : Bonque des reglements internationaux, ibid.

Resesyondan Neden Çıkılamadı?

Sanayileşmiş ülkeler yukardanberi açıklanan şartlar altında ve politikalar içinde nihai talebi artırmaya teşebbüs etmişler ve daha önce de ifade ettiğimiz gibi başarısızlığı uğramışlardır. Nihai talebi canlandırmak için vergi indirimleri; istihlak kredisinin genişletilmesi ve kollektif ve enfastrüktürel yatırım programları birer vasıta olarak kullanılmıştır. Kamu sektörünün açık vermesine yol açan bu tedbirler tüketim harcamalarını ve yatırımları ancak geçici olarak arttırabilmişlerdir.

Bu müdahalelerin nihai talebi neden devamlı şekilde arttıramadığı konusunda bazı fikirler ileri sürülmüştür. Meselâ kamu sektörü açıkları borçlanma yoluyla kapatıldığı yani bir elle verilen öteki elle alındığı için talebin devamlı bir artış sürecine giremediği ifade edilmiştir.

İncelediğimiz dönemde kamu sektörü açıklarının banka sektöründen, banka dışı sektörlerden ve şahıslardan ödünç alınan fonlarla finanse edildiği doğrudur. (Emisyonla finanse eden İtalya hariç) Bununla beraber bu fonlar ikraz edilmemiş olsalardı nihai tüketim için harcanmıyacaklardı.

1976 ve 1977 de uygulanan canlandırma programlarının orta vadeli bir mesele olan nihai talep açığını kısa vadeli tedbirlerle halletmeye çalıştığı ve başarısızlığın bundan kaynaklandığı, ayrıca programların hacim itibariyle yetersiz olduğu belirtilmiştir. (2) Kendi içinde tutarsız olan bu tenkit sebepten ziyade çözümsüzlüğü açıklamaktadır.

Yükselen nominal gelirlerin gittikçe daha yüksek vergi nispetlerine tabi olduğu, bunun ise reel gelir ve dolayısıyla talep artışını frenlediği de öne sürülmüştür.

Şüphesiz bu noktanın tesiri vardır ama biraz sonra açıklamaya çalışacağımız asıl sebebin yanında önemini yitirmektedir.

Başarısızlığın sebebi reel gelir artısını azaltma mecburiyeti ile nihai talebi arttırma politikası arasındaki tezatlar ilgili görünmektedir: Daha önce de belirttiğimiz gibi sanayileşmiş ülkeler petrol fiyatlarındaki artışın ticaret hadlerini aleyhlerine çevirmesi üzerine dış ödeme bilançolarını bu yeni şart'larda dengede tutabilmek için toplam reel gelirin artış hızını düşürmüşlerdir. Ancak aynı zamanda bu politikanın sonucu olarak ortaya çıkan işsizliği azaltabilmek (veya hiç olmazsa onun artmasını önleyebilmek) için nihai talebi yükseltmek zorunluluğu ile karşılaşmışlardır. *Yani hem talep açığı yaratmak hem de bu açığı kapatmak durumunda kalmışlardır.* Üstelik bu iki politika aynı sosyo-ekonomik gruba uygulanmış, geliri azaltılan işgücünden

(2) İFO Institute of Economic Research of Munich raporundan extrait'ler Financial Times, 26 september 1977.

harcamasını arttırması istenmiştir. Fakat vergileri azaltılmasına ve istihlâk kredisi kolaylığının arttırılmasına rağmen müstehlikler, birgün kendilerinin de işsiz kalabileceği düşüncesinin tesiri altında, istihlâk harcamalarını tahmin edilen oranda ve tarzda arttırmamışlardır. Bu neticenin ortaya çıkmasında işsizliğe en fazla maruz kalan grubun istihlâk temayülü (propension a consommer) en yüksek olan grup oluşunun da etkisini belirtmeliyiz. Gerçekten işsizlikten en çok gençler ve kadınlar müteessir olmuşlardır. Gençlerin geleceğe matuf projeleri arasında dayanıklı tüketim malları ile konut satın alınması önemli bir yer tutmaktadır. Buna mukabil işsizlikten pek etkilenmiyen orta yaş grubu bu isteklerinin çoğunu esasen gerçekleştirmiş bulunmaktadır.

Hükümetlerin uyguladığı tedbirler karşısında müstehliklerin tüketimden ziyade tasarrufa yöneldikleri şu tabloda görülmektedir.

TABLO VII
AİLE TASARRUFLARININ GELİŞMESİ
(Brüt Milli Hasılanın % si olarak)

Ülkeler	Yıllar	Tasarruf %	Ülkeler	Yıllar	Tasarruf %
A.B.D.	1963-65	8,3	Fransa	1973	10,0
	1973	11,0		1974	9,6
	1974	9,7		1975	9,8
	1975	11,0		1976	10,3
	1976	10,9		1063-65	6,0
Japonya	1963-65	12,9	İngiltere	1973	11,0
	1973	19,0		1974	10,7
	1974	15,3		1975	8,6
	1975	18,0		1976	10,3
	1976	17,9			
Almanya	1963-65	6,9			
	1973	8,1			
	1974	8,0			
	1975	9,5			
	1976	8,5			

Kaynak : İbid, Banque des reglements internationaux.

Konjonktürde 1976 ve 1977 de görülen geçici yükselmeler kısmen yenileme ihtiyacından, kısmen azalan stokların takviyesinden kısmen de tedbirlerin tesirinden kaynaklanmıştır. Bu ihtiyaçlar karşılanınca tüketim talebi artışı yeniden azalmıştır.

Nihai talebin öteki unsuru olan yatırıma gelince rantabilitenin düzelmesine rağmen bu sahada da artışlar geçici olmuştur. Bunun sebebi rantabilitenin, sermayenin maliyeti ile birlikte mütalea edilince, müteşebbislerce yeni yatırımlara girişmek için yeterli görülmemesidir. Rantabilite nispeti 1974'e

nazaran yükselmiştir ama 1960-1966 dönemindeki seviyesinin çok altında bulunmaktadır.

Yatırımlarda devamlı bir artış sağlanamamasının diğer bir nedeni birçok sanayi branşındaki atıl kapasitedir. Bu atıl kapasite esas, itibariyle resesyondan kendisinden doğmuştur ve özellikle tekstil, konut, gemi inşaa ve demir çelik branşlarında yüksek nispetlere ulaşmıştır. Bazı ülkelerde (Almanya ve İsviçrede), konut fazlası bulunduğundan ve talep de artmadığından inşaat faaliyeti resesyondaki klasik stabilizatör rolünü oynayamamıştır.

Ancak atıl kapasite olmasaydı bile yatırımların artmasını engelleyen bir başka nokta tesirini hissettirecekti: 1973'e kadar devam eden dönemde işletmeler, yüksek enflasyonun borçları erozyona uğratmasında yararlanarak, düşük rantabiliteye rağmen borçlanıp yatırıma gitmekten çekinmemişlerdi. Fakat 1974 den bu yana hafifleyen fiyat artışları borç erozyonunun bu müspet tesirini azaltmıştır.

Nihaî talebin yeniden artmasını güçleştiren sebepleri böylece kısaca gözden geçirdikten sonra şimdi bunlara rağmen girişilecek bir expansionist politikanın risklerini inceleyebiliriz. Expansionist politikanın dozunun atıl kapasiteyi emebilecek ve yatırımları arttırabilecek derecede arttırıldığını farzedecek olursak durum şöyle olabilecektir: Eğer fiyat artışları hızlanırsa (3) işletmeler artan maliyetlerle antienflasyonist hükümet politikaları arasında sıkışıp kalacaklardır; fiyat artışları yavaşlarsa o zaman ca bunların borç yükü ağırlaşacaktır. Bu nokta hükümetlerin genişleme politikasında neden mutedil davrandıklarını açıklamaktadır.

Durumu daha geniş bir şekilde kavrayabilmemiz için bu konuda ileri sürülen fikirleri gözden geçirelim :

a) Petrol fiyatlarında ve gıda maddeleri fiyatlarında görülen artışlar istisnai ve geçicidirler. Ayrıca bu fiyat artışları harcamayı azaltıcı tesir yapmaktadırlar. Şu halde bugün sanayileşmiş ülkelerin içine düştüğü rahatsızlığın sebebi hükümetlerin lüzumundan fazla ihtiyatlı oluşudur. Hükümetler böyle davrandıkları için korktukları enflasyondan çok daha pahalı bir resesyona karşılaşmışlardır.

b) Ekonominin bütçe politikası vasıtasile ayarlanması üretim ve istihdam üzerinde geçici bir tesir yapabilecektir. Para arzının arttırılması kısa vadede konjonktürü destekler ise de uzun vadede enflasyonu arttırır. Modern mal ve ücret piyasaları fiyat ve ücret bekleyişlerine karşı son derece hassastırlar ve bundan dolayı kısa sürede işsizlikle enflasyon arasında kabul edilebilir bir uzlaşma mümkün değildir. Hükümetlerin iktisadi hayatı can-

(3) Son yıllarda geçirdiği değişikliklerden sonra kolayca bozulabilir bir dengeye gelmiş olan gelir dağılımı bu ihtimali kuvvetlendirmektedir.

landirmek için yapacağı her yeni girişim enflasyonu hızlandıracak ve özel sektörün buna reaksiyonunu başlatacaktır. Artan maliyetlerle antienflasyonist politika arasında kalmaktan endişe eden işletmeler yatırımları erteleyecekler, mevcut tasarruflarının reel değerinin azalmasından çekinen müstehlikler harcamalarını kısıcaklardır. Bu teze göre müstakar bir gelişme için en iyi yol para arzında mutedil bir politika uygulamaktır.

c) Karşılaşılan meseleler gelir dağılımı ile işletmelerin mali durumundan doğmuştur. İşletmelerin gelirleri uzunca bir zamandanberi azalmış olduğundan produktif yatırımları gerçekleştirme imkânı kısıtlanmıştır. 1974'e kadar devam eden yüksek enflasyon borç yükünü hafifleterek borçlanmayı kolaylaştırmıştır. 1974'den sonra ise işletmeler autofinancement'de ciddi güçlüklerle karşılaştılar ve bunun üzerine bilançolarının yapılarını tedricen değiştirmek gerektiğini anladılar. Bunun sonucu olarak maliyetler ve istihdam azaldı; yatırım projeleri iptal edildi veya ertelendi; likid varlıklar arttırıldı. Bilanço islahatı bazı ülkelerde gerçekleştirilmiş olmasına rağmen tekrar eski duruma düşme endişesi yatırımları engellemeye devam edebilecektir. Diğer taraftan müstehlikler masraflarını azalttiklarından tasarruf oranı yükselmiştir. Gelirler ve istihdam üzerindeki belirsizlik sürdükçe müstehlikler harcamada ihtiyatlı davranmaya devam edeceklerdir.

d) Bazı gözlemciler ise dünya ekonomisinin Kondratiev dalgasının dönüm noktasında bulunduğuna inanmaktadırlar. Kondratiev dalgasının uzunluğu yirmibeş ilâ elli yıldır. Bu dalganın yercumu şöyledir: Son yirmi yılda batılı sanayileşmiş ülkelerin gerçekleştirdiği ilerlemeler ucuz ve bol enerji, gıda maddesi ve ham madde kaynakları sayesinde mümkün olabilmıştır. Bugün durum tamamen değişmiş olduğundan bundan sonraki ilerlemeler ancak her ülkenin yatırımlarının kompozisyonunu değiştirmesiyle tahakkuk edebilecektir. Daha önce bahsedilen atıl kapasitelerin ortaya çıkışını bu çerçeve içinde ayrı bir yorum olarak düşünenler de vardır.

Yukardanberi mümkün olabildiği kadar kısa ve global olarak değinmeye çalıştığımız sebepler, riskler ve yorumlar işsizliğin ancak orta veya uzun vadede «makul» seviyelere indirilebileceğini düşündürmektedir.

Resesyon ve Türk Ekonomik İstikrar Tedbirleri

Sanayileşmiş ülkelerin uygulamaya mecbur oldukları gelir politikası onların ithalatına da tesir etmiştir. Sanayileşmiş bölgenin ithalat hacmı 1974'ün ortasında düşmeye başlamış, 1975 de en düşük seviyeye indikten sonra 1976'nın ortalarında 1974'ün ortasındaki seviyesine yaklaşabilmiştir.

Hikayenin bundan sonraki kısmı oldukça açıktır. Petrol fiyatındaki artışla sanayileşmiş bölgenin azalan ithalatı arasında kalan petrol üreticisi olmayan gelişme yolundaki ülkeler 1975 de gelir ve ithalat artışlarını azaltmış

lardır. Bu gruba dahil ekonomilerin bir kısmı 1976 da ihracat gelirlerini arttırmayı başarmışlar ve gelir ve ithalat üzerindeki baskıları hafifletebilmişlerdir. Grubun cari işlemler dengesi bu şartların ve politikaların tesiri altında aşağıdaki şekilde seyretmiştir.

TABLO VIII

PETROL ÜRETİCİSİ OLMAYAN GELİŞME YOLUNDAKİ ÜLKELERİN
CARI İŞLEMLERİ:

Yıllar	Ticari Bilanço (FOB)	Milyar Amerikan Doları	
		Hizmetler ve Transferler	Cari işlemler Bilançosu
1974	-16	- 9	-25
1975	-22	-10	-32
1976	-12	- 8	-20

Fakat bu gruptaki ülkelerden bazıları ve bu arada Türkiye gelir politikalarını değişen şartlara intibak ettirmemişlerdir. Dünya ekonomisinin resesyona gireceği en geç 1975 başlarında belli olduğu halde ülkemiz reel toplam gelir artışını azaltmamıştır. Bu gecikme yüzünden sonunda Para Fonu ile müzakereye oturulmuştur.

Para Fonunun önerisini *toplam talep artışının düşürülmesi* şeklinde özetleyebiliriz. Bunu gerçekleştirmek için teklif edilen vasıtalar *kamu sektörü açıklarının ortadan kaldırılması veya azaltılması, para arzı artışının yavaşlatılması ve Türk lirasının devalüe edilmesidir.*

Bilindiği gibi talebi azaltmanın iki yolu vardır : Gelirleri düşürmek veya fiyatları arttırmak. İlk bakışta bunlar birbirlerinin tam bir alternatifi gibi görünürlerse de tesirleri bakımından aralarında farklar vardır :

- 1) Düşürülen gelirleri tekrar yükseltmek mümkündür, fakat yükseltilen fiyatları şartlar değiştiği zaman indirmek oldukça güçtür.
- 2) İkinci yolu tek başına kullanmak imkânsızdır. Fiyatlar yükseltildiği zaman gelirler kontrol edilmezse fasit daire riski ile karşılaşılacaktır. Bu kontrolü gerekli kılan diğer bir sebep fiyatların gelirlerin tayininde oynadığı roldür.

Ancak ülkemizde şartlar o şekilde gelişmiştir ki hedefe gelir ayarlaması (para arzının ve ücretin ayarlanması) yoluyla yaklaşılması önemli güçlükler arz etmektedir. Ayrıca *devalüasyon ile kamu sektörünün mali dengesinin sağlanması* fiyat artışı usulüne ağırlık kazandırmıştır. Kamu sektörü dengesi meselesi bir tarafa bırakılırsa fiyat artışlarından umulan fayda bunların harcamalar üzerinde yapacağı depressive tesirden ibarettir. Gerçekten artan fiyatların harcamaları azaltıcı veya onun artışını düşürücü bir tesiri vardır. Ancak diğer taraftan fiyatların artması bazı gelirleri de arttıracaktır. İşte aynı zamanda gelirin kontrolünü de gerektiren noktalardan biri budur.

Eğer Türk lirasının değeri Devlet tarafından tayin edilmeyip de kambiyo piyasasında belirlenseydi böyle bir politika tam bir fasit daireye dönüşebilecekti: Fiyatlar arttığı için paranın dış değeri düşecek, ithalat pahalılaşacak, bu da tekrar fiyatları arttıracaktı. Böyle bir tecrübeyi İtalya 1975 ve 1976 da yaşamıştır. İtalya bu fasit daireden para arzı artışını azaltmak suretiyle kaçabilmiştir. Şu halde bir kere bütün vasıtalar uygulanmaya konduktan sonra para değerinde belli bir müddet nisbi bir istikrarın temini önem kazanmaktadır.

Talep artışının arz cephesine yapılan müdahalelerle (fiyat artışlarıyla) azaltılmasının sonuçlarından biri de bunun gelecekte yeni devalüasyonlara zemin hazırlamasıdır.

Önerilen vasıtalar arasında yer alan devalüasyonun kısa vadede ihracatı arttırıcı tesirinden ziyade ithalatı kısıcı etkisi üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır. Esasen mal kompozisyonu itibariyle pasif bir karakteri olan ülkemiz ihracat sektöründe devalüasyonun rolü arttırıcı olmaktan çok izin verici ve devam ettiricidir.

Devalüasyonun ithalatı azaltıcı tesirine gelince ülkemizin ithal ettiği mallar yerli üretimin rakibi değil tamamlayıcısı olduğundan ithalatın azaltılma imkânı sınırlıdır. Bu nokta ihracatı arttırmanın önemini çok açık şekilde ortaya koymaktadır. Ekonomimizin resesyonun tesirine girmeye başladığı bu yeni dönemde bu tesiri hafifletebilecek başlıca unsur ihracatın arttırılmasıdır.

SON BİR YILDA

MEVDUATIMIZ

% 40 ARTIŞLA,

2 MİLYAR

LİRAYI AŞMIŞTIR.

PLASMANLARIMIZ

% 50 ARTIŞLA,

1,5 MİLYAR

LİRAYA YAKLAŞMIŞTIR.

SAYIN HALKIMIZIN VE DEĞERLİ MÜŞTERİLERİMİZİN
YAKIN İLGİ VE GÜVENİNE TEŞEKKÜR EDERİZ.

İSTANBUL BANKASI

HIZLI GELİŞMENİN ÖRNEĞİ

an-ka

**kalitede
güveneceğiniz
kablo**

Her türlü kablo imalatındaki başarısını kalitesi ve markasıyla belgeleyen AN-KA, 15 kV'a kadar yüksek gerilim ve her tip özel kablo yapma olanaklarına sahiptir.

İHRACATTA PAZARLAMANIN ÖNEMİ

Turgut KAYAKAN
(GENTİTAŞ Murakkas Azası)

Yapısal Engeller Zamanla Aşılacaktır

İhracatımızın geliştirilmesi değişik biçimlerde vurgulanagelmektedir. Geçen yılın tüm dışticaret açığı, henüz Eylül rakamları açıklanmamakla beraber, sanırsınız ki Eylül sonunda gerçekleşmiş olacaktır. Yıl sonunda belki de 4 milyar dolara yaklaşacak açıktan söz edilmektedir. Bu durum karşısında İhracat Seferberliği ilân edilmiştir. Uygulamada işin başındanberi uzun bir süre ilginç deneylere kanıt olduğumuz için seferberlik önlemlerinin neler olacağını merakla bekliyoruz.

Türkiyede özellikle sanayi ürünleri ihracatının geliştirilmesi uzun vadedir ve yapısal sorunların isabetli önlemlerle çözülmesine bağlıdır. Deva-lüasyon dahil alınacak önlemlerin kısa dönemde şaşırtıcı sonuçlar vereceğini ummamalıyız. Başlangıçta iyi bazı sonuçlar alınsa dahi bizce önemli olan bu işin bir sistem anlayışı içinde, uzun dönemli ele alınması ve sağlıklı bir düzeye getirilmesidir.

Yapısal sorunlara kısaca ve şöylece değinmek isteriz :

- Üretim kapasitelerimiz ufak ve yurt ihtiyacına yeterli düzeydedir. Dola-vasıyla dış pazarlar bizde ancak iç satışlarda tıkanmalar meydana geldiğinde ve yeni kuruluşların ilk dönemlerinde hatıra gelmektedir.
- Büyük üretim kapasitelerinin olmayışı kendini en kuvvetle, gelişmiş üretim teknolojilerinden yararlanılamayış nedeniyle birim başına ma-liyetin rakiplere nazaran Türkiye'de daha yüksek kalmasında ken-dini gösterir.
- Kalite ve standart dış piyasaların istediğine uygun değildir. Bugüne kadar ne satmışsak hepsinden az veya çok şikâyetler almışızdır. İçeride ise tüketicieye ne verirsek satabilmemiz ve sanayimizin dışarıya karşı korunması kalite ve standartlar konusunda daha fazla durma-mızı gerektirmemiştir.
- Dış pazar felsefemiz oluşmamıştır. İçerideki kârlarımız yüksektir, da-hilde satış her zaman kolaydır.
- Türkiyedeki çapraşık mevzuat, ihracata karışmayanların azlığı, en iyi önlemleri dahi uygulanmaz hale getiren bürokrasimiz ihracata bir gi-reni bin pişman etmektedir. Hele Türk Parasının Kıymetini Koruma mevzuatı ihracatçının uykularını kaçırılmaktadır.
- İhracat sigortasının olmayışı, pazarlama örgütlenmesinin yetersizliği, nakliye sorunları, ihracatta tek sorumlu merci bulunmayışı, ihracat kredileri düzeninin seri çalışır pratik bir sisteme oturtulamayışı, ayrı sorunlarımız arasındadır.

Askeri Seferberlikde Asker ne ise, İhracat Seferberliğinde Pazarlamacı Odur

Biz burada bugüne kadar üzerinde durulmayan önemli bir konunun açıklığa kavuşmasına hizmet etmek istiyoruz. Üretimimiz her yönden tam ve kuresuz olsa dahi, bunu kimlerin ve nasıl satabileceğidir.

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının son zamanlardaki bütün açıklamalarında hep «İmalâtçı-İhracatçı» deyimi üzerinde durulmakta ve ihracat, tek bir teşvik belgesi verilmekle imalâtçı tarafından kolayca ve otomatik olarak yürüyecek basit bir satış işlemi biçiminde görülmektedir. Şurası gerçektir ki, üretilecek malın olması ve istenilen kalitede ve miktarda üretilmesi ayrı şeydir, bu malın yeterince dış pazarlarda satılabilmesi ayrı şeydir.

Bugün gelişmiş ekonomilerin hepsinin yeterli düzeyde malları olmasına rağmen dış pazarlarda nasıl boğuştukları ve ilginç satış sistemleri uyguladıkları üzerinde durulmalı ve iyi bir değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Herkes malını satmaya çalışıyor. Yeterli satış elemanlarına sahiptirler.

Mükemmel biçimde örgütlenmişlerdir. Alıcı piyasalarını iyi tanıyorlar. Yakinen ve devamlı izliyorlar. Genellikle piyasaların içine kendi örgütleriyle doğrudan girmişlerdir.

Oysa ki, ülkemizde esas uğraşısını sanayi mamulü dış pazarlamasına vermiş ve bu yönde gelişmeye çalışan örgütler parmakla sayılacak gibidir. Ayrıca, son 5-6 senelik uğraşlar onları da bezdirmişdir. İhracattan kâr elde edemeyeceklerini anlayarak başka konular bulmaya çalışmaktadırlar. Dış haberleşme olanakları zorluklar içindedir ve üstelik bugün çok pahalı hale geldiğinden artık kısıtlı kullanmaya çalışmaktadırlar. Dış seyahat imkânları sınırlıdır. İki üç günlük bir seyahat için 800 dolar kullanma zorunluğu vardır. Dışarıda şube açmak, irtibat ofisi kurmak bir meseledir. Becerebilseniz dahi, döviz işlemlerini yerine getirebilmek, hesapları kapatabilmek ayrı bir sorundur. Türkiye'de örgütlenmiş bir büyük yabancı pazarlama şirketi, herhangi bir ihale haberini, ithal edilecek bir maddeyi veya bir ihracat konusunu Londra'daki merkezine özel teleks hattı ile derhal geçip 154 şube ve ofisine yaymaktadır. Satış elemanları derhal müşterilerle temas kurarlar. Sür'atle sonuç alırlar.

Diyeceğimiz şudur ki, dış pazarlama yeterli ölçüde kurulmadıkça üretilen malların satışında beklenen hedeflere ulaşılması hayal olacaktır. İyi bir pazarlama örgütlenmesi üretimi içine çeken bir vakum kanal gibidir. Kanal çalıştıkça üretim içine akacaktır. (Tabii, üretim oldukça.)

Bazı İhracat Girişimlerinden Örnekler

Aşağıda, kısa bir dönemde de olsa ilginç deneylerden geçmiş bulunan pazarlamacılarımızdan naklettiğimiz ve bizzat da içinde yaşadığımız bazı örnekler sorunu vurgulamamıza ve bir açıklık getirmemize yardım edecektir.

— Bir kuzey Afrika ülkesinden dondurulmuş et siparişi alındı. Başarılı olursa devamlı bir ihracat söz konusudur. Bir kamu iktisadi teşebbüsü ile mal temini için anlaşma yapıldı. Akreditif açtırıldı. O sırada yakın ülkelerimizden birinde şap hastalığı belirdi. Alıcı ülke siparişi durdurdu, bizde hastalığın olmadığına dair belge istedi. Verilen süre içinde belge güçlkle temin edildi. İhracatçı firma bir elemanını Paris'e gönderdi. Tatil gününde olmasına rağmen Beynelmilel Sağlık Teşkilâtı'ndan rapor alındı. İş yürümeye başladı. Bu defa alıcı ülkenin dini otoriteleri et ithal edilen ülkelerde kesimin müslüman adetlerine göre yapıldığının kanıtlanması şartını koştı. Kanıtlamada güçlükler ortaya çıktı. Sonuçta, bulunan formül ile alıcının hacı olan bir akrabasının Türkiye'ye gelip kesime nezaret etmesi ve rapor vermesi hususunda mutabık kalındı. Bu arada kaybedilen zamandan dolayı yeterli sayıda hayvanın akreditif süresi içinde kesime verilememesi güçlüğü çıktı. Devamlı takip sonucunda bu da halledildi. Soğuk havahı gemilerden başlangıçta birinin tahsis edilmesi, fakat iki gemiye ihtiyaç olduğunun anlaşılması karşısında ikinci gemiye izin alınması da hayli sıkıntılar yarattı. Yolda soğuk hava düzenlerinde bir arıza olabileceği kuşkusuna ortaya çıkınca ihracatçı bizzat mahrece varışda da hazır olarak geçerli teslim işlemi tamamlandı ve bir ihracat işlemi başarıldı. Pazar araştırması dahil iş bitinceye kadar belki de yedi ay geçti. Devamı olur ümidiyle pekçok masraf yapıldı. Ondan sonra et ihracı sınırlandı.

— Uzun gayretlerden sonra bir Ortadoğu ülkesine buzdolabı ihraç edilmektedir. Ancak, alıcı ithali lisansa bağı tutmuşdur. Dolayısıyla ihracatçı da sınırlı miktarda buzdolabı ihraç etmektedir. Alıcı ülke resmi mercüleri kendilerinden hurma ithal edilmesi sağladığı takdirde buzdolabı lisansını da ona göre arttırabileceğini belirtti. Türkiye de ilgililer hurmaya ihtiyaç olmadığını ve izin verilmeyeceğini söyleyince, ihracatçı, bir batı ülkesindeki müşterisine domates salçası satmakta oluşundan yararlanmak istedi. Bu alıcı ürettiği hazır gıdalardan bazıları içinde hurma sosu kullanmaktadır ve hurmayı da ithal etmektedir. Bu ilişkiler içinde çeşitli fiyatlar iyi tesbit edildiği takdirde Türkiye'nin daha fazla buzdolabı satabileceği hususu ilgili mercülere bir türlü izah edilemedi. Biz bu işlere karışmayız cevabı alınca, iş kaldı.

— Birçok sanayi ürünleri satılmakta olan bir ortadoğu ülkesindeki çevreyi iyi tanımanın ve daha neler satabiliriz merak ve araştırmacılığının sonucu olarak görüldüğü, bir Güney Amerika ülkesinden ithal etmekte oldukları mineral bir katkı maddesinin büyük ve devamlı miktarlarda her iki taraf için uygun fiyatlarla Türkiye'den satılması mümkündür. Ancak, Türkiye'de bu üretim sınırlı bir kapasitede üretilmektedir. Uzun temaslardan, nümuneleri kabul ettirdikten sonra ilk sipariş alındı. İstihraç işleminin genişletilmesi, cevherin geçireceği proses için daha büyük bir tesis ile anlaş-

ma yapılması, yeterli kâğıt torbanın sağlanamaması üzerine gerekli bağlantıların bizzat yapılması, bütün bunlar için finansmanların temin edilmesi kademe kademe aşıldı. Nakliye için yeterli vagon bulamama sıkıntısı başlayınca ilgililere işin yeniliği ve özelliği anlatıldı. Türkiye'den yeni bir ihracat ürünü böylelikle pazara ilk temasdan itibaren sekiz ay sonra gerçekleştirildi.

- 1975 yılında Türkiye'de çimento stokları artmıştır. Daha önceki yıllarda ilk defa başlatılan çimento ihracı ile bazı pazarlara girilmiş fakat daha sonra alınan yasaklama kararları ile ihracat durdurulmuştu. Bu yüzden dış piyasalar bizi kuşku ile karşıyorlardı. İlgili çevreler bu yönde pazarlama örgütlerini teşvik ediyorlardı. Bir Afrika ülkesinde, Türkiye'den ilk defa başlattığı paketlenmiş toz kireç ihracatı dolayısıyla, ithalatçı tüccarlarla iyi temaslar içinde olan pazarlamacı şirket bu defa çimento için faaliyete girişti ve neticede rekabetin elinde olan özel piyasada ithalatçılarla bağlantılar yapmayı başardı. Bu iş için komisyon ödenmesi gerekirdi. Türkiye'deki tek satış organizasyonu komisyon ödemedi. Alıcılar mali ayaklarına yani CF teslim esasına göre istediler. Aynı kuruluş çimento-fu FOB yani Türk limanlarında veririm dedi. Pazarlamacı şirket, akreditifler kendi adına CF açtırdı. Gemilerle anlaşmaları yaptı, yani denizcilik işlerine de girdi. O yıl Türkiye'den yeniden çimento ihracatı başladı. Bu kadar uğraşından iki ay sonra sevkiyat işlemleri yeniden aksadı, çimento verilmedi, pazarlamacının aldığı akreditifler merkezi organizasyonu bağlamayacağı gerekçesiyle, siparişler yerine getirilmedi. Pazarlamacı şirket büyük zararlarla işi kapattı.
- Zengin bir Arap ülkesi bir Ortadoğu Arap ülkesine bağış niteliğinde yardımlar yapmaktadır. Pazarlamacı, Türkiye'nin ihracatı yönünden bundan yararlanabilmek için birçok temaslar yaptı. Bu yardımın bir kısmını Türkiye'den akaryakıt tankeri verilmesi için kullanmak üzere anlaşmaya vardı. Kısa zamanda birkaç imalatçıda imalâta başlandı. Mevzuat uygulaması bakımından birkaç Bakanlıkta çıkan sorunlar halledildi. İş gayet kısa zamanda bitirildi. Vasıtalar filolar halinde pazarlamacının kurduğu organizasyonla alıcıya hudutta teslim edildi. Alıcı resmî bir kuruluş olduğundan onların şöförlerinin zamanında hudutta bulunup vasıtaları teslim işleminin akreditif süresi içinde sonuçlanmaması ihtimaline karşı pazarlamacı şirketin bir elemanı alıcı ülkede şöförlerin gönderilmesi işini dahi bizzat takip etti.
- Aynı yardım faslından petrolü olan ülkeden sağlanan ham petrol Türk rafinerilerinde fason işletildi. Rafineri bundan fason ücret karşılığı olarak ham petrol aldı. Elde edilen bitmiş ürünler bağış yapılan ülkeye Türk nakliye vasıtalarıyla teslim edildi. Böylece ilginç bir konuda Türkiye'nin olanakları bu yönden de tanıtılmış oldu.
- Böyle çok yönlü bir işlemler sorumluluğunun ve organizasyonunun pa-

zarlamacı tarafından yüklenilmesine ihtiyaç duyulan bir alan ise, bugün Türkiye’de herkesin büyük ümidler beslediği ve iyi bir potansiyelin bulunduğu konfeksiyon dalıdır. Genellikle ufak imalâtçıların oluşturduğu bu kolda imalâtçılar ihracatın bürokratik işlemleriyle uğraşmak istemezler. Proje hazırlayıp, taahhüde girmekten çekinirler. Mali olanakları sınırlıdır. Dış pazarda müşteri arayamazlar. Kumaş üreticileriyle kumaş bağlantıları yapamazlar. Bütün bunlar ihtisası pazarlama ve organizasyon olan ihracatçı girişimciler tarafından yürütülür. Fakat alıcı orijinal nümune gönderir, gümrük sayıca fazladır der vermez. Veya nünuneleri keserek verir. Mamulde çok ufak bir değer taşıyan aksesuarı alıcı ya kendi fiatı çok ucuz olduğu için veya kalite sorunu nedeniyle kendi göndermek ister, buna izin alınamaz. İhracat yapılır, vergi iadesi alınması için gerekli olan kalite belgesi Sümerbank’tan iki ayda sağlanamaz. Pazarlamacının bunlara ne yazık ki gücü yetmez. İşler bir güç ve zaman israfı içinde yürütülmeye çalışılır.

Sonuç :

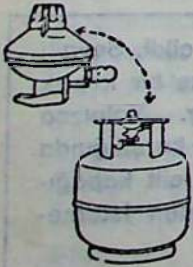
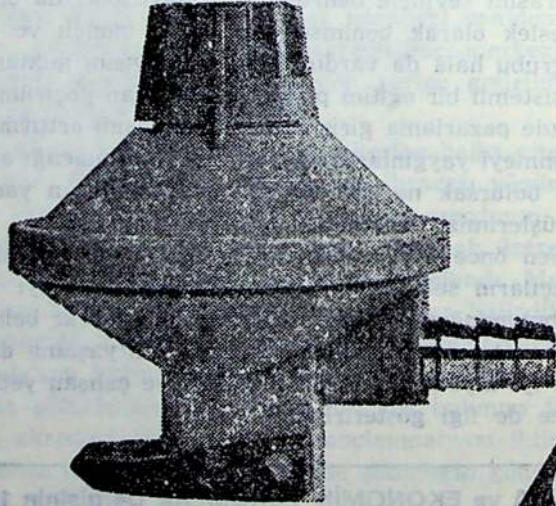
Bu örnekleri çoğaltabiliriz. Fakat Türkiye’de bugünkü resmi yeterince ortaya koyduğumuzu ve pazarlamacı-ihracatçının dışardaki emsallerine nazaran bizde ne denli bir yükümlülük altında olduğunu gösterebildiğimizi sanıyoruz. Şurasını sevinçle belirteyim ki, sayıca az da olsa Türkiye’de ihracatı bir meslek olarak benimsemeye hazır, inançlı ve hırslı genç bir pazarlamacı grubu halâ da vardır. Bunların sayısını miktar ve yetenek olarak arttıracak sistemli bir eğitim programına zaman geçirilmeden başlanmalıdır.

Ülkemizde pazarlama girişimcilerinin sayısını arttırmak, içeride ve dışarıda örgütlenmeyi yaygınlaştırmak için neler yapılacağı ayrı bir yazı konusudur. Fırsat bulursak ne gibi önlemlerin alınmasının yararlı olacağı hususlarında görüşlerimizi belirtmek isteriz.

Herşeyden önce bizleri çok ilgilendiren ve bu mücadelenin içinde yaşayan ihracatçıların seferberlik ilânı içinde pazarlamayı ilgilendiren ne gibi önlemlerin bulunduğunu merakla beklediğimizi tekrar belirtmek isteriz. Ümid ederiz ki ihracatın arttırılmasının Türkiye için yaşama davası haline geldiği şu günlerde iyi niyetle birşeyler yapabilmeye çalışan yetkililer bu iyi niyetli önerilerimize de ilgi gösterirler.

BANKA ve EKONOMİK YORUMLAR Dergisinin 1977 cildi, Sevgili Okuyucularımız için pek az sayıda hazırlanmaktadır. Lüks bir kapak içersinde bulunan 1977 sayıları 175.— dan satılacaktır. Yalnızca cilt kapağı almak isteyen okuyucularımızın, 25.— TL. karşılığında cilt kapağı temin etmeleri mümkündür. 1977 cildini veya cilt kapağını arzu eden okuyucularımızın lütfen idare merkezimizden istemeleri rica olunur.

tam emniyetli gaz

AYGAZ

Milyonların
tercih ettiği
sizin gazınız

SERBEST TİCARET SİSTEMİNDE BANKALARIN SOSYAL SORUMLULUĞU

Özetleyen : Metin BOYSAN (*)

Bir ticari işletme, ulaşacağı hedef ve amaçlarını belirlerken topluma karşı olan sorumluluğuna öncelik tanınmalıdır. Bankalar, milli ekonominin birçok dalları ile diğer endüstri dallarından daha yakın bir şekilde bağlantılı olduklarından bu durum özellikle bankalar için geçerlidir.

Mudilere karşı sorumluluk :

Serbest ticaret sisteminde bankalar çeşitli görev ve sorumlulukları yerine getirmekle yükümlüdür. Bunların en önde geleni, paralarını bankaya yatıran müşterilere karşı olan sorumluluktur. Bankaların, ekonominin diğer sektörlerinden olan sosyal sorumlulukları hakkında pek çok şey söylenmiştir; bunun için, benim, bankamızın mudilerine karşı olan sorumluluğunu en ön planda ele almam yadırganabilir. Fakat böyle bir sıralama, serbest ticaret sistemi uygulanan birçok ülkede, mudileri koruyucu kanunlar ortaya atıldığı için oldukça mantiki olarak kabul edilebilir.

Liberal bir ekonomik sistemde, bankalar halkın tasarruflarını yöneten bir kurum olarak rol oynarlar. Hükümetin genel olarak borçlanan bir müessese olduğu gözönünde tutulursa, banka fonksiyonlarının sıralamasında hükümet fonlarının yönetim ve idaresi ikinci sırada yer alır. Bu gerçek gözönünde tutulmaksızın, gerektiğinde kamu fonlarının yatırıldığı kurum olmak bankaların görevlerinden biridir. İlâve olarak, büyük İsviçre bankalarının, kalkınmakta olan ülkelerin mevcut likid varlıklarının bir kısmını ellerinde bulundurduklarını, bunun da İsviçre Frangı'na karşı olan dünya çapındaki güvenin temelini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Bazı ülkeler, ekonomik açıdan daha yararlı alacağı kanısıyla, yatırımlarını dolar, D-Mark ve İsviçre Frangı olarak yapmayı tercih etmektedir.

Bankanın mudilere karşı olan sorumluluğunun en önde gelmesinin nedeni için birçok sebep gösterilebilir. Şayet banka, mudilere karşı yükümlülüklerini yerine getirmiyor, ödeme güçlükleri ile karşılaşılıyor, hatta ödemi-yorsa bu bir serbest pazar ekonomisi için ciddi sorunlar yaratabilir. Böyle bir durumda borçlanacak olan kişi ve kurumlar mali açıdan güç durumda kalabilecekleri için, bu duruma düşen bir banka kısa devrede vermek üzere olduğu kredi ve borçları durdurmalıdır. Bir bankanın yıkımı, serbest ticari sistemde meydana gelen en kötü durumlar kategorisine girer. Ekonomide yavaşlamanın 1930'ların duraklamasına kıyasla şimdiye kadar belirli sınırlar içinde tutulabilmesinin ana nedeni, bankaların temel endüstriyel sektörlerde

vukubulan ekonomik çalkalanmalarda sarsılmadan ayakta kalabilmiş olmalarıdır.

Kredi Politikası ve Rezervlerin Meydana Gelmesi :

Bankaların mudilere karşı olan sorumlulukları aynı zamanda kredi politikalarını da etkiler. Bankalar borç verirken tümüyle diledikleri gibi hareket edemezler. Bankacılığın temel kurallarına daima uymaları gerekir. Bu kuralların başında, bankaların likiditesinin, borç vermedeki ve para yatırmadaki vadelerin ayarlanması (armonize edilmesi) yani diğer bir deyişle uzun vadeli yatırımların aşırı olarak kısa vadeli borçlanmalarla finanse edilmesi kuralı gelir. Öz Kaynaklar ile borç alınmış fonlar arasındaki orantının uygun bir ölçüde tutulması büyük önem taşır. Bunlara ilâve olarak, bankanın verdiği borcun sonuç olarak ödenmeme durumu gibi bir operasyona girmesini yasaklayan korunma kuralına da önem verilmelidir. Bankanın, sosyal yükümlü ticari faaliyetleri kendisini rezerv formasyonunda da ortaya koyar. Rezerv seviyesi yüksek olduğu ölçüde, bankanın aktif, risk göze alabilen ve milli ekonominin çıkarlarına uygun bir kredi politikası uygulayabilmesi daha kolaylaşır. Fakat, uygun bir rezerv hacmi ancak banka yeterli derecede kazanç sağladığı ve hükümet aşırı vergi koymadığı takdirde birikebilir. Ağır vergi uygulandığında rezerv oluşumu belli bir noktada durabilir.

Çoğulcu Bankacılık Sistemi Durumu :

Pazar ekonomisinde, serbest rekabet, bankaların faaliyetlerinin halkın yararına olmasını sağlıyan en iyi garantidir. Şayet «kredi» ekonomiyi yürüten kuvvet ise bankerler, riskleri üzerine almalıdırlar. Bu açıdan ele alındığında, rekabet, her sektörün yararlanmasını sağlar ve aynı zamanda sosyal sorumluluğun bekçisi olarak rol oynar. Bu faktör çoğulcu bankacılık sisteminin avantajlarını içerir. Monopol bir bankanın ortaya çıkmasını önlemek için de değişik yapıda ve değişik hedef ve amaçlara sahip birçok bankacılık müessesesinin aynı zamanda işlemesi gereklidir.

Menkûl Kıymetler Sektöründe Sorumluluk :

Sermaye piyasası, bankaların sosyal sorumlulukları açısından önemli rol oynayan diğer bir ekonomik sektörü oluşturur. Burada en şaşırtan faktör bu sorumluluğun gerçek pratikte aldığı şeklin Yeni Dünya ve Avrupa'daki farklılığıdır. Örneğin, Kuzey Amerika'da bankaların sermaye piyasasına el uzatmaları çok katı kanunlarla kısıtlanmıştır. Halbuki bu faaliyet Avrupa'da çok katı olmayan kanunlara dayanır.

Burda öncelikle «stihbarat» problemi ile karşılaşmaktadır. Bazı kişiler aynı anda değişik idari kurulların ve komitelerin üyesi olduğunda, bir kuru-

luşun plânladığı projeler hakkında diğer bir kuruluş daha önceden bilgi sahibi olabilmektedir. Profesyonel ahlâk yasaları bu kişilerin, bildirdiklerini, sermaye piyasasında kâr sağlamak amacı ile kullanmamalarını öne sürer. Çeşitli ortaklıklar arasındaki şirket dahili anlaşmazlıklarla ilgili olarak veya toplu ticari muamelelerde, örneğin, bir bankanın bir şirketin bu bankaya olan borcunun ödenmesi amacıyla bu şirketi tahvil ihracına zorlaması gibi bir durumda, bankanın oynayacağı rol birçok zaman tartışma konusu olabilir. Daha önce de bahsedildiği gibi A.B.D. de sermaye piyasası çok katı kanunlarla yönetilmektedir. Bunun sebeplerinden biri bu ülkede yaygın olan kapitalizm ve buna bağlı olarak geniş ölçüde menkul kıymetler elde tutulmasıdır. Avrupada bu sektördeki faaliyetler üzerinde az sayıda kanun ve benzeri kısıtlamalar olması, bu nevi ticari operasyonların borsa simsarı veya benzeri araçlar tarafından değil, geniş ölçüde bankalar tarafından yapılmakta olmasına dayanabilir. Kanımca, sermaye piyasası operasyonlarının katı kanunlara bağlı olması iyi işleyen bir serbest ticari sistemin yararınadır. A.B.D.'de halen geçerli olan kanuni uygulamanın kısa zamanda Avrupa'da da uygulanabileceği düşünülebilir. Zira ticari faaliyetlerin bu kesimde hiç bir otomatik engel mevcut değildir. Daha az sorumlu bir yol izleyen bir banka kendi hatalarının cezasını çekecektir, fakat bu süre içinde çok zarar doğmuş olabilir.

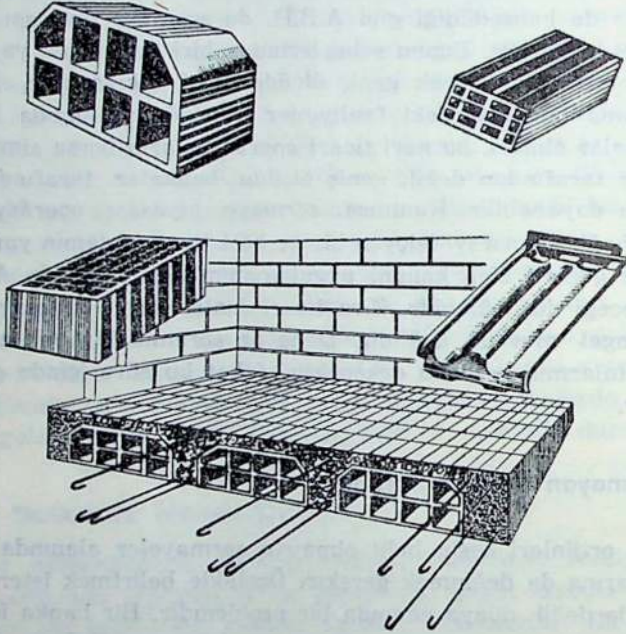
Orijini Belli Olmayan Paralar Sorunu :

Son olarak, orijinleri kesin belli olmayan sermayeler alanında bankaların sorumluluklarına da değinmek gerekir. Özellikle belirtmek isterim ki bu, sadece İsviçre'de değil, dünya çapında bir problemdir. Bir banka için, gelen paranın orijini hakkında tereddüt, tanınmış, bilinen şahısların bir başka 3. şahıs adına para yatırmaları ile doğmaktadır. Diğer olasılık da yeni şirketler kurulurken doğmaktadır. Tutumunda gururlu bir banka, tabii olarak orijini tereddüt uyandırıcı parayı kabul etmez. Fakat gelen paranın kesin orijininin saptanması her zaman ve tüm bankalar için geçerli sorundur. Bu nedenle, bu sorun sadece milli açıdan ele alındığında değil, milletlerarası bir işbirliği neticesi çözümlenebilir. İsviçre, paranın orijininini saptama konusunda daha açık bir politika izlemek üzeredir. Biz bu ilerlemeyi memnuniyetle karşılıyoruz. Çünkü biz bu nevi paraların bizim sınırlarımız içine geçmesini önlemek için gerçekten ilgiliyiz.

(*) Union Bank Of Switzerland'ın Yönetim Kurulu Başkanı Bay Philippe de Weok'in Milletlerarası Sosyal Etüdler Enstitüsünde yapmış olduğu konuşmadan özetlenmiştir.

TUĞLA-KİREMİT ve ASMÖLEN FABRİKALARI

KADIKÖY SATIŞ BÜROSU

Mühürdar Fua1 Bey Sokak Talas İş Hanı kal 1
Kadıköy-İstanbul Tel.361342-36 4898

İSTANBUL SATIŞ BÜROSU

Meclis1 Mebusan Cad. Arhan Salıpaazarı-İstanbul
Tel. 45 50 00-49 58 02

Harbiyedeki YAPI ENDÜSTRİ MERKEZİ'nde bulunan standımızın görülmesini rica ederiz.

EV

sahibi olmak
SİZİN DE
hakkınızdır

YUVA
hesabımızla
EV
edinmenize
yardımcıyız

asri1ik tasarruf bankası

EMNİYET
SANDIĞI

bankanızı seçerken
en önemli gerçeği
unutmayınız!..

size daha iyi hizmet edebiliriz
üstünlüğümüz
müşterilerimizi
daha iyi tanımamızdır

TÜRK DIŞ TİCARET BANKASI
çagdas bankacılık anlayışı

GERÇEK GARANTİ

her zaman

her yerde

ÜSTÜN HİZMET

**BASAK
SİGORTA**

HARBİYE/İSTANBUL Tel : 48 42 00

yurt içinde ve dışında
büyük çapta

**YOL
KÖPRÜ
BARAJ
KAZIK TEMEL
RIHTIM·İSKELE·KIZAK
FABRİKA
SANTRAL
SU ALTI
İNŞAATLARI**

ENKA
İNŞAAT VE SANAYİİ A.Ş.

Enka Hanı Balmumcu Şevki Bey Sok. İST
Tel.662215 Tlx.22 639 Pima-TR

OLAYLAR - YORUMLAR

— Birçok işgören için haftada 40 saat çalışma henüz gerçekleşebilecek gibi görünmüyor.

Merkezi Cenevre'de bulunan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) altmış ülkede sürdürdüğü incelemelerde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde haftada 45 veya daha fazla süre çalışmanın genellik gösterdiği belirtilmiştir.

Gerçekte sanayi kolları arasında haftalık çalışma süresi gereksinmesi ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir.

Örneğin yiyecek sanayiinde Ekvator'da ortalama 58, Güney Kore'de 47, İrlanda'da 46 saat çalışılmaktadır.

Yeraltı maden işlerinde Filipinler'de 49, Hindistan'da 48, Amerika B. Devletleri'nde ise haftada 42 saattir çalışma süreleri.

Ancak sanayileşmiş ülkelerde çalışma saatlerinin kısaltılması yolunda çalışanlardan gelen ısrarlı bir tutum gözlenmektedir.

Son on yılda haftalık çalışma süreleri ortalama 40 saate gerileyen ülkeler arasında A. Birleşik Devletleri, Yeni Zelanda ve Finlandiya önde geliyor.

Danimarka 1966 yılından itibaren haftalık ortalama çalışma süresi 40 saatten az ülkeler arasında yer alırken şimdi 33 saate kadar gerilemiştir.

Belçika'da ve Japonya'da ise ortalama çalışma saatleri -son yıllık dönem dikkate alınır- hızla düşmüştür. Örneğin Japonya'da 1966'da 45 saat iken şimdi 39'dur.

(*International Management Ekim 1977*)

— Enflasyon oranının azalma yönünde gelişme göstermesine karşın Amerika B. Devletlerinde ticaret dengesinin kronik hale gelen açıklar verdiği gözlenmektedir.

Ekim 1977'de ihracatta rekor düzeye çıktığı halde açık 1,7 milyar Dolar olmuş ve yıllık tutarın 19,3 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.

Süregelen ticaret açığı doların değerini önemli ölçüde etkilemektedir. Gerçekte doların değer kaybı petrol fiyatlarını yükselme eğilimine sokarak, üretici olmasına rağmen petrol ithal eden Amerika'yı da güç duruma sokmaktadır.

Orta Doğu'da çeşitli ülkeleri ziyaret eden Birleşik Devletler Hazine bakanı Blumenthal'e refakete eden gazetecilere bir demec veren Kuveyt Maliye Bakanı Abdül Rahman :

«Doların değeri OPEC fiyat kararını etkileyecektir. Çünkü petrolümüzün satınalma gücünün düşmesini istemiyoruz» demiştir.

Son zamanlarda gözlenen husus doların Yen, İsviçre Frank'ı ve Mark karşısında hızlı değer kaybıdır.

Diğer yabancı paralara karşı ise dolar özellikle bir yıl öncesine göre, oldukça iyi durumdadır ve Kongre Carter'in enerji programını kabul ederse daha da kuvvetlenecektir.

(Newsweek 7.11.1977)

— A. Birleşik Devletleri Hazine Bakanı Blumenthal, Orta Doğu ve Avrupa'da yedi ülkeyi içine alan ve iki hafta süren gezisinden dönerken kendisiyle yapılan bir röportajda özellikle petrol üreten ve ihraç eden ülkelerin Aralık 1977'de yapacakları toplantıya, bazı siyasi ve ekonomik hususlara ilişkin görüşlerini açıklamıştır.

«Petrol üreten ülkelerin bir araya geldiklerinde ne olabileceğini kesinlikle söylemek mümkün değildir. Bundan önce Suudi Arabistan diğerlerine karşı yer almıştır.

Bu kez İran ve Kuveyt'de tüketici ülkeler açısından ekonomik ve politik tehlikeleri veya en azından bu yöndeki gelişmeleri görebiliyorlar. Kararlarının petrol fiyatını artırmamak yolunda olması iyidir.»

«Doların son aylarda zayıflaması ve dünya çapında gelişen, yaygınlaşan ve önlenemeyen enflasyon ziyaret ettiğim ülkelerde görüşmelerimde ağırlık kazanmıştır.

Arap ülkeleri petrolün satınalma gücünü korumak istiyorlar. Ancak fiyat artırımının, Birleşik Devletlerin ticaret açığını büyüteceğini ve doların zayıflamasını sonuçlandıracağını da anlıyorlar.

Aynı zamanda, fiyat artırılmazsa, Başkan Carter'in halkına enerji programını sindirebileceğini ve Orta Doğu'ya barışın gelmesine yardımcı olunabileceğini de biliyorlar.»

«Petrol üreten ülkelerin olduğu kadar Batı Almanya ve İtalya gibi Avrupalı müttefiklerimizin de arzusu kesinlikle uygulanacak bir enerji programı ve ona bağlı olarak petrol ithalatının azaltılmasıdır.

Bu yöndeki başarı onlara ödemeler dengemizin iyileşmesi için güven verecektir.»

«Gelişmiş ve sanayileşmiş ülkeler ciddi program ve önlemlerle yeni yılda ekonomilerini kontrol altına alabileceklerdir, sanırım.

% 4-4,5 oranında kalkınma hızına ulaşılması mümkün olabilir ki, bu yıl bu hız ortalama % 3,5'tur.

(Newsweek 14.11.1977)

— Avrupa ülkelerindeki tekstil krizi önemli boyutlara ulaşmıştır. Tehlike az gelişmiş ülkelerden kaynaklanan ucuz ithalattır. İthalât son dört yılda % 80 oranında artmış ve tekstil endüstrisinde 500 bin işçinin açıkta kalmasını sonuçlandırmıştır.

1973'te yapılan bir anlaşma (Multi-Fibers Agreement) ile iplik, dokuma ve konfeksiyon gibi ürünlerin ithalâtında yıllık % 6 oranında bir artış öngörülmüşse de, gerek evvelce yapılmış anlaşmaların devam etmesi gerekse % 6'lık sınırlama getiren yeni ikili anlaşmaların gecikmesi, uygulamada etkili sonuçlar alınmasını engellemiştir.

Şimdi Avrupalı'lar 1973 anlaşmasını yenileyerek ihracatçı ülkelere, ürünler itibariyle ayırım getirmeden umumi bir % 6'lık ihracat artışı üzerinden anlaşma önermektedirler.

Aksi bir gelişmenin ise tekstil endüstrisinde yeniden 1,6 milyon işçinin açıkta kalmasını doğurabileceği düşünülmektedir.

Nitekim bu sonucu anlaşmanın derhal yapılmaması halinde esasen son derece zarar görmüş endüstrinin önemli hükümet yardımına ihtiyaç göstereceği eksperlerce belirtilmektedir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu gerekli önlemleri alamazsa tekstil sanayiinin on yıl daha yaşaması şüphelidir denilmektedir.

Avrupa tekstil endüstrisinin zayıf veya rekabet edemez durumda kalışında başlıca faktör gerçekte yüksek kapasitedir.

Örneğin kıta çapında iplik üretiminde önder İtalyan Montefibre firması son iki yılda 180 bin ton (metrik) üretim kısmına gitmiş ve hükümetinden, 1972'de ısrar üzerine giriştiği tevsiinden ötürü bugün ortaya çıkan 80 milyon dolar zararını istemiştir.

Fransa'da da ünlü Rhône-Poulenc firması dokumada 1975'de 46 milyon, 1976'da 115 milyon dolar kaybetmiş ve bu yıl işçi sayısını 13700'e indirmiştir.

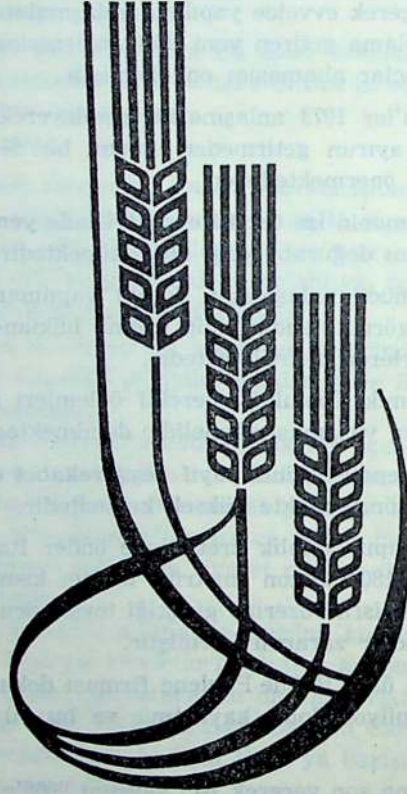
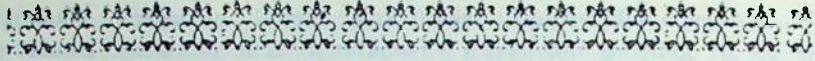
Rayon üretimine son vererek işçi sayısını 9000'e kadar düşürmeyi de planlamaktadır.

Almanya'da Hoechst, 1977 ilk yarısı için iplik alanında 47,8 milyon dolar zarar bildirmiştir.

İngiltere ise kıt'a dostlarına ve ortaklarına nazaran Sterlin'in değer kaybından ötürü daha rekabet edebilir durumunu koruyabilmişse de yakın gelecekte endüstri açısından endişelidir.

Avrupa Ekonomik Topluluğu üyeleri, tekstil endüstrisinin korunabilmesinde umutlarını yeni anlaşmaya bağlamış görünüyorlar.

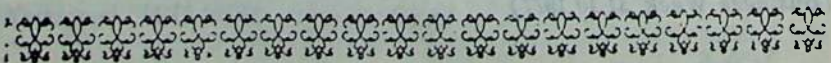
(*Business Week* 31.10.1977)

ANUR.

T.C. ZİRAAT BANKASI

*HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan kıvanç duyar*

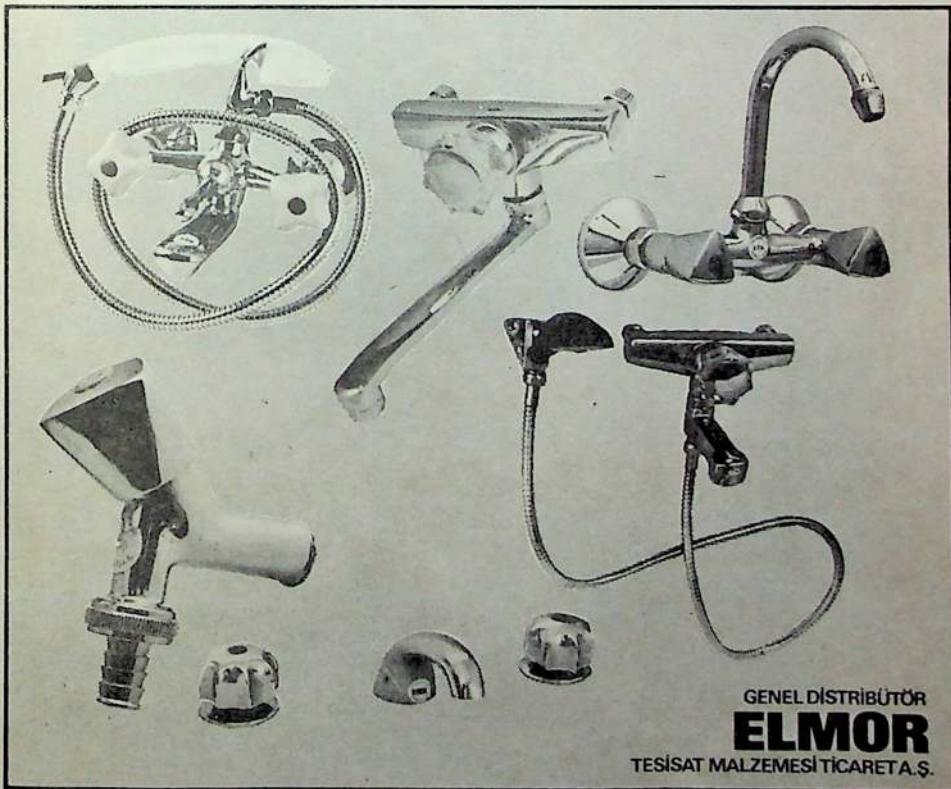

E.C.A.
20
1957 YASINDA 1977

**KURULUŞUNUN
20. YILINDA**

E.C.A.

günümüzün en modern teknolojisini uygulayan
fabrikalar gurubuyla, üretim yöntemleriyle
üretim ve istihdam hacmiyle, Batı normlarını aşan kalitesi
Batı ülkelerine yaptığı ihracatıyla,
kendi alanının erişilemeyecek önderi ve
ulusal sanayimizin bir yüz akıdır.

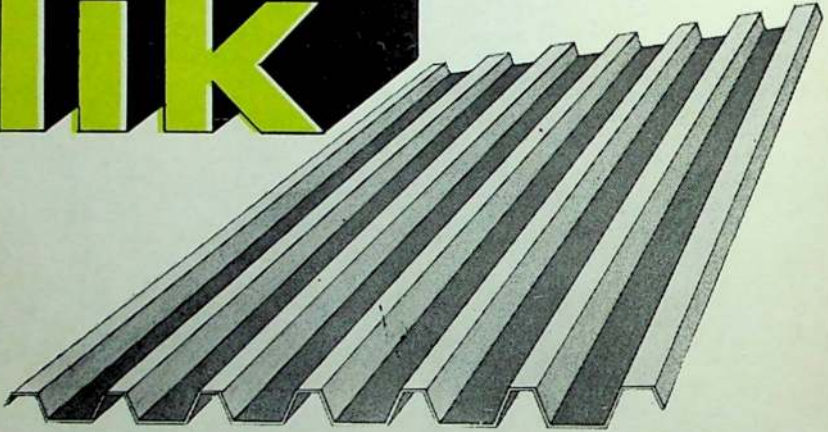

GENEL DİSTRİBÜTÖR

ELMOR

TESİSAT MALZEMESİ TİCARET A.Ş.

Yeni lik

trapezoidal

ALÜMİNYUM

ÇATI

CEPHE ve

TAVAN KAPLAMA

ELEMANI

- Daha geniş aşık aralığı
- Daha az demir kullanımı
- Daha az işçilik
- Daha kolay ve süratli montaj

DETAYLI BİLGİ İÇİN TEKNİK ELEMANLARIMIZ HİZMETİNİZDEDİR

Merkez : Büyükdere Cad. No. 48 Kat 5 İSTANBUL Tel. : 66 33 00 (4 Hat)

İzmir İrtibat bürosu : Cumhuriyet bulvarı 1380 Sok. 4 B/8 İZMİR Tel. : 12 60 68

Ankara İrtibat bürosu : Tunus Cad. No. 83/8 Kavaklıdere ANKARA Tel. : 28 15 00

Fabrika : Gebze Dilovası

 NASAS
ALÜMİNYUM SAN. ve TİC. A.Ş.

Fiyatı: 12.5 TL.

banka ve ekonomik yorumlar

Aralık 1977
Sayısı Ekidir

1. Kur Teorisi ve Pratik

2. Kur Teorisi ve Pratik

3. Kur Teorisi ve Pratik

4. Kur Teorisi ve Pratik

5. Kur Teorisi ve Pratik

6. Kur Teorisi ve Pratik

7. Kur Teorisi ve Pratik

A. DEVALÜASYONUN TÜRKİYE'DEKİ GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ

DEVALÜASYON VE GELİR DAĞILIMI

1. Giriş

2. Devalüasyon ve Tüketim **Kemal KURDAŞ**

3. Devalüasyon ve Emgüç Kesimi

4. Devalüasyon ve Ticaret Kesimi

5. Devalüasyon ve Hizmetler Kesimi

6. Devalüasyon ve İleri Kesim

a. Dış Ürünlerde Çalışan İşçiler

b. Yarı İşçiler Çalışan İşçiler

7. Devalüasyon ve Söğüt Kesim

8. Devalüasyon ve Devlet

9. Türkiye'de Devalüasyona Nispeten Kurulmuş Kesim

10. Devalüasyona Karşı İhtiyat

Aralık 1977

Banka Yayınları ve Kültür Ltd. Şti.

İÇİNDEKİLER

I. GENEL KAVRAMLAR

1. Döviz Kurunun Tanımlanması
2. Denge Kurları
3. Döviz Pazarındaki Rekabet
4. Kur Politikasının Çeşitleri
 - a. Denge Kuru Politikası
 - b. Az Değerlenmiş Kambiyo Kuru Politikası
 - c. Fazla Değerlenmiş Kambiyo Kuru Politikası
5. Karaborsa, Kambiyo ve Ticaret Kontrolleri
6. Devalüasyonun Tanımı
7. Kazancın Ölçüsü

II. DEVALÜASYONUN TÜRKİYE'DEKİ GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ

1. Giriş
2. Devalüasyon ve Tarım Kesimi
3. Devalüasyon ve Sanayi Kesimi
4. Devalüasyon ve Ticaret Kesimi
5. Devalüasyon ve Hizmetler Kesimi
6. Devalüasyon ve İşçi Kesimi
 - a. Dış Ülkelerde Çalışan İşçiler
 - b. Yurt İçinde Çalışan İşçiler
7. Devalüasyon ve Bürokrasi
8. Devalüasyon ve Devlet
9. Türkiye'de Devalüasyona Niçin Karşı Gelinir
10. Devalüasyona Karşı İtirazlar

DEVALÜASYON VE GELİR DAĞILIMI

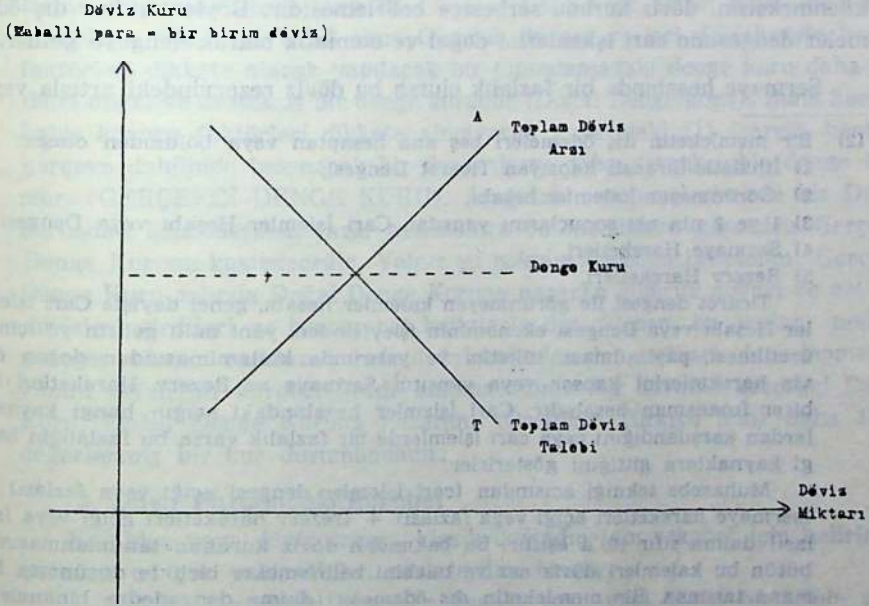
I. GENEL KAVRAMLAR

1. Döviz Kurunun Tanımlanması

Döviz kuru veya kambiyo kuru, yabancı paralara - dövizlere - mahalli para ile biçilmiş bir bedel veya fiyattır. Bir Amerikan Doları 19 TL. sı; bir Batı Alman Markı 9 TL. sı eder gibi...

Piyasa ekonomilerinde her malın fiyatı gibi dövizin fiyatı da, ekonomide dövizle karşı olan toplam talebe ve çeşitli fiyat kademelerinde olacak toplam döviz arzına göre belirlenir; eski deyimle toplam döviz arz ve talebine göre taayyün eder. Karşımızda klasik anlamda bir döviz arz ve talep eğrisi vardır. İki eğrinin kesiştiği nokta dövizin fiyatını, yani döviz veya kambiyo kuru belirler. (Bakınız Tablo I)

TABLO I

Bu noktada ekonomide döviz arzı ile döviz talebi birbirine eşittir ve dış ödemeler dengededir. Kısaca; ekonomide toplam döviz arzı ile toplam döviz talebinin kesiştikleri noktaya göre belirlenen döviz kuru aynı zamanda bir *Denge Kurudur*. Bu kur toplam döviz arz ve talebini, dolayısıyla memleketin dış gelir ve giderlerini dengeye getirir (1)

(1) Konunun ayrıntılı bir tartışması için bkz. Kurdaş Kemal: Kambiyo kuru politikası ve Türkiyenin iktisadi gelişmesi, Dış Ticaret ve Ekonomik Gelişme, Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti yayını İstanbul 1969 S. 365-410.

2. Denge Kurları

Bir piyasa ekonomisinde, toplam döviz arz ve toplam döviz talebinin denge kurunu belirlemede bazı ayırımlar yapılabilir :

1) Bir memleket sermaye ve döviz rezerv hareketlerinin toplam döviz arz ve talebi üzerinde her hangi (müsbet, menfi) bir etki yapmasına müsaade etmeyerek; yani bu iki kalemdeki değişimleri kendi aralarında dengeleyip, toplam döviz gelir ve giderlerinin bütünüyle piyasaya yansımadaki her türlü sınırlama ve kontrolleri de kaldırarak, döviz kurunun dış ödemeler dengesinin cari işlemler bölümünü dengeye getirecek şekilde toplam arz ve talebe göre serbestçe belirlenmesine müsaade edebilir, veya kuru o şekilde belirlenir. (2)

Görülebileceği gibi bu ihtimalde bahis konusu olan ekonominin normal işleyişinden yani milli gelirin yıl içinde yaratılmasından doğan toplam döviz arz ve talebinin (üretim tüketim ve yatırım için olan toplam talep); sermaye ve rezerv hareketleriyle, kambiyo, dış ticaret kontrol ve sınırlanmalarıyla etkilenmeksizin, döviz kurunu serbestçe belirlemesidir. Böyle bir kur dış ödemeler dengesinin cari işlemlerini doğal ve otomatik olarak dengeye getirir.

Sermaye hesabında bir fazlalık olursa bu döviz rezervindeki artışla veya

- (2) Bir memleketin dış ödemeleri beş ana hesaptan veya bölümden oluşur:
- 1) İthalatla-İhracatı kapsayan Ticaret Dengesi,
 - 2) Görünmeyen kalemler hesabı,
 - 3) 1 ve 2 nin net sonuçlarını yansıtan Cari İşlemler Hesabı veya Dengesi,
 - 4) Sermaye Hareketleri,
 - 5) Rezerv Hareketleri.

Ticaret dengesi ile görünmeyen kalemler hesabı, genel deyişle Cari İşlemler Hesabı veya Dengesi ekonominin işleyişinden, yani milli gelirin yıl içinde üretilmesi, paylaşılması, tüketim ve yatırımda kullanılmasından doğan döviz hareketlerini kapsar veya yansıtır. Sermaye ve Rezerv Hareketleri ise birer finansman hesabıdır. Cari İşlemler hesabındaki açığın hangi kaynaklardan karşılandığını veya cari işlemlerde bir fazlalık varsa bu fazlalığın hangi kaynaklara gittiğini gösterirler

Muhasebe tekniği açısından (cari işlemler dengesi açığı veya fazlası) + (sermaye hareketleri açığı veya fazlası) + (rezerv hareketleri açığı veya fazlası) daima sıfır (0)'a eşittir. Bu bakımdan döviz kurunun tanımlanmasında bütün bu kalemleri döviz arz ve talebini belirlemede birlikte düşünmek bir manâ taşımaz. Bir memleketin dış ödemeleri daima dengededir; binanaleyh döviz kuru da daima dengededir, demek gibi, manasız bir Tautology olur. Döviz kurunu tanımlama ancak cari işlemlerle sınırlandırıldığı, sermaye ve rezerv hareketleri birer finansman kalemi olarak ele alındığı zaman bir manâ ve ekonomik analize elverişli bir referans noktası verir.

Sermaye hareketlerinden bazı kalemleri, denge kurunun tanımlanmasında toplam döviz arz veya talebine dahil etmek, tabii daima tartışılabilir bir konudur. Fakat biz burada, yazımızın ana hedefine yardımcı olma açısından böyle bir inceleme ve tartışmaya girmekte de bir fayda görmüyoruz.

aksi ihtimalde sermaye hesabında bir açık varsa bu döviz rezervindeki azalışla karşılanır. Döviz rezervi, ayrıca, toplam döviz arz ve talebinin işleyişindeki mevsimlik iniş, çıkışlar ve spekülâtif hareketleri de önlemekle, düzeltmekle görevlendirilir.

2) Yukarıdaki ihtimalde toplam döviz arz ve talebinden bahsedilirken gümrük duvarı ve dışarıda çalışan işçilerle sair vatandaşların memleketle gönderecekleri dövizlerin (3) arz ve talep üzerindeki muhtemel etkilerine değinilmemiştir. Oysa ki gümrük duvarı döviz talebini sınırlar; dışarıdan gelen işçi dövizleri ve benzer gelirler de dışarıdan içeriye bir kaynak transferi olup GSYİH'ya bir katkıdır ve döviz arzını artırır. Denge kurunun saf nazari belirlenmesinde bu iki faktörün ve benzer faktörlerin etkilerini de dikkate alarak bir tanımlama yapmak ve ona göre daha saf bir denge kuru tanımı oluşturmak mümkündür. Gümrük duvarı döviz talebini azalttığına göre, eğer işçi dövizlerinin ve benzeri faktörlerin net sonucu döviz arzında bir artış ise, bu şekilde, bulunacak bir denge kuru; birinci kısımdaki denge kuru (4) mahalli para ile daha yüksek bir denge kuru verir. Örnek olarak birinci ihtimalde denge kuru 25.— TL. = 1 U.S.\$ ise, ikinci ihtimalde Denge kuru 30.— TL. = 1 U.S.\$ olur. Gümrük duvarı ve işçi dövizleriyle benzer faktörleri dikkate alarak yapılacak bir tanımlamadaki denge kuru daha saf, daha doğal ve desteksiz bir denge kuru (Doğal Denge kuru). Buna karşılık bahis konusu faktörleri dikkate almayarak yukarıdaki (1) işaretli bentteki çerçeve dahilinde bulunacak bir denge kuru daha gerçekçi bir denge kuru olur. (GERÇEKÇİ DENGE KURU). Aşağıdaki incelemelerimizde biz Denge kuru bahsederken, fazla ayırmalara ve inceliklere gitmeden Gerçekçi Denge Kurunu kastedeceğiz. Yalnız şu noktayı önceden belirtelim; Gerçekçi Denge Kuru aslında Doğal Denge Kuruna nazaran gümrük duvarı ve net işçi dövizleri girdileri ve benzer net katkılarla desteklenen, bu açıdan mahalli paraya yabancı paralar önünde doğal halinden daha yüksek değerlenme imkânını veren bir kurdur. İlerde kullanacağımız bir deyimle gerçekçi Denge Kuru, Doğal Denge Kuruna nazaran, (Özellikle Türkiye için) daha fazla değerlenmiş bir kur durumundadır.

3. Döviz Pazarındaki Rekabet

Kambiyo veya döviz pazarı, klasik iktisadın tam rekabet için belirlediği şartlara en çok yaklaşabilen pazarlardan biridir:

— Döviz pazarındaki alış-veris konusu mal, yani döviz, birbirinin aynıdır; birbirine eşit ve benzer parçalara bölünebilir ve birbiriyle rahatça değiştirilebilir. Gerçi döviz kazanabilmek için her üretici başka bir mal veya hizmet üretir; fakat sonuçta bu değişik mallar ve hizmetler dış aleme sunulur ve karşılığında döviz kazanılır ve kambiyo borsasına birbiriyle tama-

(3) ve malların da.

(4) Gümrük himayesi ve işçi dövizleri girdilerini içeren kurdur.

men aynı, karşılıklı değiştirilebilir, ve eşit parçalara bölünebilir olan bu dövizler sunulur. Alıcıların talep konusu da, birbiriyle aynı olan bu dövizlerdir. Alıcılar buradan sağladıkları dövizlerle, sonradan dış alemden değişik, çeşitli mal ve hizmetler elde ederler.

— Döviz pazarında, döviz satanlar da, döviz satın alanlar da sınırsız deneyecek kadar çoktur. Bu pazarda ister satıcı ister alıcı açısından pek nadir hallerde oligopolist veya özellikle monopolist bir durum görünür. Petrol üreten az gelişmiş ülkeler dışındaki memleketlerde döviz üreten sektör binlerce çiftçiden, sanatkârdan, sanayiciden... teşekkül eder. Döviz alıcıları da kocaman bir ithalatçı sektör, sanayi kuruluşları, dışa seyahat yapan binlerce kişidir.

Kısaca, döviz pazarı tam rekabet şartlarına en ziyade yaklaşabilen pazarlardan biridir ve bu pazarda, dövizin fiyatının yani döviz kurunun; rezervlerin yardımıyla spekülâtif ve/veya mevsimlik hareketler nötralize edilerek, ekonominin normal işleyişinden doğan toplam döviz arz ve talebine göre serbestçe oluşmasına imkân verilirse; teorik iktisadın tam rekabet için tanımladığı faydalardan en geniş şekilde yararlanmak mümkün olur. Özetle, böyle bir çerçevede, ekonomi dışa döner ve döviz üretimi, marjinal maliyet, marjinal gelire eşit olana kadar genişler, büyür: Kaynakların dağılımı ve kullanımında rasyonalizasyon sağlanır. Ekonomide verimlilikle refah azami düzeyine çıkar.

Ekonominin normal işleyişinden doğan toplam döviz arz ve talebine göre bulunacak bir denge kuru, aynı zamanda memleket içi fiyat düzeyi ve dolaşısıyla iç verimlilikle dış alem fiyatları arasında muadeleti (benzerliği veya mukayese edilebilmeyi) kuran bir bağıdır. Denge kuru iç fiyatlarla dış fiyatlar arasında dengeyi ve bağlantıyı kurar. Denge kurunun bu hayati görevini bir örnek yardımıyla açıklayalım :

Farz edelimki; Almanya'da bir malın fiyatı 1 DM'tir. Aynı mal aynı niteliklerde Türkiyede'de üretilmektedir. Eğer denge kuru 1 DM=8 TL. olacaksa bu malın Türkiye'deki fiyatı (8 TL. + Almanya'dan Türkiye'ye nakliye ve sigorta giderleri + Gümrükler...) in toplamından fazla olamaz. Çünkü, bu takdirde ithal malı yerli maldan ucuz hale gelir, ithal talebi artar, ithal talebinin yükselmesi döviz talebini arttıracığından Denge kuru 8 TL. = 1 DM'da kalmaz. Yükselmeye başlar. Bu yükselme bahis konusu malın iç ve dış fiyatları arasındaki muadelet kurulana kadar devam eder. Genel bir deyimle Denge kuru, iç fiyatlarla dış fiyatlar arasında mukayese ve yaklaşık benzerliği — muadeleti — sağlayan bir bağıdır.

Yukarıdaki açıklama ve örneklemeden çıkarılabilecek önemli bir sonuç vardır :

Bir memlekette Cari İşlemler Hesabı dengede ve kambiyo kuru gerçekçi bir denge düzeyinde iken, bir enflasyon veya başka bir nedenle iç fiyatlar

dış âlemden daha hızlı bir düzeyde yükselmeye başlarsa, kur da değişmek ve yükselmek zorundadır. Bu ayarlanmaya müsaade edilmezse kur gerçekçiliğini ve denge kuru olma niteliğini gittikçe kaybeder. Dış ödemelerin Cari İşlemler Hesabı açık verir ve iç fiyatlarla dış fiyatlar arasındaki bağ, mukayese edilebilme olanağı, giderek kopar.

4. Kur Politikasının Çeşitleri

Denge kuru açısından değerlendirildiğinde, memleketlerin izleyebilecekleri kambiyo kuru politikaları üç geniş kategoriye bölünebilir :

a) Denge Kuru Politikası

Bir ülke kambiyo kurunu Denge kuru düzeyinde tutabilir. Bu tutuş dalgalı bir kur politikası içinde olabileceği gibi; icabına göre sık sık revalüe veya devalüe edilerek denge kuru düzeyine getirilen sabit bir kur sistemi içerisinde de gerçekleştirilebilir. Dalgalı ve sabit kurların da çeşitli varyasyonları olabilir (5).

Kambiyo kuru politikasını denge kuru düzeyinde yürüten bir memlekette dış ödemeler dengesinin cari işlemler hesabı denge içinde bulunur. Sermaye hareketlerinde bir fazlalık olursa bu fazlalık döviz rezervlerinde bir artışla karşılanır. Aksi olarak Sermaye Hareketi hesabı açık verirse bu açık döviz rezervlerindeki bir azalışla finanse edilir.

Denge kuruna uygun olarak yürütülen bir döviz kuru politikası döviz kazanan sektörlerle dövizi tüketen sektörler arasında, gelir dağılımı açısından nötr ve adil bir politikadır. Bu sistemde, döviz kazanan sektörler, dövizlerinin piyasada getirebileceği azami değeri, yani gerçek piyasa fiyatını alırlar. Çünkü denge kuru dövizin gerçek piyasa fiyatıdır. Dövizi kullananlar veya tüketenler de bu fiyatı öderler. Her iki geniş sektör de piyasa şartlarına göre hakları olan muameleye tabi tutulmuş olmaktadır. Gelir dağılımına piyasanın işleyişi ve icapları dışında bir müdahale yapılmamaktadır. Döviz pazarı tam rekabet şartlarına en ziyade yaklaşan bir pazar olduğundan, Denge kuruna göre bu pazarda belirlenen gelir dağıtımında kaynak kullanımına ve adalete en uygun bir dağılım olduğu kabul edilebilir.

Denge kuru politikası, döviz üretenlerin hakkını tam verdiğiinden bu sektörü teşvik eder, ekonomiyi dışa açılmaya yöneltir, hiç olmazsa dışa açılmaya bir engel koymaz; Sanayileşmeyi, ekonomik gelişmeyi, mukayeseli avantajlardan yararlanmayı da ön plâna getirerek, doğal, sağlıklı seyri içinde yürümeye bırakır. Döviz tüketen sektörleri de özel olarak teşvik etmediğinden, ekonominin döviz tüketimi açısından dışa dönüklüğünü doğal, normal şartlar ve ölçüler içinde tutar.

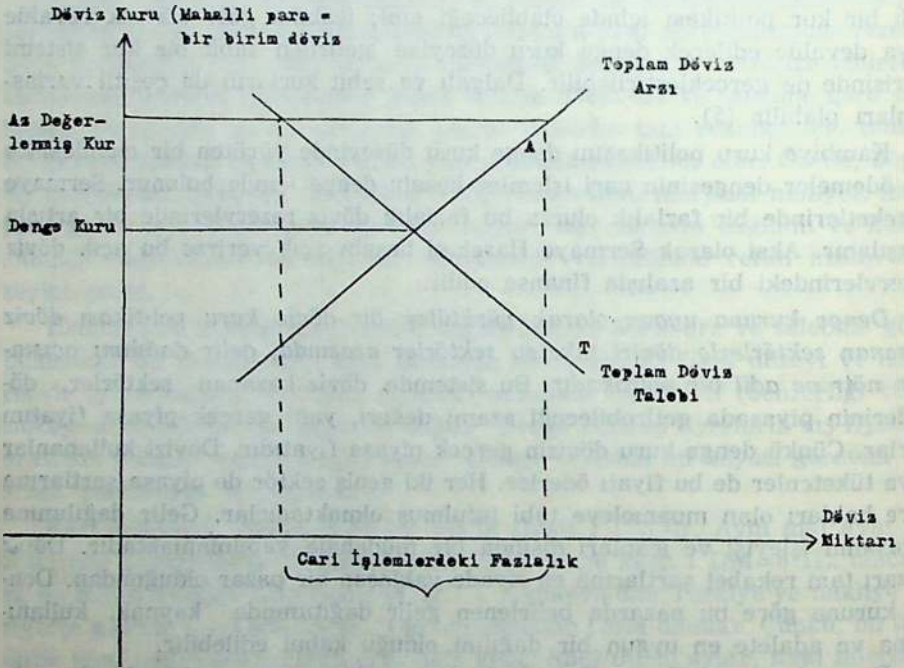
(5) Bakınız. Finance and Development June 1977 Vo. 14 No. 2 Heller Robert H. Choosing an Exchange Rate System.

b) Az Değerlenmiş Kambiyo Kuru Politikası

Bir memleket kambiyo kurunu, denge kurunun üstünde tespit edebilir ve öyle tutar. Örnek olarak: Denge kuru 30 TL. = 1 U.S.\$ iken fiili kambiyo kuru 35 TL. = 1 U.S.\$ olarak kabul edilir. Görüleceği gibi bu tip bir kur politikasında mahalli para, yabancı paralar — dövizler — karşısında daha düşük bir değerle değerlendirilmektedir. Onun için İktisat dilinde bu tip kambiyo kuru politikaları Az Değerlenmiş Kambiyo Kuru (under valued exchange rate) adıyla anılır.

Kambiyo kuru az değerlendirilmiş durumda olunca o memleketin cari işlemler dengesi fazla verir. (Bakınız: Tablo II).

TABLO II

Bu fazlalık ya sermaye hareketleri hesabındaki bir açıkla — Yani dışarıya sermaye ihracıyla — veya döviz rezervlerinde bir artışla (6) karşılanır.

Az değerlendirilmiş bir kambiyo kurunda, memleket içi fiyatlar dış alem fiyatlarına kıyasla daha düşük ve avantajlı görünür. Dolayısıyla, az değerlendirilmiş kambiyo kuruyla ihracat ve diğer döviz kazanan sektörler dış alemde ek bir rekabet gücüne kavuşturulmuş olurlar. Bu durumda rakip memleket-

(6) Sermaye hesabındaki açıkla döviz rezervlerindeki artışın çeşitli ölçülerde birlikte olması da tabii mümkündür.

ler ya kendileri bir devalüasyon yaparak veya kuru az değerlenmiş olan memleketi devalüasyona zorlayarak aradaki (kendilerine göre) haksız rekabeti gidermeye çalışırlar.

Az değerlenmiş bir kambiyo kuru açıkça, ihracatçı ve diğer döviz kazanan sektörler, kuruluş ve kişiler lehine; ithalatçı, ithalattan yararlanan ve genel olarak döviz tüketicisi durumundaki sektörler, kuruluş ve kişilerin ise aleyhinedir. Çünkü, az değerlenmiş kambiyo kurunda, döviz üreten sektörlerle dövizleri karşılığında mahalli para ile normal piyasa şartlarında sağlayabilecekleri azami değerden (denge kuru veya gerçek piyasa fiyatından) daha yüksek bir bedel verilmekte ve bu bedel döviz tüketenlerden alınmaktadır. Az değerlenmiş bir kambiyo kuru bir manada milli gelirin döviz kazanan sektörler lehine yeniden bir dağıtımına tabi tutulmasıdır. Bu durumun ihracatı ve döviz kazanan sektörleri teşvik etmesi doğaldır. Onun için yeterince bir süre az değerlenmiş kambiyo kuru politikası izleyen memleketlerde yatırımlar, tarım ve sanayileşme... kısaca bütün ekonomik faaliyetler dışı dönük olarak gelişir. Doğal ve kültürel şartlar imkân veriyorsa ortaya gelişmiş bir turizm sektörü çıkar. İthalatçı ve diğer döviz tüketicisi sektörler ise çekiciliğini kaybederler.

Dış pazarlara açık ileri sanayileşmiş ülkeler genellikle az değerlenmiş kambiyo kuru politikası izlemeye özen gösterirler. Bu açıdan aralarında devamlı ve sinsi bir rekabet vardır. Her memleket biraz daha yüksek devalüasyon yaparak kurunu az değerlenmiş duruma getirip, dış pazardaki rekabette üstünlük kazanmaya çalışır.

Uluslararası Para Fonu esas itibariyle bu rekabeti bir düzene koymak ve denetim altına almak için kurulmuştur. Fon, 1970 başlarına kadar görevini Bretton Woods'da kararlaştırılan sabit pariteler ve yıllık konsültasyonlar çerçevesinde iyi kötü yapmaya çalışmıştır. 1970'lerin başlarında Bretton Woods sisteminin çöküşü ve başlıca ileri memleket paralarının dalgalanmaya bırakılışından sonra ise Fon, dikkatlerini, dalgalı kur düzeni içinde paraların aşırı devalüasyonlarla uluslararası ticarete haksız rekabet şartlarının yozlaştırılmasını önleme konusuna yoğunlaştırmış bulunmaktadır. Para Fonunun son defa yeniden değişikliğe arz edilen ana sözleşmesinde bu nokta ve hedef özel bir biçimde belirtilmektedir (7).

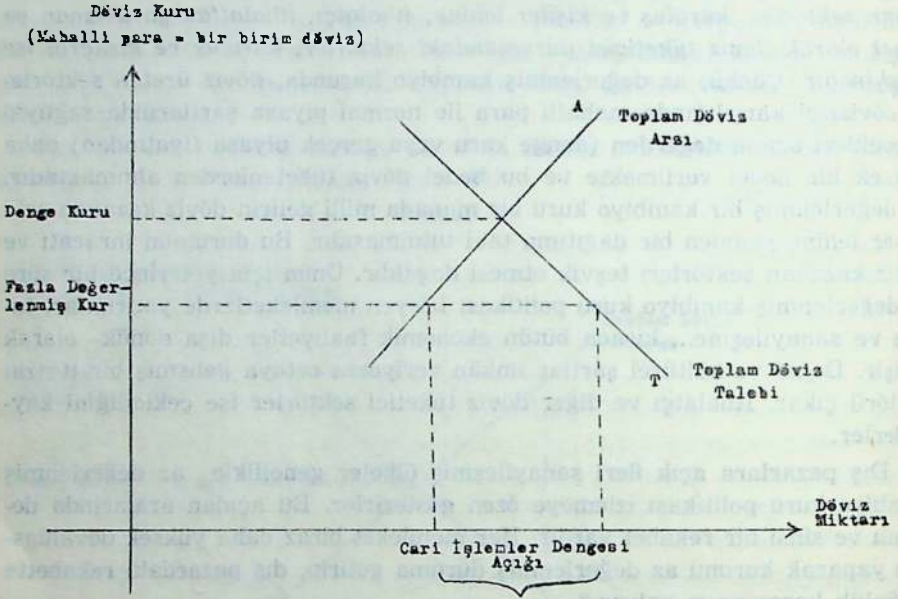
c) Fazla Değerlenmiş Kambiyo Kuru Politikası

Bir ülke kambiyo kurunu Denge kurunun, yani gerçek piyasa değerinin altında tutabilir. Örnek olarak denge kuru 30 TL. = 1 U.S.\$ iken kur 15 TL. = 1 U.S.\$ dır, denebilir; yani mahalli para yabancı paralar — dövizler — karşısında fazla değerlendirilebilir. İktisat dilinde Fazla Değerlenmiş

(7) Bakınız. Finance and Development. June 1977/volume 14/Number 2. p. 4 Surveillance Over Exchange Rates.

kambiyo kuru adıyla tanımlanan bu politika (over valued exchange rate) sonunda dış ödemelerin cari işlemler hesabı açık verir. (Bakınız: Tablo III).

TABLO III

Bu açılı ya sermaye hesabındaki bir fazlalık ile yani yabancı sermaye ithali, dış borçlanmalar v.s. yoluyla veya döviz rezervleri kullanılarak karşılabilir; finanse edilir. Diğer bir deyişle suni fazla değerlenmiş kambiyo kuru şu veya bu şekilde dışarıya borçlanılarak veya döviz rezervleri eritilerek desteklenir, savunulur. Fazla değerlenmiş suni bir kuru diğer bir idame yolu döviz giderleri üzerinde çeşitli kontrol, sınırlama veya yasaklamaların konmasıdır. Kısaca, ticaret ve kambiyo kontrolleri hatalı bir fazla değerlenmiş kambiyo kuru politikasının doğal sonucu olur.

Fazla değerlenmiş kur politikası izleyen bir memlekette iç fiyatlar daima dış fiyatlara kıyasla — bu kıyaslama fazla değerlenmiş kurla yapıldığından — daha kabarık, yüksek görünür.

Döviz kurunun fazla değerlenmişliği çok belirginse, iç ve dış fiyatların mukayese clanağı bütünüyle kaybolabilir ve iç fiyat düzeyi ile dış fiyatların bağı kopabilir. Bu durumun doğal sonucu döviz üretiminin ürkütülmesi, zayıflatılması; döviz tüketiminin ise teşviki, dolayısıyla dış ödemelerdeki açığın büyük, devamlı ve kronik hale gelmesidir.

Fazla değerlenmiş bir kambiyo kuru politikası, dövizin, bunu kazandıktan (dışarda çalışan işçiden, ihracatçıdan, onun gerisindeki tarım ve sanayici

kesimden, turistik tesis işletenlerden...) gerçek piyasa değerinin — Denge kurunun — altında satın alınması ve bu düşük fiyatla ithalatçıya ve diğer döviz tüketenlere satılması olduğuna göre, bu politika açıkça döviz üretkenlerin aleyhine, döviz tüketenlerin ise lehinedir. Diğer bir deyişle, milli gelirin döviz tüketenlerin lehine bir yeniden dağıtılmasıdır.

Döviz üretkeni mağdur, döviz tüketenini kazançlı bir duruma getiren böyle bir politikanın, uzun süre devamı halinde, ekonomi üzerinde çeşitli ve yaygın zararları olmasından kaçınılamaz. Bu olumsuz etkilerin başlıcalarını şöyle özetleyebiliriz :

— Böyle bir ekonomide ihracat sektörü gelişemez; giderek ekonominin durgun ve bunalımlı bir kesimi haline gelir. Döviz, ekonominin ve kalkınmasının devamı bir dar boğazı olarak belirir.

— İhracata dönük sanayi kurulamaz. Çünkü bu sanayii kurmak emniyetli ve kârlı olmaz. Böylece ekonomi dışa açılıp iç pazarını genişletmek olanağınan yoksun kalır. Oysa ki, özellikle az gelişmiş bir ülke sağlıklı bir sanayileşme için, dar iç pazarını aşıp dışa açılmak zorundadır.

— Uzun süre izlenen fazla değerlenmiş bir kur politikası sanayileşmeyi içe, ithal ikamesine, yeterince geniş hazır iç pazarı olan tüketim mallarına, özellikle ithalatın yüksek kârlarından yararlanmak için ham ve yarı mamulleri dışardaki gelen sanayi kollarına ve montajcılığa yöneltir. Ancak bu şekilde kurulacak zayıf temelli sanayi de yaşayabilmek için bir takım ithal kısıtlamaları veya kesin ithal yasakları ile korunmak zorundadır. Çünkü fazla değerlenmiş bir kambiyo kuru, fazla değerlenme derecesine göre, gümrük duvarının, yani gümrük himayesinin etkinliğini azaltır veya bu himayeyi tamamen kaldırır. (8)

— Turizm ve diğer döviz kazanan sektörler gelişemez.

— Fazla değerlenmiş kur politikası, dış ödemeler dengesini devamlı, kronik açıklara sürükleyebileceğinden, memleket döviz rezervlerini tükettikten sonra dış yardımlara, kredilere, borçlanmalara muhtaç hale gelir. Giderek büyük bir dış borç biriktirir. Bu borçların faiz ve ana para ödemeleri ayrı bir sorun olur. Ağır bir dış borç yükü altında, dış yardım ve borçlara muhtaç bir memleket dış politikasında da handikaplı hale gelir ve zaman zaman istemeyerek dış özgürlüğü ve hareket serbestisinden fedakârlık etmek zorunda kalır.

— Buna mukabil fazla değerlenmiş kambiyo kuru politikası izleyen bir memlekette ithalatçı ve döviz tüketicisi diğer sektörler devamlı bir canlılık ve hareket içinde bulunurlar. Çünkü fazla değerlenmiş bir kur politikası ile bu sektörler dövizini, gerçek piyasa değerinin — Denge kurunun — altında satın

(8) Denge kuru 30 ünite mahalli para = 1 U.S.\$, gümrük oranı % 100 olan bir memlekette, kuru 15 ünite mahalli para = 1 U.S.\$ düzeyinde tutmak, gümrük himayesini fiilen sıfıra (0) indirmek demek olur.

olarak aşıktan ve havadan kazanç sağlamaktadırlar. Herkes ithalata ve döviz tüketimine yönelir. Kısaca, uzun süre izlenmiş bir fazla değerlenmiş kambiyo kuru politikası, ekonomik gelişmede bir fren rolünü oynar; sağlıklı, dengeli ve hızlı bir sanayileşmenin aleyhine işler; ekonomide ciddi kaynak kayıplarına, haksızlıklara, çarpımalara ve başka çeşitli sakıncalara neden olur.

Bilimsel bir ekonomik politikada, özellikle hızla sanayileşip kalkınmak isteyen az gelişmiş bir ülkenin ekonomik politikasında fazla değerlenmiş bir kambiyo kurunun hiç bir yerinin olmaması gerekir. (9) Oysa ki cumhuriyetten günümüze kadar geçen uzun dönemde, Türkiye, kısa aralıklar hariç, hep fazla değerlenmiş bir kambiyo kuru politikası izlemiştir. (10) Yakın geçmişimizde de Türkiye bir ara 1970 Ağustos devalüasyonu ile, denge kuruna yaklaşan bir kambiyo kuru politikasına dönmüş; fakat 1973'ten itibaren şiddetli bir enflasyonist gelişme içinde kurunu sabit tutarak tekrar ve hızla bir fazla değerlenmiş kambiyo kuru çerçevesine avdet etmiştir. Son dört yılda (1974 - 77) Türkiye aşırı fazla değerlenmiş bir kambiyo kuru politikasının bütün araz ve sakıncalarını yeniden yaşamaktadır.

5. Karaborsa, Kambiyo ve Ticaret Kontrolleri

Karaborsa, kambiyo ve ticaret kısıtlamaları ile kontrolleri fazla değerlenmiş bir döviz kuru politikasının doğal yan ürünleridir (11). Fazla değerlenmiş döviz kurunda toplam döviz talebi döviz arzından fazla olduğundan cari işlemler dengesi açık verir. Bu açık bir süre döviz rezervleri, dış borçlanmalar ve sair dış kaynak transferleri ile karşılanırsa da, bir noktada bu olanaklar tükenecek veya asgari talep fazlasını karşılayamayacak bir duruma gelecektir. Bu düzeye erişildiği zaman iktisadi politikayı yürütenlerin önünde iki seçenek belirecektir :

(9) Bu fikre karşı «az gelişmiş bir ülke dış yardım ve sair kaynaklardan yararlanmayacaktır» sorusu sorulabilir. Cevap açıktır. Yararlanabilir. Fakat önemli olan bu yararlanmanın, kambiyo kurunu fazla değerlenmiş bir noktaya itmeden gerçekleştirilmesidir. Dış destekle kur, fazla değerlenmiş bir düzeyde tutulursa ekonomide dış kaynak transferinin faydalarına karşı menfi faktör ve zararlar belirir. Kurdaki fazla değerlenmişlik belirgin olur ve uzun süre devam ederse, ekonominin kaybının kazancından çok fazla olması ise muhakkaktır. Yani dış yardım, her açıdan diyeti olan bir nimettir. Az gelişmiş bir ekonominin, döviz kurunu fazla değerlendirmeden, dış yardım ve kaynak transferlerinden nasıl yararlanabileceğinin incelenmesi bu yazının maksadı dışındadır.

(10) Bakınız. Kemal KURDAŞ; kambiyo kuru politikası ve Ekonomik Gelişme. Age.

(11) Sermaye hareketleri dikkate alınmazsa, kambiyo kurunu denge kuru düzeyinde veya az değerlenmiş bir seviyede tutan bir memlekette, karaborsa, ticaret ve kambiyo kontrol sistemleri bahis konusu olamaz. Bunlara ihtiyaç doğmaz.

Fazla değerlenmiş kuru devalüe ederek denge kuru düzeyine çıkarmak ve böylece dış ödemeleri dengeye getirmek veya döviz giderlerini azaltacak kısıtlama, yasaklama ve kontrollere baş vurup, toplam döviz talebini sınırlıyarak arz-talep dengesini bu yolla kurmaya çalışmak.

Ekonomik politikayı yönetenler ikinci seğeği benimserlerse bu takdirde bir kısım döviz talebi resmi kambiyo sistemi içersinde karşılanmayacak demektir. Bu talep karaborsaya intikal eder. Fazla değerlenmiş kambiyo kuru sisteminde döviz üretenler suni, dışık ve haksız kambiyo kurundan kaçmaya zaten istekli olacaklarından, fırsat bulununca bir takım döviz gelirleri de karaborsaya intikal edecektir. Böylece karaborsada bir arz ve talep, dolayısıyla de bir karaborsa kuru belirir

Karaborsa kambiyo kurunun, resmi kur ve ekonominin dış ödemelerini dengeye getirebilecek Denge Kuru ile fonksiyonel bir bağlantısı yoktur. Bir memlekette cari işlemler hesabı açık verdiği, yani resmi kur fazla değerlenmiş durumda olduğu halde, döviz talebindeki aşırılık, yani cari işlemler dengesindeki açık döviz rezervleri kullanılarak ve/veya dış borçlanmalarla, sair dış kaynak transferleri ile tamamen karşılandığı sürece bir karaborsa ve karaborsa kuru teşekkül etmeyebilir. (12) Bu takdirde ortada bir döviz karaborsası ve kuru yok diye resmi kuru gerçekçi kabul etmek doğru olmayacaktır. Resmi kurun fazla değerlenmiş olup olmadığının göstergesi ve ispatı cari işlemler dengesindeki açıktır.

Karaborsa ancak bu acık döviz rezervleri, dış borçlanmalar ve başka dış kaynaklarla karşılanamadığı zaman ortaya çıkar ve kur, karaborsaya intikal eden taleple oraya kacabilen döviz arzına göre, risk faktörü de dikkate alınarak, teşekkül eder. Karaborsa kurunun ortaya çıkması, resmi kurdaki fazla değerlenmenin ileri bir noktaya vardığının, ve dış borçlanmalar, sair dış kaynak transferleri ile rezervlerin resmi kurda ekonomideki aşırı döviz talebini karşılamaya yetmediğinin ispatıdır.

Karaborsa döviz kuru resmi kurdan muhakkak ki daha yüksek bir kur olur. Fakat ne kadar yüksek olacağını, karaborsaya intikal eden döviz talebi, buna karşılık oraya intikal edebilen döviz gelirleri, yani karaborsa döviz arzı tayin eder. Genel kural olarak talep büyük arz küçükse kur yüksek aksi halde düşük olur. Döviz gelirlerinin karaborsaya intikali risksiz ve kolay ise — ki buğünün Türkiyesinde işçi dövizleri nedeniyle böyle bir durum mevcuttur. — Karaborsaya intikal eden talep büyük olsa dahi, karaborsa kurunun resmi kurdan pek fazla saomaması kuvvetli ihtimal icindedir. Buna muabil döviz gelirleri üzerindeki kontrollerin sıkı ve etkili olduğu bir memlekette, karaborsadaki döviz talebi pek büyük olmasa da, arz çok sınırlı kalacağından, karaborsa kuru resmi kurdan çok farklı olabilir; hatta denge kuru düzeyini bile

(12) Böyle bir durumda bir karaborsa varsa, bu dışarıya kaçmak isteyen sermaye ile ilgilidir.

aşabilir. Özetle; karaborsa kendi içinde genellikle küçük ve özellikleri olan nispeten erratik bir pazar olup, bu pazardaki kurlar, paranın dış değeri hakkında bir fikir vermekle beraber, resmi kurun fazla değerlenmiş olma derecesi ve bir devalüasyona esas alınacak Denge kurunu tayin açısından, güvenilir bir gösterge olarak kabul edilemez.

6. Devalüasyonun Tanımlanması

Halk dilinde kur ayarlanması veya paranın değerinin düşürülmesi gibi adlarla tanımlanan devalüasyon, bilimsel olarak, bir kambiyo kurunun, bulunduğu düzeye kıyasla daha az değerlenmiş bir noktaya doğru çıkartılmasıdır. Devalüasyon genel olarak dış ödemeleri açık veren bir memlekette fazla değerlenmiş durumdaki kambiyo kurunun denge kuru düzeyine çıkarılıp dış ödemelerin dengeye kavuşturulması için yapılır. Bu operasyonda kurun, cari ödemeler dengesinde fazla vermek, dolayısıyla döviz rezervlerini takviye etmek, borç ödeyecek duruma gelmek veya genel olarak döviz kazanan sektörlerin dış rekabet gücünü artırmak amacıyla denge kurunun üstünde az değerlenmiş bir kur düzeyine kadar ayarlanması da görülebilecek hallerdendir. Diğer yandan dış ödemeleri ve kuru zaten dengede olan bir ülke de sırf dış pazarlarda rekabet gücünü artırmak, dışa sermaye akımını finanse etmek veya döviz rezervlerini takviye etmek için kurunu az değerlenmiş bir noktaya doğru devalüe edebilir. Bu hal genellikle gelişmiş sanayi memleketleri arasında görülür. Sanayileşmiş, ihracata dönük, sermaye ihraç eden memleketler kurlarını az değerlenmiş düzeyde tutmaya özen gösterirler.

Devalüasyon fazla değerlenmiş bir kurun ister Denge kuru düzeyine, ister onun üstünde az değerlenmiş bir noktaya getirilmesi için yavılan, açıkça; ekonomide döviz kazanan kişi, kuruluş ve sektörlerin lehine, döviz tüketen kişi kuruluş ve sektörlerin ise aleyhine bir harekettir. Çünkü, devalüasyonla döviz kazanıp bunu memlekete getirenlere, her birim dövize karşılık mahalli para ile bir evvelki duruma kıyasla daha yüksek bir bedel — fiyat verilir ve bu fazla bedel döviz satılırken dövizi tüketen kişi, kuruluş ve sektörlerden alınır. Görüleceği gibi devalüasyonda döviz tüketenlerden döviz üretenlere doğru bir kaynak transferi bahis konusudur. Devalüasyon, gelir dağılımı açısından bakıldığında milli gelirin, dövizi üreten sektörler lehine bir yeniden dağıtılması hareketidir. Bu yeniden dağıtılmanın, fazla değerlenmiş kambiyo kurunun denge kuru düzeyine çıkarılmasından doğan kısmı, mevcut ve devam eden bir haksızlığın giderilmesi niteliğinde kabul edilebilir. Kurun denge kurunun üstünde az değerlenmiş bir noktaya ayarlanmasından doğan fark ise döviz üretenler için ek ve net bir kazançtır; bir ilâve teşvik unsuru ve tedbiridir.

Devalüasyonun döviz tüketenlerden döviz üretenlere bir kaynak transferi oluşu niteliğini — hak edilmiş veya ek — bir örnekle bir kere daha açıklyarak bu kısımdaki izahatımızı bitirelim.

Örnek olarak; halen Türkiye'de resmi döviz kuru 19 TL = 1 U.S.\$ düzeyindedir. Bir devalüasyonla kur 1 U.S.\$ = 30 TL sına çıkarılırsa, her dolar, döviz üretenlerden 30 TL. sından alınacak ve döviz tüketenlere, yani ithalatçılara, dışarıya seyahat edenlere v.s. ... evvelki 19 TL. sı yerine 30 TL. sından satılacaktır. Görüleceği gibi devalüasyonda döviz tüketenlerden, bu döviz kazanmış ve memlekete getirmiş olanlara doğru açık bir gelir (kaynak) transferi bahis konusudur. Yukarıdaki örnekte bu transfer her Dolarda 11 TL. olarak belirtilmektedir.

7. Kazancın Ölçüsü

Devalüasyon döviz üreten sektörlerin lehine bir kaynak transferi hareketi olacaktır. Beraber, bu transferin ölçüsü ve cesameti çeşitli faktörlere göre belirlenir ve değişir :

Devalüasyon oranı ne kadar yüksek olursa döviz üretenlerin kazancı o kadar büyür. Yukarıda belirtildiği gibi, bu kazancın, fazla değerlenmiş kurun denge kuruna çıkartılmasından doğan kısmı döviz üretenlerin normal haklarıdır. Çünkü, döviz kurunun ekonomide mevcut şartlara göre oluşmasına imkân verilse, döviz üretenler zaten denge kurunu alabileceklerdir. Devalüasyon bu gerçeği kabul etmekte; döviz üretenlere denge kurunun altında fazla değerlenmiş bir kur uygulamak suretiyle yapılagelmekte olan haksızlığı gidermektedir. Devalüasyonun denge kurunun üstünde az değerlenmiş bir noktaya doğru olan kısmından — eğer böyle bir kısım varsa — doğan kazanç ise döviz üretenler açısından ek ve net bir kazançtır. Ve bir teşvik unsurudur.

Devalüasyonla getirilen kurun etkinliği ne kadar uzun süre ve tam olarak korunabilirse, döviz üretenlerin devalüasyondan doğan kazancı o kadar büyük olur.

Gerçekten; devalüasyonla getirilen kur, ekonomide şiddetli bir enflasyonla kısa bir süre sonra yeniden fazla değerlenmiş bir duruma düşerse, döviz kazananlar açısından devalüasyondan beklenen fayda sınırlanmış, hatta kaybedilmiş olabilir. Onun için bir devalüasyon yapılırken, devalüasyonun geçerliliğini koruyacak paket tedbirler - istikrar tedbirleri - alınmaya çalışılır. Bizdeki tartışmalarda genellikle *yan tedbirler* adıyla anılan bu tedbirler manzumesinin temel hedefi, devalüasyonu zorunlu hale getirmiş olan enflasyonun, devalüasyondan sonra devamının önlenmesi veya hiç olmazsa sınırlandırılmasıdır. Enflasyon ne kadar kesin ölçüde önlenemezse, döviz üreten sektörlerin yapılmış devalüasyondan kazancı o kadar devamlı ve büyük olur. Enflasyonun tekerrürü önlenemezse ve önlenemediği ölçüde, ya sık sık ufak devalüasyonlarla kurun geçerliliğini korumak veya kuru bütünüyle dalgalanmaya bırakmak gerekecektir. Dalgalı sistem içinde kur, ekonomideki toplam döviz talep ve arz oluşumu çerçevesinde dengesini, yerini bulur. Eğer kurun dengenin üstünde az değerlenmiş bir noktada kalması istenirse, bu takdirde

merkezi para otoritesi döviz piyasasına ek bir taleple girer ve fazla dövizleri rezervlerine aktarır.

Döviz üretenlerin devalüasyondan kazançlarını etkileyen diğer faktörler aşağıdadır:

- 1) Döviz üretenlerin aynı zamanda döviz tüketicisi olmak nitelik ve derecesi;
- 2) Doğrudan doğruya döviz tüketicisi olmamakla beraber, gider bütçelerinde ithalat konusu mal ve hizmetlerin kapsadığı yer;
- 3) Devalüasyonla ithal konusu mal ve hizmetlerin fiyatlarında olan yükselmeler.

Döviz üreten bir kişi, kuruluş veya sektör aynı zamanda ne kadar fazla döviz tüketicisi ise, devalüasyondan net kazancının o kadar küçülmesi doğaldır. Bu halde bir cepten çıkan diğer cebe giriyor demektir.

Döviz üreten kişi, kuruluş veya sektör doğrudan doğruya döviz tüketicisi olmamakla beraber ithal edilmiş mal ve hizmetleri tüketebilir. Söz konusu mal ve hizmetler, döviz kazananın gider bütçesinde ne kadar büyük bir yer tutuyor ve gider bütçesi de, döviz kazananın toplam gelirinde ne kadar yüksek bir yer işgal ediyorsa devalüasyondan doğan kazanç o kadar küçülür veya kaybolur.

Devalüasyonun ithal mal ve hizmetlerinin fiyatlarını etkileme durumu da ayrıca dikkate alınması gerekli bir husustur. Devalüasyon, cari işlemler dengesindeki açığın rezervler, dış borçlanmalar ve kaynak transferleri ile tam karşılandığı, dolayısıyla, ithalatın kısıntısız ve serbestçe yapıldığı, ithal pazarında rekabetin kârları asgariye düşürdüğü bir dönemde yapılırsa, ithal maliyetlerine ve fiyatlarına büyük ölçüde yansır. Buna karşılık, devalüasyon gecikmiş, fazla değerlendirilmiş kambiyo kurundan döviz gelirlerinin sıkıntıya girdiği; döviz rezervleri ve dış finansman kaynakları kuruyup ithalatın dar boğazlara, daralma ve gecikmelere itildiği, dolayısıyla ithalatta kıtlıktan—scarcity—doğan yüksek spekülâtif kazançların belirdiği (1977 sonbaharında Türkiye böyle bir dönemin başlarındadır) bir dönemde yapılırsa; petrol gibi resmi kanallardan gelen ve binaenaleyh fiyatların maliyete yakın düzeylerde tutulan mallar hariç, diğer ithal mal ve hizmetleri fiyatlarına yansımaz. Bu takdirde devalüasyon daha çok ithalatçıların aşırı kazançlarını azaltır. Hatta devalüasyondan sonra ithal olanakları bollasır dar boğazlar açılsa ithal fiyatlarında bir düşme bile olabilir, devalüasyonun ithal malı fiyatlarına yansımaya derecesine göre de, döviz üreten sektörün, ithal mal ve hizmetlerini kullanma ölçüsünde, devalüasyondan doğan brüt kazancı etkilenir; az veya çok azalır. Bu konuya biraz ilerde, Türkiye'deki durum vesilesiyle, tekrar döneceğiz.

II. DEVALÜASYONUN TÜRKİYE'DEKİ GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ

1. Giriş

Devalüasyonun Milli Gelirin Dağılımı üzerindeki etkileri konusunda yukarıda verilen teorik bilgiler ve varılan sonuçlar şüphesiz Türkiye için de geniş ölçüde geçerlidir ve Türkiye'nin Gelişme; Tarım, Sanayileşme ve Dış Ödeme alanlarında karşılaştığı zorluklara ışık tutacak niteliktedir.

Bir devalüasyon Türkiye'de de kesin olarak döviz kazanan, üreten sektör, kuruluş ve kişilerin lehine; döviz tüketenlerin ise aleyhine olacaktır. Ancak gözlemi bu noktada bırakmak konuya yeteri ölçüde bir açıklık ve aydınlık getirmez. Bu ilk gözlemi daha bir kaç soru sorarak ve bu soruların cevaplarını araştırarak açıklığı kavuşturmak gerekecektir.

1) Türkiye'de döviz üreten kişi kuruluş veya daha genel bir deyimle sektörler kimlerdir, hangileridir?.

2) Döviz kazanan her kişi, kuruluş ve sektörün bir devalüasyondan muhtemel kazancı ne ölçüdedir?.

3) Döviz tüketen sektörler hangileridir ve devalüasyondan zararları ne ölçüde olacaktır?.

1976 yılında Türkiye'nin Dış Ödemeler Dengesinin Cari İşlemler Hesabındaki yaklaşık toplam 3.3 milyar dolarlık döviz gelirinin önem sırasıyla 1.220 milyon \$'ı tarımsal ve hayvansal ürünler ihracatından, yani tarımdan; 983 milyon \$'ı işçi dövizlerinden; 678 milyon \$'ı sanayi ürünleri ihracatından 180 milyon \$'ı turizm gelirlerinden, yaklaşık bir o kadarı görünmeyen kalem gelirlerinden, 63 milyon \$'ı ise maden cevherleri ihracatından oluşuyordu. Aynı yıl cari işlemler dengesindeki toplam yaklaşık 6 milyar \$'lık giderin, 5128 milyon \$'ı ithalata, 300 milyon \$'ı dış borç faiz ödemeleri ve yabancı sermayenin kâr transferlerine, 390—400 milyon \$'ı büyük kısmı ithalatla ilişkili olan görünmeyen kalem giderlerine, 201 milyon \$'ı da turizm, yani dış seyahatlere sarf edilmişti.

Bu tablonun açıkça gösterdiği gibi, Türkiye'de bir devalüasyondan prensip olarak:

- a — İhracata dönük tarım kesimi
- b — Dışardaki işçi kesimi
- c — Sanayi ürünleri ihraç eden sanayi
- d — Turistik tesis işletenler
- e — Madencilik sektörü
- f — Ve genel olarak ihracat ve döviz üretimiyle uğraşanlar

yararlanacak :

- a — İthalat sektörü
- b — İthalattan yararlanan kesimler

c — Dış seyahat yapanlar

d — Dışa kâr transfer eden yabancı sermaye

e — Ve genel olarak şu veya bu şekilde, döviz kazanmayıp sarf edenler (Ticaret Sektörü, Hizmetler Sektörü, rantlarıyla geçinenler...) ise; zarar göreceklerdir.

Türkiye'de Tarım kesimi genellikle yüzbinlerce orta ve küçük çiftçiden oluşur. Özellikle durum, tarımsal ihracatımızın % 75'ini oluşturan fındık, tütün, kuru üzüm, incir, meyvalar, sebzeler üretim alanlarında böyledir.

Döviz gelirlerimizde ikinci önemli yeri olan dış memleketlerdeki işçi kesimi de bir milyona yaklaşan bir kütleden oluşmaktadır. O halde devalüasyonun Türkiye'de, sosyal açıdan önemli, adam başına gelir bakımından düşük gelirli, fakat gerçek üretken büyük bir nüfus kütlesini yararlandıracağını söylemede hata olmayacaktır. Zaten devalüasyon bütünüyle, dışa mal ve hizmet sunan üretken sektörlerin lehine, dış mal ve hizmetleri tüketen sektörlerin ise aleyhine bir harekettir.

Bu genel gözlemden sonra şimdi, devalüasyonun Türkiye ekonomisinin başlıca sektörleri üzerindeki etkilerini ayrı ayrı inceleyelim:

2 — Devalüasyon ve Tarım Kesimi

Türkiye'nin uzun süre ısrarla izlediği Fazla Değerlenmiş kambiyo kuru politikası, tarım kesiminin dışa açılmasını önliyerek pazarını daraltmış ve tarımın bugünkü geri durumunda önemli bir rol oynamıştır. (13) Denge kuru düzeyinde, daha iyisi dengenin biraz üstünde az değerlenmiş bir düzeyde izlenecek bir kambiyo kuru politikasının ve böyle bir politikanın ilk adımı olacak ciddi bir devalüasyonun, tarımımızı rekabet gücüyle dış aleme açarak tarımın bütün kesimlerini yeni bir gelişme dönemine yöneltmesi beklenir.

Devalüasyonun tarımın çeşitli kesimleri üzerindeki yararları:

— Dışa en ziyade açık, buna karşılık direkt döviz sarfiyatı ile dış mal ve hizmet tüketimi en düşük olan kesim için en büyük; (pamuk, tütün, fındık, incir, üzüm üreticileri bu ihtimalin örnekleri olabilir.)

— Dışa kapalı veva dolaylı dolaysız döviz, tüketici niteliği fazla olan kesimler için ise en düşük olacaktır. Bu ikinci ihtimale yalnız iç pazar için üretim yapan bazı tarımsal üreticiler girebilir. Ancak Türkiye'de tarım sektöründe, özellikle bütün orta ve küçük çiftçi kesiminde dolaylı dolaysız döviz tüketiminin, elimizde istatistiki bir inceleme olmamakla beraber, ekonominin diğer kesimlerine kıyasla çok düşük düzeyde olacağını söylemek hata olmayacaktır. Diğer bir deyişle tarım bir bütün olarak devalüasyondan en çok yararlanacak sektörlerden biri olacaktır.

(13) Kemal Kurdaş... Kambiyo kuru politikası ve Türkiye'nin iktisadi gelişmesi.

— Tarım sektörünün devalüasyondan sağlayacağı faydadan devlet de a-zımsanmıyacak bir pay almaya namzettir.

— Halen memleketimizde, 20 den fazla tarım ürünü, taban fiyatlar politikası çerçevesinde devletten destek ve himaye görmekte; genellikle bu ürünler devletçe, fazla değerlenmiş bir kambiyo kuruyla bulunacak parite değerinden daha yüksek bir taban fiyatıyla satın alınmaktadır. Yani Devlet çeşitli tarımsal ürünlere, fazla değerlenmiş cari kuru parite fiyatından üst fiyat ödemekte, bu ürünleri dışarıya parite fiyatı ile satarak zarara girmektedir. Cari fazla değerlenmiş kambiyo kuru, bir devalüasyonla denge kuruna doğru yükseltildiğinde, bu yükseliş ne kadar belirgin olursa, Devlet taban fiyat destekleme politikasının zararlarından o ölçüde kurtulacak ve taban fiyatları konusunda daha akılcı bir politika izlemek olanaklarına kavuşacaktır.

3 — Devalüasyon ve Sanayi Kesimi

Devalüasyon, gümrük duvarını etkin hale getirerek ve ekonomiyi dış pazarlara açarak, yani iç pazarı dışarı ile genişleterek bütün sanayi kesimlerine önemli ve temel yararlar sağlar. En azından Denge kuru düzeyinde gerçekçi bir kambiyo kuru politikası, sağlıklı bir sanayileşmenin vazgeçilemez bir ön şartıdır. Bunun dışında Devalüasyon:

i. sanayi kesimlerinin ihracata dönük olması,

ii. dolaylı ve dolaysız döviz giderlerinin azlığı ölçüsünde fazla yararlanırdır, mükâfatlandırır. Devalüasyondan en fazla yararlanacak sanayi ise üretimi tamamen yerli girdilere dayalı ve üretimin tamamını dışarıya ihraç eden, yani hem katma değer, hem istihdam yaratma açılarından yurt ekonomisine en yararlı olan sanayi kesimleridir.

Buna karşılık devalüasyon, üretim girdilerinde dış mal ve hizmetlerin önemli yeri olan, iç tüketime dönük sanayi, (ham ve yarı mamul maddeleri dışarıdan gelen sanayi, özellikle montaj sanayi) fazla değerlenmiş kambiyo kurundan sağladıkları haksız ve aşırı kazançlarını azaltır veya tamamen kaldırır. Bir manada bu kazançları döviz üreten kesimlere transfer eder.

«Dışa bağımlı», genel adıyla tanımlayacağımız bu sanayi kesimlerinin devalüasyondan doğan kayıpları, üretim girdilerinde dış katkının oranına, devalüasyonun oranına, yapıma zamanına, ve bu kesimlerin ürettikleri mal ve hizmetlere olan iç talebin elastikiyet derecesine göre değişir; büyür veya küçülür. Bir halde dışa bağımlı sanayi de devalüasyondan kârlı çıkabilir. Bu hal, fazla değerlenmiş kambiyo kuru politikası nedeniyle, döviz rezervleri ve dış borçlanma imkânlarının tüketilip, ithalatın dar boğaza girmesi, özellikle ithalatın uzun süre yapılamaması halidir. Devalüasyon döviz dar boğazını açıp ithalatı yeniden başlatarak dışa bağımlı sanayi yeniden üretim sürecine sokabilir ve kârlılığını yeniden başlatabilir.

4 — Devalüasyon ve Ticaret Kesimi

Türkiye'de esnaf, dükkân veya mağaza sahibi, toptancı ve parekendeci tüccar, komisyoncu, mümessiller ve ticaretle uğraşan ve önemli bir nüfus kitlesini kapsayan, bir başka açıdan dağıtımaya tavassut eden araçlar olarak adlandıracağımız geniş bir kesim; döviz üretmeyip; dolaylı veya dolaysız bir biçimde döviz tüketir. Bu sektörün devalüasyondan açıkca zararı olacaktır. Esasen devalüasyonun temel amaçlarından biri bu tür kesimlerin gereksiz döviz tüketimlerini kısıtlamaktır.

5 — Devalüasyon ve Hizmetler Kesimi

Türkiye'de bu sektöre doktor, avukat, müşâvir, serbest muhasip, banka memurları... gibi bilgi ve zihni çalışmayla geçimlerini sağlayan geniş bir nüfus kitlesi girer. Döviz üretimi hemen hiç olmayan dolaylı ve dolaysız döviz tüketimi ise belirgin olan bu kitlenin de devalüasyondan zararı olacağı açıktır.

6 — Devalüasyon ve İşçi Kesimi

İşçi sektörünün devalüasyon karşısındaki durumunu dış ülkelerde çalışan işçilerle yurt içinde çalışanları ayırarak ele almak faydalı olacaktır:

a) Dış Ülkelerde Çalışan İşçiler

Dış ülkelerde çalışan işçi kesiminin devalüasyondan kârı kesin ve açıktır. Bu kesim devalüasyondan sonra Türkiye'ye yolladığı her döviz ünitesine karşılık eskiye nazaran daha fazla TL. sı alır. Dış ülkelerdeki işçi kesiminin Türkiye'ye yolladıkları dövizlerden faydalanan yakınları genellikle direkt döviz girdileri veya ithal mal ve hizmet tüketimleri düşük kesimlerdir. Binaenaleyh, Devalüasyon, dışarda çalışıp ve memlekete döviz gönderen işçi kesimini ve onların Türkiye'deki yakınlarını en geniş biçimde yararlandırır. Bu durumu bir örnekle açıklamak faydalı olabilir:

1970 Ağustos devalüasyonundan sonra, dışarıdan yurda döviz gönderen işçi, gönderdiği her dolara karşılık 15 TL. sı alıyor; Türkiye'deki yakınları da 15 TL. sına mesela bir kilo peynir satın alabiliyorlardı. 1970 — 1977 Ağustosları arasında Türkiye'de fiyatlar ve bu arada peynir fiyatı 100 den 300'e çıktı veya 15 TL. iken 50 TL./kg. oldu. Oysaki dışardaki işçinin 1 \$'a karşı alabildiği; 15 TL. sından en son 20.— TL. sına çıkabilmiş bulunmaktadır. Yani o işçinin yakınları Türkiye'de halen 1 \$'la (20 TL.) ancak 400 gram peynir alabilmektedirler. 1970 — 1977 arasında dışarıdan gelen 1 \$ ile satın alma güçleri 1 kg. dan 400 grama düşmüştür.

Bu örnek 1970 — 1977 döneminde sürekli ve şiddetli bir enflasyon ortamında döviz kurunun sabit tutulması veya gecikerek yetersiz ölçülerde ayarlan-

mayışla, dışarıdaki işçi kesimine yapılan haksızlığı, devalüasyonun bu haksızlığı giderici niteliğini ve dışardaki işçi kesimi ile Türkiye'deki yakınlarına sağlayacağı faydaları açıkça belirtmektedir. Gerçekten; bir devalüasyonla mesela kur 1 U.S.\$ = 30 TL. yapılırsa, dışardaki işçi kesiminin Türkiye'deki yakınları hiç olmazsa dışarıdan gelen her bir dolarla 600 gram peynir alabileceklerdir. (14).

b) Yurt İçinde Çalışan İşçiler

Türkiye'de işçi kesimi, dolaysız döviz giderleri ve ithal konusu mal ve hizmet tüketimleri düşük düzeyde olan kesimlerden biridir. Belki tarımdan sonra en düşük düzeyde olanıdır. Binaenaleyh bu kesim bir devalüasyondan, devalüasyonla ithal mal ve hizmetlerinin fiyatlarında olabilecek artışlardan asgari ölçüde etkileneyecektir. Buna karşılık işçi kesimi devalüasyonun; üretimdeki tıkanıklıkları gidermesi, üretimi rasyonelleştirmesi, gümrük duvarını etkinleştirerek iç sanayii dış rekabete karşın korunması; ekonomiyi dışarı açarak pazarı genişletmesiyle sanayileşmeyi hızlandırması ve sanayileşme ile ekonomik kalkınmayı sağlıklı temellere oturtması, istihdam olanaklarını arttırmasından doğan yararlarından en geniş biçimde pay alacaktır. İşçi kesiminin devalüasyondan faydaları konusunda, çalışan dallara göre ayrıca şu ayrımlar yapılabilir :

(1) İhracata dönük sanayi dallarında çalışan işçiler devalüasyondan en ziyade yararlanacaklardır. Devalüasyonla ihracat sanayiinin güçlenmesi, orada çalışanların pazarlık gücünü arttırır; istihdam olanaklarını büyütür.

(2) Dış turizme hizmet eden tesislerde çalışanların da devalüasyondan kârı önemli olacaktır. Buna mukabil Türkiye'den dışa turist gönderen işletmeler devalüasyonla, ilk zamanlarda, canlılıklarını kaybedebilir. Bu kısa dönem için geçerli olabilir. Ancak devalüasyon orta ve uzun dönemde döviz girdi ve giderlerinin hacmini büyüteceğinden, sonuçta dışarıya turist gönderen işletmelerin iş hacminin de giderek genişlemesi beklenir.

(3) Devalüasyondan tarım kesimide yararlanacağından tarım işçilerinin bu gelişmeden pay almaları doğaldır.

(4) İthalatçı sektörde; dışa bağımlı ve iç tüketime dönük sanayi dallarında çalışan işçiler ise devalüasyondan yararlanmazlar. Zarar görmeleri de muhtemeldir. Ancak bir halde, devalüasyonun çok gecikip, ithal darlıklarının ortaya çıkması veya özellikle ithalatın tamamen durması halinde yapılacak bir devalüasyondan ithalat sektörü ve dışa bağlı sanayi dallarında çalışanların da faydalanması düşünülebilir.

(14) Bu kesimin 1970'de bir dolarla 1000 gram 1977'de 30 TL. sını bir \$'a eşit yapan bir devalüasyondan sonra dahi ancak 600 gram peynir alabilmesi 1970 — 1977 döneminde Türkiye'de fiyatlar 100 den 300'e çıkarken, dış alemde de genel fiyat düzeyinin 100 den 150'ye yükselmesinin doğal bir sonucudur.

Yukardaki gözlemler bir arada dikkate alınınca, her durumda dışarıdaki işçiler gibi içeride çalışan işçilerin de bir sınıf olarak, devalüasyondan genel ve özel «önemli faydalar» sağlayacaklarını söylemek hatalı olmayacaktır. Çünkü devalüasyon her şeyden evvel bir ülke içinde istihdam koruma ve yeni istihdam olanaklarını yaratma hareketidir.

7 — Devalüasyon ve Bürokrasi

Türkiye'nin kamu kesiminde çalışan memur statüsündeki, adetleri bir milyona yaklaşan kitlenin önemli bir döviz geliri olmayıp, dolaylı ve dolaysız döviz tüketimlerinin ise, diğer bir çok sınıf ve zümreye kıyasla yüksek olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bürokrasi olarak tanımladığımız bu kesimin, devalüasyondan kazancı olmayacak, kaybı olacaktır.

Bürokrasiyi devalüasyona karşı hassas ve çekingen yapan diğer bir husus, memur maaşlarının enflasyonu mutaden geriden takip etmesi; yani yükselen fiyatların en ziyade memurları mutazarrır etmesi ve devalüasyonla fiyatların bir miktar yükselmesi ihtimalinin memur kitlesini ziyadesiyle rahatsız etmesidir.

Devalüasyon açısından emeklilerin durumu memurlara benzer. Onlarda, daha az oranda olmakla beraber, memurlar gibi döviz tüketicisidirler. Döviz üretimi nitelikleri ise hemen hemen yok gibidir. Emekli aylıkları da enflasyonu hep geriden izler.

Buna karşılık, devalüasyonla devlet ve ekonomi için doğacak olumlu gelişmelerden bir aşamada, bürokrasinin ve emekli kitlesinin de yararlanması beklenir. Ayrıca devalüasyonu müteakip devlet gelirlerinin artmasıyla, memur ve emekli maaşlarının yükseltilmesi imkânı da doğabilir.

8 — Devalüasyon ve Devlet

Toplum veya devlet veya bütünüyle ekonomi ise bir devalüasyondan en kârlı çıkacak varlıktır.

Karma bir piyasa ekonomisinde, üretim ve dağıtımdan, tüketim ve yatırıma kadar bütün ekonomik faaliyetleri düzenleyen temel mekanizma fiyat mekanizmasıdır. Bu mekanizmanın işleyişinde bir ciddi hata yapıldığı veya ciddi bir arıza olduğu zaman ekonominin işleyişi temellerinden sarsılır ve böyle bir durumda hiç bir tedbir kendinden beklenen faydayı beklenen ölçüde veremez. Örnek olarak bir piyasa ekonomisinde bütün mal ve hizmetlerin, bütün girdilerin, dolayısıyla bütün malların maliyeti yükselirken, ekonominin bir sektöründen, ürettiği malın veya malların fiyatını sabit tutması istenemez. Eğer bu fiyatlar zorla sabit tutturulursa, o sektör giderek zayıflar, üretimden çekilir, hatta tamamen kaybolabilir. Bir piyasa ekonomisinde bir malın üretilmesi isteniyorsa evvelâ o mala gerçek fiyatı verilir. Rasyonalizasyon tedbirleri ve diğer bütün tedbirler ondan sonra gelir.

Bir piyasa ekonomisinde dışarıya ihraç olunabilecek mal ve hizmetlerin ve onlara karşılık dışarıdan alınacak mal ve hizmetlerin fiyatını tayin eden mekanizma ise döviz kurudur. Hatalı bir döviz kuruyla (15) bir ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin iç fiyatları, dış pazardaki fiyatların üstünde bir duruma düşerse, o mal ve hizmetlerden hiç biri ihraç olunamaz. Tablonun aksi görünümünde, hatalı bir kur politikasıyla mal ve hizmetlerin dış fiyatları iç fiyatlarından düşük hale gelmişse; o ekonomi dış mal ve hizmetlerin istilasına uğrar. Dış ödemeler, dolayısıyla giderek bütün ekonomi dengesinden, rayından çıkar. Devalüasyon sun'i fazla değerlendirilmiş bir kurla rayından çıkmış bir ekonomiyi tekrar rayına oturtma hareketi, bir rasyonalizasyon tedbiridir. Bir sebep değil, bir sonuçtur. Yapılmakta olan bir hatanın tamiridir. Böyle bir tedbirle iç fiyatlarla dış fiyatlar arasında bağlantı, muadelet yeniden kurulur; fiyat mekanizmasının işleyişi, dolayısıyla kaynakların kullanılışı, sanayileşme ve ekonominin gelişmesi rasyonalize edilir; sağlıklı temellere oturtulur. Devlet ve Ekonomi evvelce belirtildiği gibi bundan büyük yararlar sağlayacaktır.

Devalüasyonun kısa dönemde devlete yapacağı etkilere gelince: Türkiye'de kamu kesimi önemli bir döviz tüketicisidir. Kamunun KİT'ler, devletin dış teşkilâtı, resmi dış seyahatler, dış borçların faiz ve ana para ödemeleri, dış bağışlarla sağlanamayan milli savunma araç ve gereçleri mubayaa-sı v.s. için önemli ölçüde dövize ihtiyacı vardır. Buna karşılık kamu kesiminin döviz üretimi, KİT'lerin ihracatı, konsolosluk gelirleri v.s. şeklinde, ufak ölçüdedir. Ayrıca Hazine son yıllarda, alışılmışın dışında dövize çevrilebilir mevduat (DÇM), kabul kredili ithalat ve bir kısım dış krediler için devalüasyon garantisi vermiş, yani devalüasyon riskini üzerine almıştır. Devalüasyondan sonra devlet mutlaka memur maaşlarında da bir ayarlama yapmak zorunda kalacaktır. Bu durumda devalüasyonun hazineyi büyük mali zararlarla sokacağı bir ilk görüş olarak ileri sürülebilir. Ancak gerçekte, bir devalüasyonda, yukarıda söz konusu edilen etmenlerin olumsuz etkisini giderecek, hatta tabloyu hazine lehine çevirecek, yani bir devalüasyondan mali açıdan hazinenin kârlı çıkacağını gösteren başka olumlu faktörler vardır:

a) Devalüasyon gümrük vergi ve hasılatını büyük ölçüde arttırır. Böylece gümrük duvarını etkili hale getirir.

b) Makul bir devalüasyondan sonra ihracatta vergi iadesi sistemini idameye, dolayısıyla sistemin hazineye yüklediği ve giderek artan yıllık 3—4 milyar TL.'lık külfeti taşımaya gerek kalmaz.

c) Devalüasyon, devletin taban fiyat politikasıyla desteklenen tarımsal ürünlerin ihracından doğan zararlarını ortadan kaldırır.

d) Devalüasyonu izleyen ilk bir iki yılda ihracat ve diğer döviz gelirleri, 1970 Ağustos devalüasyonunda olduğu gibi, çeşitli (katlı) kur uygulanmasına

(15) Fazla değerlendirilmiş bir kur demektir.

tabi tutularak hazineye net bir gelir sağlanabilir. Yani ilk bir iki yıl devalüasyonun yararları döviz kazanan sektörlerle ve bütünüyle intikal ettirilmez; kazancın bir kısmı katlı kur uygulamasıyla hazineye geri alınır.

Devalüasyon, cari fazla değerlenmiş kuru, az değerlenmiş bir noktaya getirecek ölçüde yüksek oranda yapılmışsa böyle bir uygulama ek meşruiyet kazanır ve kur az değerlenmiş bir düzeyde tutularak bahis konusu uygulamaya, döviz kazanan sektörler gerçekte hiç rahatsız edilmeden uzun yıllar devam edilebilir. Kısaca, kambiyo sistemi devlete net fon yaratacak ve ekonomik istikrar ile kalkınmaya yardımcı olacak bir işleyişe kavuşturabilir.

Yukarıdaki çerçeve içerisinde, 1977 yılı şartlarında, bir devalüasyondaki hazine leih ve aleyhindeki faktörlerin net sonucunun oldukça önemli bir ölçüde hazine lehine olduğu, yani uygun biçimde yapılacak bir devalüasyonla, hazineye önemli mali olanaklar kazandırabileceği, hesaplanmaktadır. (16)

9 — Türkiye'de Devalüasyona Niçin Karşı Gelinir

Yukarıda verilen açıklamalar Devalüasyonun, fazla değerlenmiş durumdaki cari kuru denge kuru düzeyine veya imkân olursa az değerlenmiş bir düzeye getirecek piyasa ekonomilerinin işleyiş ve gelişmesini sağlıklı bir temele oturtmaktaki faydalarını bütün çıplaklığıyla ortaya koymamıştır. Bu durum ekonomik politikalarını bilimsel esaslara dayandırarak yürüten memleketlerde tereddütsüz anlaşıldığından, uygulamada uygar özellikle gelişmiş, hiç bir ülke kambiyo kurunun fazla değerlenmiş duruma düşmesine müsaade etmez. Sık ayarlamalarla kur denge düzeyinde tutulur ve genellikle kur az değerlenmiş bir hatta sürülerek dış pazarlarda nisbi üstünlük sağlanmaya, klasik deyimiyle iç ekonomideki işsizlik veya sıkıntı dışa ihraç edilmeye çalışılır. Bu açıdan özellikle gelişmiş memleketler arasında daimi bir rekabet ve çekişme vardır. Genellikle bu ülkeler kurunu rakip ülkelerden biraz daha fazla değerlendirmiş, yani nisbi olarak az değerlenmiş bir durumda tutmaya uğraşmaktadır. Türkiye ise bu anlayış ve tutumun hep dışında kalmıştır. Türkiye şiddetli bir enflasyonist politika yürütmesine, yani kurunu kısa sürede fazla değerlenmiş bir duruma sokmasına rağmen, geçmişte kurunu 12 yılda devalüe etmiştir. Bu nedenle de memleketin dış ödemeleri adeta devamlı bir kriz içindedir. Zaman zamanda kriz ekonomide üretimi durduracak boyutlara erişir. Buna rağmen Türkiye'de ne zaman devalüasyon zorunluğundan bahsedilirse kıyamet kopar. Türkiye'nin devalüasyonu adeta yabancı devletlerin ve kuruluşların zoruyla ve mecbur kaldığı için yaptığı görüşü sık sık ortaya atılır.

Türkiye'de başka her memleketin gerektiğinde serbestçe, tereddütsüz, hatta istiyerek uyguladığı, ekonomik politikanın normal bir tedbiri (aracı) o-

(16) Bakınız. Banka ve Ekonomik Yorumlar Ağustos 1977. Cilt 14 Sayı 8 Ekonomik Yorumlar.

lan devalüasyona karşı neden bu kadar ısrarlı ve tabii son derece zararlı bir direniş vardır?..

Bu sorunun cevabı, kısmen Türkiye'de iktisat eğitiminin zaafında; fakat asıl döviz tüketen sektörlerin Türk toplumundaki gücünde ve son derece kısa vadeli bir görüşle, kendi çıkarlarını memleketin genel çıkarlarına tercih etmekteki inat ve ısrarlarında aranmalıdır.

19. asrın ilk yarısının sonlarına doğru Osmanlı Devletinin batı ticaretine bütün kapılarını açmasından sonra, Türkiye'de beliren ilk iş adamları ithalatçılar ve ithal edilen malların ticaretiyle uğraşanlar olmuştur. Türkiye'nin ilk büyük sanayicileri de hep ithalattan - komisyonculuk, mümessillik - sanayiye geçmiş kişilerdir. Böylece Türkiye'de daima kuvvetli bir ithalatçı «lobby»si oluşmuştur. Sonradan buna fazla değerlenmiş kambiyo kuru politikasının yardımıyla hızla kurulan montajcı ve ham ve yarı mamul maddelerin de dışa bağımlı sanayi lobbisi katılmıştır. Bürokrasi ile şehirlerin varlığı, rantıye tüketici sınıfları da daima ithalatçı sektörü çıkarlarının paralelinde olmuştur. Döviz tüketen sektör, şehirlerde, genellikle de büyük şehirlerde yoğunudur; fikirlerini ve telkinlerini kitle yayın organlarına, merkezlerine kolayca duyurabilecek mevkilerdedir. Ayrıca Türkiye'de döviz tüketen sektörler ticaret odaları, sanayi odaları, Odalar Birliği bünyelerinde, çeşitli dernekler de birlikte ve yaygın biçimde organize olmuş haldedir.

Buna karşılık devalüasyondan faydalanacak döviz üreten sektörler, binlerce küçük çiftçi, milyona yaklaşan bir dış işçi kütlesi bağlantısız ve dağıktır. İhracat yapan sanayici sayısı sınırlıdır. Çoğu durumlarda ihracat yapan sanayici bir yönüyle ithalatla, montajcılıkla, kısaca dışa bağımlı, dolaşısıyla, devalüasyondan zarar görecektir bir sanayi teşebbüsü ile ilişkilidir. Döviz kazanan sektörde devalüasyonun gerçek anlamı; kendilerine, sağlayacağı faydalar konusunda bir bilinçlenme, teşekkül etmemiştir. Bu sektör adeta döviz tüketen sektörün, devalüasyon aleyhindeki, aslında hiçbiri bilimsel bir temele dayanmayan fakat yüzeyde doğruymuş intibasını veren binbir değişik itiraz ve iddialar ile beyni yıkanmış haldedir. Çoğu kez bir turistik tesis işleten kişinin veya ihracata dönük sanayi işletmesi sahibinin, devalüasyona karşı döviz tüketenlerin geliştirdiği itirazlarla cevap verdiği, tutum aldığı görülür. Döviz tüketen sektörde, kamuyu, devalüasyona karşı şartlandırılmış halde tutmaya özel bir itina göstermektedir. Ortaya devalüasyon yapılması hakkında bir fikir atılınca, buna karşı her yönden cevaplar, hücumlar düzenlenir. Ticaret odaları, Sanayi odaları, Odalar birliği, iş adamları dernekleri temsilcileri konuşurular. Bu konuşmalara radyo, televizyon ve basın yer verir. Bazı belli kalemler kırk yıllık itirazları tekrarlıyarak, devalüasyon aleyhinde yazılar yayınlarlar. Raporlar, brifingler düzenlenir. Devalüasyon lehinde konuşmuş kişi, adeta konuştuğuna konuşacağına pişman hale getirilir. Bir nevi vatan haini durumuna düşürülür, ve Türkiye küçük bir a-

zınlığın çıkarına hatalı bir kur politikası izlemeye devam ederek bir sıkıntıdan, çıkmazdan, dar boğazdan, diğerine düşer.

Döviz tüketen sektör bir halde devalüasyona karşı direnmez. Bu halde, devalüasyonun uzun süre gecikmesi nedeniyle, memleketin döviz rezervlerinin ve dış borçlanma imkânlarının tamamen tüketilmesi, ithalatın artık yapılamaz; en zorunlu dış ödemelerin ifa edilemez duruma düşmesidir, (17) Kısaca, döviz tüketen sektörün iş alanı, ithalat, daralmış ve montajla dışa bağımlı sanayi iş göremez, üretim yapamaz hale gelmiştir. Böyle bir durumda yapılacak devalüasyon ithalatın yeniden açılması ümidini taşıdığından ve elde kalmış ithal malı stoklarının, eğer zaten kıtlık fiyatlarıyla satılmıyorsa, meşru biçimde devalüasyon sonrası yüksek fiyatlarla elden çıkarılmasına imkân vereceğinden devalüasyon döviz tüketen sektörce de fazla mukavemetle karşılaşmaz.

10 — Devalüasyona Karşı İtirazlar

Türkiye'de kamu oyununda devalüasyona karşı bir fikir ve tutum geliştirmek için kullanılan çeşitli itirazları gözden geçirmek esas itibariyle bu yazının konusu dışındadır. Fakat konunun her yönüyle tanıtılmasını tamamlamak ve zihinlerdeki son tereddütleri de gidermek için bu itirazları da kısaca özetlemeyi ve cevaplamayı faydalı buluyoruz:

— *İthalatçı ve döviz tüketicisi sektörlerin sözcüleri, devalüasyon yapılması telkinlerine karşı, sık sık «Devalüasyon memleketin yararına değildir», «Devalüasyon memleketi batırır», Hatta «Devalüasyon istemek memlekete ihanettir» gibi beyanlarda bulunurlar.* Yukarıdaki, açıklamalar devalüasyonun şartlar gerektirdiğinde ekonominin sağlıklı işleyişi ve gelişmesi için alınması kaçınılmaz, zorunlu bir tedbir olduğunu, toplumun ve nüfusun az gelirli büyük üretici kitlesinin yararına bulunduğunu açıkça göstermiştir. Binaenaleyh ithalatçı sektörün bahis konusu beyanlarını «Devalüasyon bizim çıkarımızla oynar onun için memlekete ihanettir» manasında almak uygun olur.

— *Bir diğer iddia «devalüasyon yapan hükümet düşer» dir.* Bu tüketim sektörünün hükümetleri devalüasyon konusunda doğru kararlardan ürkmek için uydurduğu bir korkutmadır. Dünyada günümüzde her uygar memleket'te hükümetler icabında yılda bir kaç kere hatta dalgalı kurla her gün devalüasyon yapmaktadır. Bu yüzden kimse iktidardan düşmemektedir. 1958 de de Gaul 12 yıllık iktidarına Fransı ciddi ölçülerde devalüe ederek başladı.

Aslında devalüasyon bir başlangıç, bir ön tedbir değil bir sondur. Ekonomik politikada belli hatalar yapılır - ki bunların en önemlisi enflasyonist bir ekonomik politikadır - döviz kuru fazla değerlenmiş duruma düşer ve devalüasyon kaçınılmaz olur. Devalüasyondan sonra bir hükümet düşerse, de-

(17) Yani işiştten geçtikten, mihrap harap olduktan sonra.

valüasyon yaptığı için değil, belki devalüasyonu zorunlu hale getiren hataları yaptığı için düşer.

— *Devalüasyon enflasyon getirir veya devalüasyon fiyatları yükseltir.*

Devalüasyon enflasyonun sebebi değil sonucudur. Enflasyonla iç fiyatların kabarıp dışla bağlarının kopmasıdır ki, devalüasyonu sonunda kaçınılmaz hale getirir. Devalüasyonun iç fiyatları kabartacağı görüşü de özellikle Türkiye için abartılmış bir iddiadır. İthal konusu mal ve hizmetlerin (GSMH) daki yeri, Türkiye'de hiç bir zaman % 12'yi geçmemiştir. % 60 oranında bir devalüasyon yapılsa ve devalüasyon ithal mal ve hizmetlerin maliyetine bütünüyle yansısı dahi, bu yansımanın genel fiyat seviyesine aksi hiç bir şekilde ($\%12 \times \%60 = \%7.2$) den fazla olamaz. Oysa Türkiye'de hiç devalüasyon yapılmadığı dönemlerde dahi genel fiyat seviyesi % 20'nin üstünde yüksele gelmiştir. Demek ki enflasyon devalüasyondan müstakildir ve devalüasyonun enflasyona katkısı en kötü ihtimalde belirli bir oranda kalmak zorundadır. Bu oranda, ithalatın GSMH'daki yüzde oranı, devalüasyon oranı ile çarpılarak bulunur. Bir devalüasyondan sonra memlekette fiyatlar, söz konusu orandan daha fazla yükselirse bunun nedenleri başka yönlerde aranmalıdır. Örnek olarak, Türkiye'de kamu kesiminin ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatları enflasyonu geriden izler. Bir devalüasyon yapılırken mutaden kamu kesiminin bu geri kalmış fiyatları da ayarlanır. Bu ayarlamamın genel fiyat düzeyinde doğurduğu artışın aşlında Devalüasyonla en ufak bir ilgisi yoktur. Yapılan hareket kamu kesiminde baskı veya kapak altında tutulan bir geçmiş enflasyonun sonuçlarının açığa çıkarılmasıdır. Aynı şekilde Türkiye gibi ekonomik politikası devamlı enflasyonist baskılar yaratan bir ekonomide, fiyatlar devalüasyon yapılsa da yapılmasada zaten yükselecektir. Normal enflasyonist politikanın ürünü olan bu kabil fiyat artışları da, doğrudan doğruya Devalüasyonda doğabilecek fiyat yükselişi ile karıştırılmamalıdır.

Diğer taraftan Devalüasyonun ithal konusu olan mal ve hizmetlerin maliyetine her zaman bütünüyle aksetmemesi mümkündür. Devalüasyon, dış ödemelerdeki açıklar, döviz rezervleri ve dış borçlanmalarla tam olarak karşılanabildiği, ithalatın kısıntısız yapılabilirdiği bir anda yapılırsa ithal maliyetlerine bütünüyle yansiyabilir. Fakat devalüasyon gecikip ithalatta dar boğazların ortaya çıktığı veya durduğu, dolayısıyla ithalatta kıtlık kârlarının teşekkül ettiği bir anda yapılırsa, ithal fiyatları yükselmez, hatta ithal olanaklarının açılmasıyla düşebilir.

Devalüasyonun enflasyon yarattığı iddiası döviz tüketen sektörce, özellikle işçi ve memur kesimini ürkütmek için kullanılır. Sendikalar hatta sol partilerin bile bu iddiaya sık sık kapıldıkları gözlenmektedir. Örnek olarak 1977 Haziran seçimlerinde T.İ.P.'si devalüasyonu bir kapitalist oyunu olarak gösterip işçi kesiminin devalüasyona şiddetle direneceğini ilân etmiştir. Bu

örnek Türkiye'de politika'nın ekonomik konularda nasıl bir kör döğüşü, bilgisizlik ve yutturmaca içinde olduğunu açıkça göstermektedir.

— *Devalüasyon yatırım mallarının fiyatlarını yükselterek yatırım hamlesini zayıflatır.*

Bu iddia bir derece doğru fakat haksızdır. Devalüasyonun ortadan kaldırmayı hedef aldığı fazla değerlenmiş bir kur, döviz; kazanandan gerçek piyasa değerinin altında satın alıp bu ucuz fiyatla ithalatçı ve tüketiciye satan; dolayısıyla, döviz üreten sektörün sırtından bu arada yatırım malları ithalatını da subvansiyone eden, destekleyen bir sistemdir. Devalüasyonla yatırım mallarının fiyatları artar görüşü altında böyle bir sistemi idame ettirmeye çalışmak açık bir haksızlık olur. Devlet yatırımları korumak istiyorsa bunu döviz üreten sektörün sırtından yapmamalı; yatırımcıya da döviz normal piyasa değeri üzerinden satmalı fakat gerekiyorsa onu başka yol ve vasıtalarla desteklemelidir. Doğaldır ki, yatırımcıya döviz ucuz satacağımız görünümü altında bütün diğer ithalat ve döviz tüketimlerine döviz fazla değerlenmiş bir kurla yani ucuza satmak hiç savunulamaz.

Ayrıca, yatırımcıya döviz ucuza satmanın; kaynak dağılımı, yatırımların gereksiz şekilde yabancı teçhizat, makine ve hizmetlere kayması, yatırımlarda emeğe dayalı projelerden makineye dayalı sistemlere kayılması iç ekonomide yatırım malları üretiminin dış rekabet ve baskıya açık tutulması... gibi bir takım sakıncalarının da ortaya çıkabileceği gözden uzak tutulmamalıdır.

— *İhrac Edeceğimiz malımız yokki. Devalüasyondan ne Kazanacağız.*

Bu iddia, devalüasyona karşı döviz tüketen sektörce en sık kullanılan ve sade vatandaşı en ziyade yanıltabilmek istidadı taşıyan bir tezdır. Aslında bir hastalığı, onun yarattığı arazi öne sürüp tedavi etmek istememeyle eşit bir mana taşır ve temelinden eksik ve hatalıdır.

Türkiye'de ihracatın GSMH'laya oranı % 4 civarında dolaşmakta olup bu oran dünya memleketleri arasında görülen en düşük oranlardan biridir, hatta en düşüğüdür. İhracat/GSMH oranı konusundaki dünya ortalaması % 16 civarındadır. İhracat hamlesinde Türkiye kültürce, eğitimce, teknik seviyece, üretim gücü ve milli gelir düzeyi itibariyle kendinden fersah fersah geri bir sürü az gelişmiş memleketin bile niçin gerisinde kalmıştır. Bu durum ancak Türkiye'nin ekonomik politikasında uzun süredir yapageldiği vahim hatalarla izah edilebilir. Bu hataların en büyüğüde yarım asra yakın bir süre memleketimizde ısrarla izlenen sun'i, fazla değerlenmiş kur politikasıdır. Böyle bir politika Türkiye'de döviz kazanan sektörün gelişmesini engellemiş ihracat/GSMH oranı açısından Türkiye'yi dünya memleketleri arasında en dibе itmıştır. Şimdi bu durumu ele alıp hatalı politikayı düzeltmemek için bir itiraz olarak kullanmak en hafifinden mantıksızlık olur. Kaldı ki, Türkiye'de döviz kazanan sektörün bugünkü zaafı hatalı politikalar sonucu olduğuna göre

bu politikalar düzeltilerek Türkiye içinde bulunduğu darlıktan, kısıtlıktan giderek kurtarılabilir. Kanımızca bu kurtuluş zannedildiğinden de kolay olacaktır.

Türkiye'de milli gelirin niçin % 96'sı içinde tüketilmekte sadece % 4'ü ihraç olunabilmektedir?. Çünkü; hatalı kur politikası nedeniyle malların iç pazardaki fiyatları cari kurla dış pazarda sağhyabilecekleri fiyattan yüksek tutulmuştur. Bu durumda doğaldır ki, hiç bir mal ihraç edilemez. Bütün mallar iç pazarda satılır ve tüketilir. Akıllı bir kur politikasıyla bu durum tersine döndürülürse, yani malların dış pazar fiyatları iç pazardan daha cazip hale getirilirse, o takdirde de hiç bir mal içerde tüketilmeyip dışarıya ihraç edilmek istenecektir. Çünkü ihraç içerde satıştan daha kârlı olacaktır.

Uygun bir kur, dolayısıyla uygun bir fiyat politikasıyla % 96'sı içerde tüketilen GSMH'nin % 4'ü dışarıya kaydırılırsa ihracat bir yılda bir kat artırılmış olur. Ayrıca Türk ekonomisinde özellikle sanayi kesiminde önemli bir fazla kapasite mevcuttur. Gerçekçi bir kur politikasıyla bu fazla kapasite de ihracata yönlenebilir. Uygun fiyat verilirse, daha nice nice yeni mallar üretilebilir ve dış pazara çıkabilir.

Türkiye'de milli gelir her yıl % 7 dolayında artmaktadır. Bu artışında önemli bir kısmını dışa yöneltmek mümkündür. 1970 Devalüasyonundan sonra 1970—1973 yılları arasında ihracatın 588 milyon \$ dan 1317 milyon \$'a, işçi dövizlerinin 273 milyon \$'dan 1138 milyon \$'a; dış seyahat gelirlerinin 52 milyon \$'dan 171 milyon \$'a fırlaması ve 1973'te sonuçta cari işlemler dengesinin fazla ile kapanması Türkiye ekonomisinin ekonomik gerçeklere uygun bir kur politikasına olumlu cevap vermek yönündeki gücünün parlak bir ispatı olmuştur. Öyle görünmektedir ki, fazla değerlenmiş kambiyo kurunun döviz kazanan sektör üzerindeki haksız baskısı kaldırılıp bir denge kuru veya daha iyisi bir süre az değerlenmiş bir döviz kuru politikası izlenirse, Türkiye'nin ihracat ve diğer döviz gelirlerinin dört kat artarak dünya ortalamasına erişmesi ve ekonominin sağlıklı bir gelişme yoluna girmesi erişilemeyecek bir hedef olmayacaktır.

— *Devalüasyon yapmayalım, fakat ihracata prim verelim :*

Bu tez, döviz tüketen sektörün, suni fazla değerlenmiş kambiyo kurunun ihracat üzerindeki olumsuz etkilerini görmeye başladığı, fakat kendi çıkarlarından hiç bir fedakârlığa razı olmadığı bir dönemde vakit kazanmak için ileri attığı bir öneridir. Denmektedir ki, ihracat sıkıntıda ise ihracata Devlet, bütçesinden prim versin, yani dövizini biraz daha pahalıya satın alsın, fakat bize — eski düşük fiyatlarla satmaya devam etsin. Bu tedbirin döviz giderlerini kısıtlamakta hiç bir etkisi olmayacağı, aşıkârdır. Önerilen tedbir sadece ihracatçıların problemini biraz hafifletir. Fazla değerlenmiş kurla döviz tüketen sektörlerle sağlanan subvansiyonun yükünü ihracatçılardan Devlete nakil eder.

Bu tedbir ihracatı teşvikte yetersiz kalır. Çünkü, karşılığı olmadan ihracata yeterince prim verilemez. İhracat dışındaki döviz gelirleri ise tedbirden hiç faydalanamaz. Ayrıca ihracat primlerinin çeşitli ihraç kalemleri arasında dağıtılmasında, prim oranlarının tespitinde işe politik tercihler, nüfuz ticareti gibi arzu edilmeyen etkiler karışır.

Kısaca yapılan öneri bütünüyle haksız, yetersiz ve sağlıksız bir öneridir. 1975'den sonra Türkiye'de devalüasyondan kaçınmak için bu önerinin hayli geniş bir zeminde uygulamaya konmuş olması gerçekten üzücüdür.

— *Devalüasyon yapmayalım fakat gerçekçi bir kur politikası izleyelim:*

Bu, parlak görünümde fakat gerçek bilimsel manası olmayan bir slogandır. Pazar ekonomilerinde, her mal gibi dövizin de gerçek piyasa değeri, döviz olan toplam talep ile toplam arz göre belirlenir. Bu değer de bizim denge kuru olarak tanımladığımız değerdir. Mevcut bir Fazla Değerlendirilmiş kuru devalüasyonla asgari denge kuru düzeyine çıkaralım derken buna karşı «Devalüasyon yapmayalım, ama gerçekçi kur politikası izliyelim» demek bilimsel bir mana taşımaz.

Eğer söz konusu slogandan maksat fazla değerlenmiş cari kurun, yabancı paraların dış pazarlardaki dalgalanmalarına uygun olarak ayarlanması ise (ki, slogan bu maksatla kullanılmamaktadır; esas maksat devalüasyona karşı bir davranış yaratmaktır). Bu tedbir ancak çeşitli paralar arasında haksız arbitrajı önler. Dış ödemeler dengesindeki bunalım için ciddi herhangi bir çare ve tedavi getirmez.

Esas sorun ve yapıcı politika fazla değerlenmiş bir kuru ciddi bir devalüasyonla asgari denge kuru düzeyine getirmek, ondan sonra arbitrajı önlemek için, yabancı paraların dış pazarlardaki dalgalanmalarına uygun olarak mahalli para ile çeşitli paralar arasında ahenkli bir ilişki idame ettirmek ve gerektiğinde her gün devalüasyona giderek kurun denge kurundan uzaklaşmasına müsaade etmemektedir.

Ancak bu takdirde ekonomi bir piyasa düzeninin gerektirdiği sağlıklı işleme kanalına girer.

— *Devalüasyon yapmıyalım; fakat çeşitli kontrol ve kısıtlamalarla döviz giderlerini azaltalım; dış ödemeleri böylece dengeye getirelim:*

Görüüleceği gibi bu öneri ihracat ve diğer döviz üreten sektörlerin, fazla değerlenmiş bir kambiyo kurundan doğan bütün sıkıntılarını aynen devam ettirir.

Teklif edilen politika Türkiye'nin 1970'e kadar izlediği hatalı kur ve keyfi kambiyo ve ticaret kontrolleri düzenine bir geri dönüştür. Böyle bir düzenin Türkiye'ye nelere mal olduğu ise evvelki kısımlarda bütün açıklığıyla ortaya konulmuştur.

YAZAR ADLARINA GÖRE FİHRİST

1977 YILI

- AKGÜÇ Öztin Dr. 1976 Yılında Türk Ekonomisinde Gelişmeler (Sayı : 1, Sayfa: 2)
1977 Mali Yılı Bütçesi (Sayı: 2, Sayfa: 21)
2000 Yılıın Hayalleri ve 1977 Yılıın Ekonomik Gerçekleri (Sayı: 5, Sayfa: 2)
1976 Yılında Bankalar, Mevduat ve Kredi (Sayı: 7, Sayfa: 49)
- AKMEN Üstün İhracat Seferberliği (Sayı: 6, Sayfa: 37)
İhracat Neden Arttırılmıyor? (Sayı: 11, Sayfa: 55)
- ARKUN Osman Fikret Prof. 11 inci Uluslararası Muhasebe Kongresi -Munich 10—14 Ekim 1977- (Sayı : 9, Sayfa : 23)
- ARTUN Tuncay "Faizsiz Bankacılık" Üzerine (Sayı: 8, Sayfa : 62)
- BAŞBUĞ Falk Y. İhracatta Vergi İadesi (Sayı: 2, Sayfa: 47)
- BOYSAN Metin İthalat Sisteminde Yeni Bir Uygulama Kabul "Acceptance" Kredisi (Sayı: 3, Sayfa: 35)
Serbest Ticaret Sisteminde Bankaların Sosyal Sorumluluğu (Sayı: 12, Sayfa: 63)
- BOZKURT Ünal Dr. İşletmelerin Kâr Dağıtım Politikaları Üzerine (Sayı: 3, Sayfa: 53)
- BOZKURT ÜNAL Dr. Sermaye Piyasası (Sayı: 6—12; Sayfa: 27, 31, 29, 29, 37, 25, 35)
- TEKBAŞ M. Şükrü Dr.
- DURAKBAŞA Necdet Yeni Esorler (Sayı: 8, Sayfa: 27)

- DURAKBAŞA Necdet** Ekonomik Yorumlar (Sayı: 1, 2, 3, 4, 11; Sayfa: 14, 16, 14, 16, 2)
AKGÜÇ Öztin Dr.
AKSOY Erol
ALKİN Erdoğan Prof. Dr.
AYSAN A. Mustafa Prof. Dr.
BULUTOĞLU Kenan Prof. Dr.
ERSOY Oktay
GÖNENSAY Emre Prof. Dr.
GÜPGÜPOĞLU Memduh
HATİBOĞLU Zeyyat Prof. Dr.
KURDAŞ Kemal
SAVAŞ Vural Prof. Dr.
SOYSAL Ertuğrul
URAS Güngör
- ERÇEL Gazi** Bankacılıkta Likidite (Sayı: 8, Sayfa: 45)
- ERSOY Oktay** Ayın Ekonomik Olayları (Sayı: 3—12; Sayfa: 41, 47, 43, 31, 35, 33, 33, 41, 29, 39).
- ERSOY Oktay** Ekonomik Yorumlar (Sayı: 5—10, 12; Sayfa: 10, 2, 2, 2, 6, 2, 6).
AKGÜÇ Öztin Dr.
AYSAN A. Mustafa Prof. Dr.
ÇORAPÇI Bülend
DURAKBAŞA Necdet
FARALYALI Ersin
GÖNENSAY Emre Prof. Dr.
HATİBOĞLU Zeyyat Prof. Dr.
İŞİL Erhan
KURDAŞ Kemal
SOYSAL Ertuğrul
URAS Güngör
YALÇINTAŞ Nevzat Prof. Dr.
- FINDIKÇIOĞLU Yaşar** "Gerçek Kur". Devalüasyon ve Türk Ekonomisi (Sayı: 4, Sayfa: 2)
Dünya Ekonomik Resesyonu ve Türk Ekonomik İstikrar Tedbirleri (Sayı: 12, Sayfa: 43)
- GÜMÜŞ Muzaffer** Vergi Üzerine Yapılan Yorumlar (Sayı: 7, Sayfa: 39)
Ülke Ekonomisi, Banka ve Vergi (Sayı: 11, Sayfa: 43)

- KABAALIOĞLU Halük A. LL. M.** Uluslararası Bankacılık—Dalgah Kur Sistemi ve Uluslararası İktisat: Üç Önemli İnceleme (Sayı: 1, Sayfa: 51)
Çok Uluslu Şirketlerin Hukuki Sorunları (Londra Uluslararası Semineri) (Sayı: 9, Sayfa: 37)
Japonya'da Sermaye Piyasası (Sayı: 6, Sayfa: 41)
Libya Ticaret Hukuku—Çok Uluslu Ortaklıklar—Macar Ekonomisi, Doğu Bloku Ekonomik Mevzuatı—İhracatta Piyasa Araştırmaları (Sayı: 10, Sayfa: 45)
Ekonomik ve Parasal Birliklerde Üye Devletlerin Ekonomik Hukuku (Sayı: 11, Sayfa: 49)
- KARACAN A. İhsan** Türk Bankacılığında Reklam Harcamaları ve Piyasa Modeli Üzerine (Sayı: 2, Sayfa: 51)
Bankalarda Reeskont Ettirilen Senetler Üzerine (Sayı: 7, Sayfa: 71)
Şirketlerin Ayırdıkları Kanuni İhtiyat Akçelerini Devlet İç İstikraz Tahviline Yatırma Mükellefiyetleri (Sayı: 9, Sayfa: 51)
- KAYAKAN Turgut** İhracatta Pazarlamanın Önemi (Sayı: 12, Sayfa: 57)
- KAYNAK Erdener Dr.** Doğu—Batı Ekonomik İlişkileri ve Türkiye'nin Durumu (Sayı: 8, Sayfa: 57)
- KILKIŞ Yıldırım Doç. Dr.** OPEC Ülkeleri Dışındaki Az Gelişmiş Ülkelerin Finansmanı —Derleme— (Sayı: 2, Sayfa: 41)
Reklamcının Sosyal Sorumluluğu (Sayı: 4, Sayfa: 51)
Uluslararası Finansman Sorunlarının Düzenlenmesi İhtiyacı —Derleme— (Sayı: 7, Sayfa: 19)
- KURDAŞ Kemal** 1977 Yılı Başında Türkiye Ekonomisi (Sayı 2 Eki)
Devalüasyon ve Gelir Dağılımı (Sayı 12 Eki)
- NENG Ergin** Dış Basın (Sayı: 1—7, 9—12; Sayfa: 69, 67, 61, 61, 57, 61, 77, 59, 61, 62, 69)
- ÖZGÜR Ertan** Sermaye Piyasası (Sayı: 1, 5; Sayfa: 33, 35)
TEKBAŞ M. Şükrü Dr.
BOZKURT Ünal Dr.
- ÖZGÜR Ertan** Sermaye Piyasası (Sayı: 2, 4; Sayfa: 33, 41)
TEKBAŞ M. Şükrü Dr.

- SOMUNCUOĞLU Ünal Av.** Banka Teminat Mektuplarına İlişkin Bazı Davalarda "Aktif Husumet" (Sayı: 3, Sayfa: 47)
- TOKAY Hayri Prof.** Krupp ve Satılan Hisse Senetleri (Sayı: 1, Sayfa: 43)
- TÜMAY Turhan** Bankalararası Londra Faiz Fiyatı (Libor) Nedir, Nasıl Oluşur? (Sayı: 10, Sayfa: 55)
Dış Borçlanmalarda Sabit—Değişen Faiz Sistemi Sorunu (Sayı: 11, Sayfa: 39)
- TÜRKER Nihat** Bilimsel Çalışma Üzerine Denemeler (Sayı: 5, Sayfa: 49)
- ÜNAL Halük Dr.** Uluslararası Para Piyasaları (Europiyasa) —Derleme— (Sayı: 8, Sayfa: 37).
Bankalar ve IMF Türkiye'yi Bir Örnek Olarak Kullanacaklar mı? —Arada Kalan Türk— "Çeviri" (Sayı: 10, Sayfa: 23)
- VURKAÇ Yılmaz** Bankacılıkta Reklam Uygulamaları (Sayı: 1, Sayfa: 63)
- YALIM A. Doğan** Sevgili Okuyucular (Sayı: 1—12, Sayfa: 1)
Avrupa Kredileri ve Türkiye (Sayı: 3, Sayfa: 2)
IMF ve Dış Borçlanma İmkânları (Sayı: 9, Sayfa: 2)
Yanlış Uygulamadan IBMF Suçlu mu?—Çeviri— (Sayı: 11, Sayfa: 19)
- YAVAŞ Uğur Dr.—ZİYAL Turgut—TÜMER Mehmet** Banka Reklamlarının Etkinliğinin Ölçülmesi: Bir Araştırma (Sayı: 6, Sayfa: 53)

KONULARA GÖRE FİHRİST 1977

Banka — Bankacılık

- 1976 Yılında Bankalar, Mevduat ve Kredi (Sayı: 7 Sayfa: 49) AKGÜÇ Öztin Dr.
- Faizsiz Bankacılık Üzerine (Sayı: 8 Sayfa: 62) ARTUN Tuncay
- İthalat Sisteminde Yeni Bir Uygulama—Kabul "Acceptance" Kredisi (Sayı: 3 Sayfa: 35) BOYSAN Metin
- Serbest Ticaret Sisteminde Bankaların Sosyal Sorumluluğu (Sayı: 12 Sayfa: 63) BOYSAN Metin
- Bankacılıkta Likidite (Sayı: 8, Sayfa: 45) ERÇEL Gazi
- Ülke Ekonomisi, Banka ve Vergi (Sayı : 11 Sayfa: 43) GÜMÜŞ Muzaffer
- Uluslararası Bankacılık—Dalgalı Kur Sistemi ve Uluslararası İktisat: Üç Önemli İnceleme (Sayı: 1, Sayfa: 51) KABAALIOĞLU Halük A. LL. M.
- Türk Bankacılığında Reklam Harcamaları ve Piyasa Modeli Üzerine (Sayı: 2, Sayfa: 51) KARACAN A. İhsan
- Bankalarda Reeskont Ettirilen Senetler Üzerine (Sayı: 7 Sayfa: 71) KARACAN A. İhsan
- Banka Teminat Mektuplarına İlişkin Bazı Davalarda "Aktif Husumet" (Sayı: 3, Sayfa: 47) SOMUNCUOĞLU Ünal Av.
- Sayfa: 63) VURKAÇ Yılmaz
- Bankacılıkta Reklam Uygulamaları (Sayı: 1) YAVAŞ Uğur Dr. - ZİYAL
- Banka Reklamlarının Etkinliğinin Ölçülmesi: Bir Araştırma (Sayı: 6, Sayfa: 53) Turgut - TÜMER Mehmet
- Ekonomi :**
- 1976 Yılında Türk Ekonomisinde Gelişmeler (Sayı: 1, Sayfa: 2) AKGÜÇ Dr. Öztin

2000 Yılı'nın Hayalleri ve 1977 Yılı'nın Ekonomik Gerçekleri (Sayı: 5 Sayfa: 2)

Ekonomik Yorumlar (Sayı: 1-12, Sayfa: 14, 16, 14, 16, 10, 2, 2, 2, 6, 2, 2, 6)

Ayın Ekonomik Olayları (Sayı: 3—12 Sayfa: 41, 47, 43, 31, 35, 33, 33, 41, 29, 39)

Gerçek Kur, Devalüasyon ve Türk Ekonomisi (Sayı: 4 Sayfa: 2)

Dünya Ekonomik Resesyonu ve Türk Ekonomik İstikrar Tedbirleri (Sayı: 12, Sayfa: 43)

Doğu Bloku Ekonomik Mevzuatı—İhracatta Piyasa Araştırmaları (Sayı: 10, Sayfa: 45)

Doğu—Batı Ekonomik İlişkileri ve Türkiye'nin Durumu (Sayı: 8, Sayfa: 57)

1977 Yılı Başında Türkiye Ekonomisi (Sayı: 2 Eki)

Devalüasyon ve Gelir Dağılımı (Sayı: 12 Eki)

Finans :

1977 Mali Yılı Bütçesi (Sayı: 2, Sayfa: 2)

OPEC Ülkeleri Dışındaki Az Gelişmiş Ülkelerin Finansmanı (Sayı: 2, Sayfa: 41)

Uluslararası Finansman Sorunlarının Düzenlenmesi İhtiyacı (Sayı: 7, Sayfa: 19)

AKGÜÇ Öztin Dr.

AKGÜÇ Öztin Dr.

AKSOY Erol

ALKİN Erdoğan Prof. Dr.

AYSAN A. Mustafa Prof. Dr.

BULUTOĞLU Kenan Prof. Dr.

ÇORAPÇI Bülend

DURAKBAŞA Necdet

ERSOY Oktay

FARALYALI Ersin

GÖNENSAY Emre Prof. Dr.

GÜPGÜPOĞLU Memduh

HATİBOĞLU Zeyyat Prof. Dr.

İŞİL Erhan

KURDAŞ Kemal

SAVAŞ Vural Prof. Dr.

SOYSAL Ertuğrul

URAS Güngör

YALÇINTAŞ Nevzat Prof. Dr.

ERSOY Oktay

FINDIKÇIOĞLU Yaşar

FINDIKÇIOĞLU Yaşar

KABAALIOĞLU Halük A. LL. M.

KAYNAK Erdener Dr.

KURDAŞ Kemal

KURDAŞ Kemal

AKGÜÇ Öztin Dr.

KILKIŞ Yıldırım Doç. Dr.

KILKIŞ Yıldırım Doç. Dr.

Dış Borçlanmalarda Sabit—Değişken Faiz Sistemi Sorunu (Sayı: 11, Sayfa: 19)	TÜMAY Turhan
Bankalararası Londa Faiz Fiyatı (LIBOR) Nedir, Nasıl Oluşur? (Sayı: 10, Sayfa: 55)	TÜMAY Turhan
Avrupa Kredileri ve Türkiye (Sayı: 3, Sayfa: 2)	YALIM A. Doğan
IMF ve Dış Borçlanma İmkânları (Sayı: 9, Sayfa: 2)	YALIM A. Doğan
Yanlış Uygulamadan IMF Suçlu mu? (Sayı: 11, Sayfa: 19)	YALIM A. Doğan
Uluslararası Para Piyasaları (Europiyasa) —Derleme— (Sayı: 8, Sayfa: 37)	ÜNAL Halûk Dr.
Bankalar ve IMF Türkiye'yi Bir Örnek Olarak Kullanacaklar mı?— Arada Kalan Türk— (Sayı: 10, Sayfa: 23)	ÜNAL Halûk Dr.
Sermaye Piyasası :	
İşletmelerin Kâr Dağıtım Politikası Üzerine (Sayı: 3, Sayfa: 53)	BOZKURT Ünal Dr.
Japonya'da Sermaye Piyasası (Sayı: 6, Sayfa: 41)	KABAALİOĞLU, Halûk A. LL. M.
Sermaye Piyasası (Sayı:1 - 2, 4 - 12; Sayfa: 33, 33, 35, 41, 27, 31, 29, 29, 37, 25, 35)	ÖZGÜR Ertan BOZKURT Ünal Dr. TEKBAŞ M. Şükrü Dr.
Çeşitli :	
İhracat Seferberliği (Sayı: 6, Sayfa: 37)	AKMEN Üstün
İhracat Neden Arttırılmıyor? (Sayı: 11, Sayfa: 55)	AKMEN Üstün
11. Uluslararası Muhasebe Kongresi (Sayı: 9, Sayfa: 23)	ARKUN, Osman Fikret Prof.
İhracatta Vergi İadesi (Sayı: 2, Sayfa: 47)	BAŞBUĞ Faik Y.
Yeni Eserler (Sayı: 8, Sayfa: 27)	DURAKBAŞA Necdet
Vergi Üzerine Yapılan Yorumlar (Sayı: 11, Sayfa: 43)	GÜMÜŞ Muzaffer
Çok Uluslu Şirketlerin Hukuki Sorunları (Sayı: 9, Sayfa: 37)	KABAALİOĞLU Halûk A. LL. M.

- Libya Ticaret Hukuku — Çok Uluslu Ortaklıklar — Macar Ekonomisi, Doğu Bloku Ekonomik Mevzuatı — İhracatta Piyasa Araştırmaları (Sayı: 10, Sayfa: 45) KABAALIOĞLU Halük A. LL. M.
- Şirketlerin Ayırdıkları Kanuni İhtiyat Akçelerini Devlet İç İstikrar Tahviline Yatırma Mükellefiyetleri (Sayı: 9, Sayfa: 51) KARACAN A. İhsan
- İhracatta Pazarlamanın Önemi (Sayı: 12, Sayfa: 57) KAYAKAN Turgut
- Reklâmcının Sosyal Sorumluluğu (Sayı: 4, Sayfa: 51) KILKIŞ Yıldırım Doç. Dr.
- Dış Basın (Sayı: 1—7, 9—12; Sayfa: 69, 67, 61, 61, 57, 77, 59, 61, 62, 69) NENG Ergin
- (Sayı: 1—7, 9—12; Sayfa: 69, 67, 61, 61, 57, 77, 59, 61, 62, 69) NENG Ergin
- Krupp ve Satılan Hisse Senetleri (Sayı: 1, Sayfa: 43) TOKAY Hayri Prof.
- Bilimsel Çalışma Üzerine Denemeler (Sayı: 5, Sayfa: 49) TÜRKER Nihat
- Sevgili Okuyucular (Sayı: 1—12, Sayfa: 1) YALIM A. Doğan